

SOCIAL
FORSKNINGS
INSTITUTTET

05:20

Inger Koch-Nielsen
Lars Skov Henriksen
Torben Fridberg
David Rosdahl

FRIVILLIGT ARBEJDE

DEN FRIVILLIGE INDSATS I DANMARK

05:20

FRIVILLIGT ARBEJDE

DEN FRIVILLIGE INDSATS I DANMARK

Inger Koch-Nielsen
Lars Skov Henriksen
Torben Fridberg
David Rosdahl

KØBENHAVN 2005
SOCIALFORSKNINGSINSTITUTTET

FRIVILLIGT ARBEJDE. DEN FRIVILLIGE INDSATS I DANMARK

Afdelingsleder: Ole Gregersen

Afdelingen for socialpolitik og velfærdsydelser

Projektet har været fulgt af en koordinationsgruppe og en følgegruppe.

Koordinationsgruppen har bestået af repræsentanter fra Beskæftigelsesministeriet, Integrationsministeriet, Kulturministeriet, Sundhedsministeriet og Undervisningsministeriet.

Følgegruppen har bestået af repræsentanter fra: Kristeligt Studentersetlement, KFUM's Sociale Arbejde, Diabetesforeningen, Kræftens Bekæmpelse, Dansk Røde Kors, Dansk Flygtningehjælp, Danmarks Idrætsforbund, Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger, Amatørernes Kunst og Kultur Samråd (AKKS), Dansk Folkeoplysnings Samråd, Dansk Ungdoms Fællesråd, Torben Grønnebæk, Rådet for Frivilligt Socialt Arbejde, ISOBRO, Folkekirkelige Organisationers Fællesudvalg (FKOF)

ISSN: 1396-1810

ISBN: 87-7487-799-2

Layout: Hedda Bank

Oplag: 800

Tryk: BookPartnerMedia A/S

© 2005 Socialforskningsinstituttet

Socialforskningsinstituttet

Herluf Trolles Gade 11

1052 København K

Tlf. 33 48 08 00

sfi@sfi.dk

www.sfi.dk

Socialforskningsinstituttets publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden. Skrifter, der omtaler, anmelder, henviser til eller gengiver Socialforskningsinstituttets publikationer, bedes sendt til instituttet.

INDHOLD

	FORORD	7
	RESUMÉ	9
	Hvem er de frivillige?	10
	Rekruttering af nye frivillige?	11
1	INDLEDNING	13
	Baggrund	13
	Om undersøgelsen	15
	Frivilligt arbejde	15
	Sammenligninger	20
2	FRIVILLIGT ARBEJDE	25
	Frivilligt arbejde	25
	Hvem er de aktive?	27
	Værdier og frivilligt arbejde	37
	En regressionsanalyse af det frivillige arbejde	40
	Tid anvendt til frivilligt arbejde	44
	Holdning til frivilligt arbejde	50

3	FORENINGSMEDLEMSKAB OG FRIVILLIGT ARBEJDE	53
	Langt de fleste frivillige er medlemmer af de organisationer/foreninger, som de arbejder for	53
	Flest frivillige ikke-medlemmer blandt højtuddannede 30-49-årige og forældre	57
	Børnefamilier laver frivilligt arbejde uden at være medlem	57
	Ændringer 1993-2004	62
	Flere frivillige inden for bolig, lokalsamfund og kultur	63
	Flere frivillige	64
	Opsamling	66
4	ARBEJDSOPGAVER OG RAMMER	69
	Arbejdsopgaverne i det frivillige arbejde	69
	Områder og aktiviteter	72
	Arbejdets rammer	74
	Opsamling	77
5	PENGEGAVER	79
	Indledning	79
	En regressionsanalyse af pengegaver	83
	Beløbets størrelse	86
	Opsamling	90
6	REKRUTTERING	93
	Indledning	93
	Begrænsninger ved motivstudier	94
	Anledninger	97
	Køn, alder og arbejdsmarkedstilknytning	104
	Opsamling	107
7	OVERVEJELSER OM AT STOPPE	109
	Indledning	109
	Støtte og krav til det frivillige arbejde	115

	Grunde til at stoppe	118
	Opsamling	121
8	HINDRINGER	123
	Indledning	123
	Børn og fuldtidsjob giver mangel på tid	127
	Manglende interesse	127
	Manglende opfordring	130
	Sygdom og handicap især en hindring for kvinder og ældre	133
	Opsamling	133
9	UFORMELLE HJÆLPEAKTIVITETER	135
	En regressionsanalyse af den praktiske og økonomiske hjælp	141
	Opsamling	144
10	SAMMENFATNING	147
	Baggrund	147
	Resultater	148
	LITTERATUR	159

FORORD

Frivilligt arbejde har de sidste ti år stået højt på dagsordenen såvel på det politiske som det forskningsmæssige felt. Det civile samfund, den frivillige sektor, NGO'erne – kært barn har mange navne. Gennem de statslige puljemidler og de såkaldte § 115-midler i Serviceloven gives der støtte til de frivillige organisationers arbejde.

Socialforskningsinstituttet har i mange år været engageret i forskning på området og har i midten af 1990'erne gennemført en undersøgelse af befolkningens deltagelse i frivilligt arbejde. Derudover er der gennemført undersøgelser af sociale hjælpeorganisationer og evalueringer af projekter, hvor den frivillige indsats har spillet en rolle.

Denne rapport beskriver den danske befolknings frivillige indsats i 2004. Med frivillig indsats menes først og fremmest deltagelse i frivilligt arbejde, men også pengegaver til frivillige organisationer og uformelle hjælpeaktiviteter til ens netværk.

Undersøgelsen baserer sig på kvantitative data indhentet gennem en telefoninterview-undersøgelse med et repræsentativt udsnit af den 16-85-årige befolkning. Undersøgelsen blev gennemført i sommeren og efteråret 2004 og havde en svarprocent på 75 svarende til 3.100 opnåede interview.

Undersøgelsen indgår i den danske del af det internationale Johns Hopkins University Comparative Nonprofit Sector Project. Det danske projekt rummer foruden den her præsenterede befolkningsundersøgelse

også en undersøgelse af de frivillige foreninger og af den frivillige sektors samlede økonomiske og beskæftigelsesmæssige volumen. Den danske del af projektet gennemføres i et samarbejde med Roskilde Universitetscenter ved professor Thomas Boje og Syddansk Universitetscenter for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund ved forskningsleder Bjarne Ibsen.

Rapporten er skrevet af seniorforsker Inger Koch-Nielsen, lektor ved Aalborg Universitet Lars Skov Henriksen, seniorforsker Torben Fridberg og stud.scient.soc. David Rosdahl, således at Inger Koch-Nielsen og David Rosdahl har stået for kapitel 1, 2, 4, 5 og 9, Lars Skov Henriksen for kapitel 6, 7, og 8 og Torben Fridberg for kapitel 3. Kapitel 10 er udarbejdet i fællesskab af Inger Koch-Nielsen og Lars Skov Henriksen.

Stud.scient.soc. Kaspar Olesen har bistået med tabelkørsler. En særlig tak skal rettes til forsker II Dr.polit. Karl-Henrik Sivesind, Institut for Samfunnsforskning, Oslo, der har fungeret som referee på rapporten.

Undersøgelsen er finansieret af Socialministeriet, Kulturministeriet, Undervisningsministeriet, Integrationsministeriet, Sundhedsministeriet og Beskæftigelsesministeriet.

København, december 2005

Jørgen Søndergaard

RESUMÉ

Denne rapport handler især om frivilligt arbejde. Men pengegaver og uformelle hjælpeaktiviteter er også behandlet.

Frivilligt arbejde betyder i denne rapport, at man i en organisatorisk sammenhæng udfører et stykke ulønnet arbejde for andre end sig selv og sin nærmeste familie.

Ulønnet frivilligt arbejde kan udfoldes inden for alle sektorer i samfundet: idræt og kultur, bolig- og lokalsamfund og social- og sundhedsområdet, og det kan bestå i mange forskellige ting. Man kan træne et fodboldhold, være museums vagt, samle penge ind, sidde i bestyrelsen i grundejerforeningen, i skolebestyrelsen, være frivillig på et værested og meget andet. Langt det meste af det frivillige arbejde foregår i regi af en frivillig forening eller selvejende institution, men en mindre del foregår i den offentlige sektor.

35 pct. af befolkningen har udført frivilligt arbejde inden for det seneste år ifølge denne undersøgelse. Den er en repræsentativ befolkningsundersøgelse baseret på interview med ca. 3.300 voksne. Danskerne bruger i gennemsnit 17 timer om måneden på frivilligt arbejde. De dominerende områder for det frivillige arbejde er idræt, hvor 11 pct. er aktive, efterfulgt af bolig- og lokalsamfund og social- og sundhedsområdet med hver ca. 6 pct. af befolkningen. Størstedelen af den frivillige aktivitet retter sig mod organisationernes driftsopgaver: bestyrelser, praktisk arbejde, fremskaffelse af midler. En typisk frivillig kan således være en træner i

(børnenes) fodboldklub, en spejderfører, en bestyrelsesformand i grund-ejerforeningen, men også en besøgsven.

De væsentligste anledninger til at komme i gang med frivilligt arbejde er, at man enten bliver opfordret eller valgt til det, eller i kraft af interesse for en sag, en aktivitet eller pårørendes situation, hvilket ofte vil have noget med børnenes situation at gøre – deres fritidsinteresser, dag-institution og skole.

Umiddelbart ser der ud til at være et stort potentiale for en øget frivillig indsats, idet knap halvdelen af de ikke-frivillige svarer bekræftende på spørgsmålet om, hvorvidt de ville deltage, hvis nogen bad dem om det.

De væsentligste forklaringer på, at man ikke laver frivilligt arbejde, er manglen på tid, eller at man hellere vil bruge tiden på noget andet. De frivillige organisationers aktiviteter baseres i høj grad på private bidrag, og lidt over to tredjedele af befolkningen har det seneste år givet pengegaver til en frivillig organisation, især på sundhedsområdet eller det internationale område. Det drejer sig for de fleste om mindre pengebeløb: Halvdelen har således givet under 300 kr.

Uformel hjælp kan bestå i alle former for praktisk hjælp, men også i økonomisk støtte. Vi har her undersøgt regelmæssig hjælp til personer uden for husstanden, dvs. familie, naboer og venner, og noget over halvdelen af befolkningen er involveret i en sådan uformel hjælp. Det er de yngre og midaldrende, som yder den praktiske hjælp (typisk til ældre slægtninge og børnebørn), og de midaldrende og ældre, som yder økonomisk hjælp (typisk til børn).

HVEM ER DE FRIVILLIGE?

Det frivillige organisationssamfund ser i et vist omfang ud til at reproducere den generelle ulighed i samfundet. Det er de mest privilegerede grupper – dem med de længste uddannelser, de højeste indkomster, den stærkeste integration på arbejdsmarkedet og med en vestlig baggrund, som er de mest aktive, ligesom det særligt er disse, der sidder i de frivillige foreningers bestyrelser og udvalg. Denne gruppe mangler ikke interesse og heller ikke opfordringer til at arbejde frivilligt, ligesom den kun i meget lille omfang er forhindret af et dårligt helbred. Men de har manglende tid som et problem.

Omvendt er det i højere grad dem med de korteste eller ingen uddannelse, lav indkomst, svag arbejdsmarkedstilknytning og en ikke-

vestlig baggrund, som ikke er aktive. Denne gruppe angiver også oftere manglende interesse som begrundelse for ikke at arbejde frivilligt, ligesom de oftere angiver, at de ikke er blevet spurgt, at de føler sig forhindret på grund af dårligt helbred. For denne gruppe med de færre ressourcer og med den svagere tilknytning til arbejdsmarkedet er der altså både motivationsmæssige og fysiske forhindringer. Det ser også ud til, at denne gruppe i mindre grad er i kontakt med de arenaer i samfundet, hvor opfordringen til at arbejde frivilligt hyppigst forekommer. Til gengæld har de ikke de store problemer med tiden.

Integration i den frivillige sektor ser altså med andre ord ud til at være bestemt af integration på andre samfundsmæssige delområder. Inklusion fremmer inklusion, kunne man også spidsformulere det. Og omvendt: Hvis man ikke allerede er inkluderet på andre områder, så er det ikke overvældende sandsynligt, at man kompenserer for denne manglende integration gennem frivilligt arbejde. Her gør der sig dog forskelle gældende mellem de forskellige områder. På social- og sundhedsområdet er der bedre plads til de ældre, til dem uden uddannelse og uden arbejde.

REKRUTTERING AF NYE FRIVILLIGE?

Med hensyn til mulighederne for at rekruttere nye og flere frivillige peger vore foregående analyser og overvejelser i retning af, at den frivillige sektor står over for fire hovedudfordringer:

- Resultaterne viser entydigt, at det er af stor betydning at blive opfordret til frivilligt arbejde. Rekruttering er afhængig af sociale netværk eller social kapital, som øger chancen for at blive opfordret.
- Blandt de ressourcestærke er der stor interesse for det frivillige arbejde, og mange får opfordringer. Problemet er tid. Dette er et strukturelt problem, som næppe kan løses af den frivillige sektor selv.
- Blandt dem med færre ressourcer er der relativt bedre tid – men i større omfang mangel på interesse og opfordringer. Ligeledes kan deres ressourcer og kompetencer være anderledes sammensat. Hvordan får man denne gruppe i tale? Og til hvilke opgaver?
- Blandt de unge er der pæn aktivitet og god interesse for at deltage, og de unge er ikke mere tilbøjelige til at ville forlade det frivillige arbejde end andre aldersgrupper.

Selv om analysen viser, at de unge i højere grad bliver rekrutteret i kraft af interesser, er det uafklaret, hvorvidt dette skyldes, at de unge som generation er mere "interessestyrede", eller om årsagen er, at de i kraft af deres alder i mindre grad er integreret i netværk, der kan trække dem ind i frivilligt arbejde. Det interessestyrede kan både dreje sig om en aktivitet og en sag, som de unge har et engagement i. Dette fører til overvejelser over, hvordan man i højere grad kan opfordre de yngre aldersgrupper til frivilligt arbejde, og evt. om rekruttering af disse grupper kræver nye metoder.

INDLEDNING

BAGGRUND

Siden 1980'erne har det civile samfund og den frivillige sektor *været på dagsordenen såvel politisk som forskningsmæssigt*. Baggrunden herfor var den udbredte opfattelse af, at velfærdsstaten havde spillet fallit, og at der var brug for nye aktører på banen til at løse de mange opgaver, som velfærdsstaten ikke havde kunnet magte. De problemer, som dengang især sprang i øjnene, var ressourceproblemet, legitimitetsproblemet og klientgørelsesproblemet. Man håbede på, at der i den frivillige sektor lå ubenyttede ressourcer – de frivillige – som kunne aflaste den offentlige økonomi ved at forebygge og løse sociale opgaver. Man mente, at socialpolitikken kunne genvinde sin legitimitet, hvis den kom nærmere på borgerne ved, at de selv blev engagerede i løsning af lokale sociale opgaver. Endelig var det en udbredt opfattelse, at velfærdsstaten havde klientgjort borgerne og taget ansvaret fra dem. Den frivillige sektor mentes bedre at kunne hjælpe folk på en ansvarliggørende måde, ligesom det at indgå i et frivilligt arbejde i sig selv er med til at aktivisere og ansvarliggøre mennesker (Hegland, 1994). Forventningerne til den frivillige sektor var således mange, men koncentrerede sig om det sociale område i bred forstand. Disse forventninger gav sig bl.a. udslag i oprettelsen af Kontaktudvalget til det frivillige arbejde i 1983 og i oprettelsen af den såkaldte PUF – pulje til støtte af frivilligt socialt arbejde. I begyndelsen af 1990'erne blev Center for frivilligt socialt

arbejde etableret, og sidst i 90'erne nedsattes Udvalget om det frivilligt sociale arbejde (Socialministeriet, 1997), der bl.a. resulterede i afsættelse af de såkaldte § 115-midler til støtte af frivilligt arbejde i kommunerne. I det hele taget har forsøgs- og puljestrategien været anvendt til – og anvendes stadig til – at støtte frivilligt arbejde og inddragelse af den frivillige sektor i løsning af socialpolitiske opgaver (Anker et al., 2001; Benjaminsen et al., 2005). Den politiske interesse i Danmark har således indtil for nylig været rettet mod den sociale del af den frivillige sektor.

Den frivillige sektor og det frivillige arbejde rummer imidlertid langt mere og løser derfor også langt flere opgaver eller tillægges langt flere funktioner end de her nævnte. Vi skal i kapitel 2 se, at det frivillige arbejde især forekommer inden for sport og fritid i øvrigt. Det står svagere på det sociale område.

I sociologien tages frivilligt arbejde, uanset hvilket område det foregår på, og hvad enten det foregår i organisationer eller uformelle strukturer, som en indikator på *integrations- eller sammenhængskraften* i det civile samfund. Det civile samfund forstås som de relationer, der ikke er underlagt statens og markedets styringsmekanismer, men udspringer af foreningsstrukturer eller personlige relationer, og hvor moralen skabes (Wolfe, 1989; Juul, 2002; Etzioni, 1998). Dyrkelsen af det civile samfund som det moralske rum er på den anden side blevet kritiseret (Foley & Edwards, 1997) for at bygge på den opfattelse, at det civile samfund er “godt”, og at man via det civile samfund kan råde bod på de selviske konflikter, som i modsætning hertil skulle præge stat og marked. Tiltroen til det civile, lokale samfund og den ansvarlighed og solidaritet, som her kan skabes, ligger til grund for den politiske bevægelse, som kaldes kommunitarisme, og som har influeret politikken i USA under Clinton og i England under Blair. Nogle advarer imidlertid mod, at dyrkelsen af det civile samfund og hermed også den frivillige sektor er udtryk for en fornægtelse af legitime konflikter og af politikkenes nødvendighed.

Frivilligt arbejde og foreningsmedlemskab kan også ses som indikatorer på et *demokratiske engagement*, og Lorentzen (2001) identificerer netop de to ovennævnte spor i civilsamfundsforskningen – “demokratiske poret” og “integrationsspor”. Endelig kan det frivillige arbejde og medlemskab af frivillige foreninger ses som udtryk for et individs eller et samfunds *sociale kapital* (Putnam, 1993; Wijkström, 2001; Torpe, 2001). Man kan sige, at kapitalsynsvinklen også ligger bag den stærke politiske interesse for feltet, idet frivilligt arbejde ses som en ressource, der evt. kan trækkes ind i løsningen af samfundsmæssige opgaver.

OM UNDERSØGELSEN

Denne rapport er en del af den samlede danske Johns Hopkins- undersøgelse (The Johns Hopkins University Comparative Nonprofit Sector Project), hvis formål er at indsamle sammenlignelige oplysninger om den frivillige sektors størrelse i så mange lande som muligt (Salamon & Anheier, 1997; Salamon et al., 2003; United Nations, 2003). Projektet er indtil nu gennemført i over 40 lande. I Norden har alle andre lande end Danmark tidligere gennemført projektet (Lundström & Wijkström, 1997; Sivesind m.fl., 2002; Wollebæk m.fl., 2000).

Den danske undersøgelse består af en begrebsafklaring af den frivillige sektor (Ibsen & Habermann, 2005), af den her omtalte befolkningsundersøgelse, af de frivillige foreninger, lokale såvel som landsdækkende, samt af en opgørelse af sektorens samlede størrelse. Papers og artikler fra projektet vil kunne ses på undersøgelsens hjemmeside www.frivillighedsus.dk. Et arbejdsnotat med delresultater findes på samme hjemmeside samt på Socialforskningsinstituttets hjemmeside www.sfi.dk. (Koch-Nielsen & Rosdahl, 2005). Projektet afsluttes med en antologi i 2006. Formålet med denne rapport er at belyse:

- omfanget af den frivillige indsats forstået som frivilligt arbejde, uformelle hjælpeaktiviteter og pengegaver
- sammenhængen mellem frivilligt arbejde og forskellige socioøkonomiske og holdningsmæssige faktorer
- motivationsfaktorer og rammer for det frivillige arbejde
- foreningsmedlemskabets betydning for deltagelsen.

Undersøgelsen giver på grund af datamaterialets størrelse mulighed for at undersøge sammenhængene mellem en hel række faktorer samt at sammenligne med frivilligheden i andre lande og i et vist omfang med tidligere undersøgelser.

FRIVILLIGT ARBEJDE

I denne rapport anvendes den afgrænsning af frivilligt arbejde, som ligger til grund for Johns Hopkins-projektet, og som også er anvendt i et tidligere komparativt projekt, som Danmark var del af (Gaskin & Smith, 1995). Frivilligt arbejde forstås her som en aktivitet, der:

- er ulønnet (dog med mulighed for kompensation for udgifter)
- er frivillig (fx ikke aktivering)
- udføres i en organisatorisk sammenhæng, som godt kan være offentlig
- er til gavn for andre end en selv og den nærmeste familie
- er aktiv (dvs. medlemskab af en organisation er ikke nok).

Det er vigtigt at bemærke sig, at der i denne forståelse af frivilligt arbejde ikke lægges vægt på, at der skal være en *hensigt om at hjælpe* andre, og helt uformelle hjælpeaktiviteter indregnes ikke, idet der kræves en vis organisatorisk struktur som baggrund for indsatsen.

Spørgsmålet om deltagelse i frivilligt arbejde er i overensstemmelse med Johns Hopkins-projektets internationale spørgeskema formuleret på følgende måde:

Her kommer nogle spørgsmål om frivilligt, ulønnet arbejde. Frivilligt ulønnet arbejde kan udføres på mange områder. Ofte er det for frivillige foreninger og organisationer, men det kan også finde sted for en offentlig og privat virksomhed.

Ulønnet frivilligt arbejde kan bestå i mange forskellige ting: Man kan træne et fodboldhold, man kan også være museumsvagt, samle penge ind, sidde i bestyrelsen i grundejerforeningen, i skolebestyrelsen, være frivillig på et værested og meget andet. Frivilligt arbejde er ikke den hjælp, du giver til familie og nære venner. Der arbejdes frivilligt på mange områder i samfundet. Arbejder du frivilligt inden for ...?

Herefter nævnes så 14 områder, som det frivillige arbejde kan være udført inden for. Områderne følger den såkaldte ICNPO-klassifikation; International Classification of Nonprofit Organizations (Salamon et al., 2003).

Nedenfor er disse områder listet med eksempler på, hvad der kunne høre under de forskellige områder. Eksemplerne stod dels i spørgeskemaet, dels i den interviewguide, som interviewerne fik udleveret.

Kulturområdet

For eksempel museer, kulturinstitutioner, kulturelle foreninger, lokalhistoriske foreninger og arkiver, kulturbevaringsforeninger og sangkor.

Idrætsområdet

For eksempel idrætsforeninger og sportsklubber, danseforeninger, rideklubber, idrætshaller og -anlæg, fritidscentre, badeanstalter, skøjte- og svømmehaller.

Fritidsområdet i øvrigt

For eksempel hobbyforeninger, børne- og ungdomskorps, spejderkorps, ungdomsklubber, jagtforeninger, kolonihaveforeninger, haveforeninger, slægtsforskning, soldater-, single- og sømandsforeninger, Rotary, Lions Club o.l.

Uddannelse, undervisning og forskning

For eksempel skolebestyrelser, grundskoler, gymnasier, friskoler, ungdoms- og efterskoler, aftenskoler, højskoler, voksen- og fritidsundervisning, efteruddannelse, husflids-, husmoder- og husholdningsforeninger, foredragsforeninger, selvejende forskningsinstitutioner og videnscentre.

Sundheds- og sygdomsområdet

For eksempel afholds-, patient-, handicap- og misbrugsforeninger, hospitaler, det psykiatriske område, krisehjælp og bloddonorer.

Det sociale område

For eksempel foreninger og klubber for børn, unge og ældre, pensionistforeninger, besøgstjeneste, selvejende institutioner (plejehjem, daginstitutioner, ungdomshjem, stofmisbrugsinstitutioner, krisecentre), andre tilbud til marginaliserede grupper og flygtningeorganisationer (Flygtninge i Danmark, Flygtningevenner).

Miljøområdet

For eksempel miljøforeninger, naturforeninger, naturfredningsforeninger, dyreværns- og dyrebekyttelsesforeninger, parker, reservater og selvejende haver.

Bolig- og lokalsamfundsområdet

For eksempel sogneforeninger, borger- og beboerforeninger, genbrugs- og antenneforeninger, vindmøllelaug, foreninger til fremme af områder og regioners infrastruktur, økonomi mv., bolig-, lejer- og grundejerforeninger, Lejernes Landsorganisation, forsamlingshuse, beboerhuse og aktivitetshuse.

Fagligt arbejde og erhvervs- og brancheorganisationer

For eksempel faglige organisationer og foreninger, fagforbund og fagforeninger, arbejdstagerorganisationer og lønmodtagerorganisationer, håndværker- og handelsstandsforeninger, turistforeninger, biavlerforeninger, musikerforbund og andre erhvervs- og brancheforeninger.

Rådgivning og juridisk bistand

For eksempel fortaleroorganisationer, foreninger for borgerlige rettigheder, menneskerettigheder o.l., Amnesty International, foreninger for bestemte værdier, foreninger til forebyggelse af kriminalitet, juridiske rådgivningsforeninger, retshjælp og forbrugerorganisationer.

Politik og partiforeninger

For eksempel vælger- og partiforeninger, politiske ungdomsforeninger, øvrige politiske foreninger og græsrodsorganisationer.

Internationale aktiviteter

For eksempel internationale humanitære organisationer, freds- og solidaritetsorganisationer, exchangeorganisationer, udviklingsorganisationer, Foreningen Norden.

Religion og kirke

For eksempel religiøse foreninger og menigheder, søndagsskoler, anerkendte kirkesamfund, frie kirker og trossamfund, dvs. også uden for folkekirken.

Andet

Der er i spørgeskemaet gjort en del ud af at fremhæve frivilligt arbejdes mangesidighed, bl.a. at det drejer sig om meget mere end socialt, frivilligt arbejde, at det ikke behøver at foregå i foreningsregi, men at det adskiller sig fra hjælp til venner og familie. Det fremgår også, at medlemskab af en forening ikke er tilstrækkeligt; der skal ydes et konkret stykke arbejde som fx at sidde i en bestyrelse.

Ligesom frivilligt arbejde kan foregå på mange områder, kan det dreje sig om mange forskellige former for indsatser. Der er også blevet spurgt til, hvilken form for frivilligt arbejde det drejer sig om, nemlig:

- Udvalgs-, bestyrelses- og rådsarbejde
- Sekretariatsarbejde og administrativt arbejde (fx brevskrivning, telefoning, omdeling af materialer, kasserer, revisor)
- Andet praktisk arbejde (fx rengøring, kaffebrygning, kørsel, indretning og pasning af lokaler)
- Oplysnings- og informationsvirksomhed
- Politisk arbejde eller kampagneaktivitet
- Uddannelse, undervisning, holdlederskab, instruktør
- Rådgivning, retshjælp, bisidder
- Personlig omsorg, besøgstjeneste, kontaktperson
- Skaffe midler ved ansøgninger, penge- og tøjindsamlinger, salg i genbrugsbutikker, basarer o.l.
- Vagttjeneste (brandslukning, redningsaktioner, hjemmeværnet)
- Andet

De andre former for frivillig indsats, som indgår i denne rapport, drejer sig om at *give pengegaver* (kapitel 5) og om *uformelle hjælpeaktiviteter* (kapitel 8). Spørgsmålsformuleringerne omtales i kapitlerne herom.

Den nærmere forståelse af frivilligt arbejde kan imidlertid diskuteres og er blevet det. Wilson (2000) opsummerer begrebets anvendelse i en lang række undersøgelser således:

At arbejde som frivillig vil sige at beskæftige sig med noget, hvor man bruger sin fritid på at hjælpe et andet menneske, en anden gruppe eller organisation (s. 215).

I FN's håndbog om non-profit-organisationer (United Nations, 2003) afgrænses det på følgende måde:

... frivilligt arbejde er defineret som arbejde uden betaling eller juridiske forpligtelser fastlagt for personer, der bor uden for den frivilliges egen husstand (s. 249).

Gaskin & Smith (1995) opstiller tilhørsforholdet til en organisation som et vigtigt kriterium:

De følgende spørgsmål drejer sig om den tid, der gives frivilligt og uden betaling til en organisation, hvis formål det er at gavne personer eller en bestemt sag ... (s. 27).

Der er således ikke enighed om begrebets afgrænsning: Skal man nøjes med at se på selve den aktivitet, det drejer sig om, eller skal også hensigten inddrages? Skal man med andre ord have til hensigt at hjælpe andre – at gøre noget godt – før der kan tales om frivilligt arbejde? Og hvad rolle spiller betaling – skal det være helt ulønnet, eller må der godt forekomme kompensation for udgifter? Det kan også diskuteres, om uformel omsorg for familie og venner skal inddrages, eller om frivilligt arbejde forudsætter en organisatorisk struktur.

Her er imidlertid anvendt den definition og afgrænsning, som skulle gøre det muligt at sammenligne med andre lande, der deltager i Hopkins-projektet.

SAMMENLIGNINGER

Opgjort på denne måde finder vi, at 35 pct. af den danske befolkning inden for det seneste år har deltaget i frivilligt arbejde (se nærmere i kapitel 2).

Der er gennemført forskellige undersøgelser af den danske befolknings deltagelse i frivilligt arbejde – fra 1990 og frem til i dag. Spørgsmålene har imidlertid ikke været stillet på samme måde i de forskellige undersøgelser bortset fra i den Europæiske Værdiundersøgelse, som er gennemført med enslydende spørgsmål i 1990 og 1999 (Koch-Nielsen & Clausen, 2002 og 2004). På trods af de validitetsproblematikker, der hermed kan opstå, vises i nedenstående tabel den samlede andel af befolkningen, der arbejder frivilligt.

Ser vi på de to resultater fra Værdiundersøgelsen, får vi en stigning i det frivillige arbejde fra 26 pct. til 38 pct. fra 1990 til 1999. Også Kulturundersøgelsen fra 1998 har 34 pct. deltagelse, den samme andel, som genfindes i denne befolkningsundersøgelse fra 2004. De to mellem-liggende undersøgelser er oppe på et langt højere niveau, som ikke lader sig passe ind i de andre tal. Forskellene mellem de forskellige andele synes heller ikke at kunne forklares ved hverken aldersafgrænsning eller det tidsperspektiv, som ligger i spørgsmålene. Man kunne tænke sig, at en lavere aldersgrænse kunne trække andelen lidt ned, mens et spørgsmål uden klar tidsafgrænsning kunne trække andelen op. Men det synes ikke at kunne forklare forskellene.

Hvad kan være forklaringen på en eventuel stigning over de sidste 10 år? Forklaringer kan være individuelle eller strukturelle. Søger man de

Tabel 1.1

Andelen af den voksne danske befolkning, som har deltaget i/deltager i frivilligt arbejde i forskellige undersøgelser. Procent.

År	Undersøgelse	Pct.	Alders- afgræns- ning	Tidsperspektiv
1990	Værdiundersøgelse	26	18 -	"Udfører"
1993	Frivilligt arbejde/ EUROVOL	28	16 -	Inden for det sidste år
1996	Borgerne om velfærdssamfundet	45	n.a.	Bruger (tid til)
1997	Solidaritetsundersøgelse	44	18 +	Inden for de sidste 12 mdr.
1998	Kulturundersøgelse	34	16 +	Bruger (tid til)
1999	Værdiundersøgelse	38	18 +	"Udfører"
2004	Befolknings- undersøgelsen (Hopkins)	35	16-85	Inden for det sidste år

individuelle forklaringer, kan der være tale om en højere grad af engagement, en øget personlig ansvarlighed osv. Det kan være svært at finde andre indikatorer herpå, men i den offentlige debat og den politiske retorik har det personlige ansvar og den frivillige indsats stået højt på dagsordenen. Det kan muligvis have påvirket adfærden. En anden forklaring er den *strukturelle*, hvor faktiske ændringer i strukturerne i sig selv giver mulighed for eller fremprovokerer en øget deltagelse. Her kan to forhold have spillet ind. For det første tilgangen til efterlønsordningen i perioden, og for det andet indførelsen af de mange brugerbestyrelser på det offentlige område såsom skoler og daginstitutioner. Vi skal senere se, at der er en lille stigning i den "offentlige frivillighed", men den kan ikke forklare hele udviklingen.

I kapitel 2 ses der nærmere på, hvilke felter folk er aktive inden for, og det vil der fremgå, at idræt og fritid i det hele taget fylder mest. På basis af nærværende undersøgelse kan vi ikke sige noget om udviklingen inden for de forskellige sektorer. Det kan vi imidlertid på basis af Værdiundersøgelsen. Den stigning i aktivitet, som har fundet sted, ser ud til at have været størst på det sociale område (som i Værdiundersøgelsen er afgrænset anderledes end i denne undersøgelse (Koch-Nielsen & Clausen, 2002)).

Der er flere muligheder for at *sammenligne dansk frivillighed med frivilligheden i andre europæiske lande* (Gaskin & Smith, 1995; Koch-Nielsen & Clausen, 2001, 2004). I EUROVOL-undersøgelsen fra 1993 ligger Sverige, Holland, Storbritannien og Belgien noget højere end Danmark, mens Tyskland og Irland ligger lavere. I Værdiundersøgelsen fra 1999 er billedet et lidt andet. Sverige ligger stadig højest, men efterfulgt af Dan-

mark og Storbritannien. Tyskland ligger stadig lavest. Tilføjes resultaterne fra *Hopkins-projektet*, hvor oplysningerne for Danmark stammer fra 2004, bliver billedet endnu mere uklart (UN 2001). I ingen af undersøgelserne placerer Danmark sig markant lavt eller markant højt. I EUROVOL fra 1993 ligger vi 10 procentpoint lavere end den højeste – Holland. I både Værdiundersøgelsen og Hopkins-undersøgelsen ligger vi højest, men der er store forskelle, for så vidt angår de andre lande. Der er ingen grund til at tillægge den ene undersøgelse større troværdighed end den anden, blot må man være opmærksom på, at de er baseret på forskellige målemetoder.

Tabel 1.2

Andelen af befolkningen, som deltager i frivilligt arbejde i forskellige vesteuropæiske lande i 1993 og 1999. Procent.

	Belgien	Danmark	Holland	Irland	UK	Tyskland
EUROVOL/1993:						
Udført frivilligt arbejde inden for det seneste år	32	28	38	25	34	18
Værdiundersøgelsen 1999:						
Udfører ubetalt frivilligt arbejde	29	38	30	29	36	16
Johns Hopkins ¹	10	35	16	11	30	10
Indsamlingsåret	(1996)	(2004)		(1994)	(1997)	

1. <http://jhu.edu/%7Ecnp/pdf/table201.pdf> samt Salamon et al. (2004).

Både i Norge (Wollebæk et al., 2000) og i USA (Wilson, 2000) ligger andelen af aktive på over 50 pct.

Datagrundlaget for denne rapport er Undersøgelsen af den danske befolknings deltagelse i frivilligt arbejde. Data blev indsamlet gennem telefoninterview med et tilfældigt udtræk på 4.200 personer i alderen 16-85 år, hvoraf der blev opnået interview med 75 pct. Interviewene blev gennemført af SFI-Survey i sommeren og efteråret 2004. De spørgsmål, som er stillet for at belyse det frivillige arbejde og pengegaverne, er af sammenlignelighedsgrunde udformet, så de passer til et internationalt spørgeskema, The Giving and Volunteering Module fra det nævnte Johns Hopkins-projekt. Ligeledes er der ved udformningen af skemaet hentet inspiration i spørgeskemaet fra det norske bidrag til Johns Hopkins-projektet (Wollebæk et al., 2000; Sivesind et al., 2002). I kapitlet om foreningsmedlemskab trækkes der også på andre undersøgelser, fordi der i denne undersøgelse kun er spurgt til de frivilliges foreningsmedlemskab – ikke til hele befolkningens. Derfor inddrages der materiale fra andre be-

folkningsundersøgelser, som har spørgsmål herom. Rapporten er disponeret således:

I *kapitel 2* beskrives deltagelsen i frivilligt arbejde. Hvem drejer det sig om? Og hvor megen tid anvendes på det frivillige arbejde? Hvilke faktorer ser ud til at fremme deltagelsen?

I *kapitel 3* følger en beskrivelse af sammenhængen mellem frivilligt arbejde og foreningsmedlemskab. Danner foreningerne stadig rammen om det frivillige arbejde, eller er de ved at miste deres betydning?

I *kapitel 4* beskrives arbejdsopgaverne i det frivillige arbejde og de organisatoriske rammer, som de udføres inden for. Hvilke grupper udfører hvilke opgaver (bestyrelsesarbejde, praktisk arbejde osv.), og i hvor stort omfang foregår det inden for en frivillig organisations rammer?

I *kapitel 5* beskrives pengegaver til frivillige organisationer. Hvor mange har givet sådanne gaver, hvem drejer det sig om, på hvilke områder gives pengegaverne, og hvor store beløb er der givet? Hvilke holdninger har befolkningen til at give pengegaver i en moderne velfærdsstat?

I *kapitel 6* beskrives den konkrete anledning til at gå ind i frivilligt arbejde: Er man blevet valgt, opfordret, eller har hensynet til en selv og familien spillet en rolle? Hvilke befolkningsgrupper er det, der opfordres til at deltage?

I *kapitel 7* beskrives begrundelserne for ikke at deltage eller at overveje at stoppe. Hvilke faktorer er det, der modvirker rekruttering til frivilligt arbejde?

I *kapitel 8* beskrives de to tredjedele af befolkningen, der ikke er aktivt frivillige, og deres begrundelser for ikke at arbejde frivilligt.

I *kapitel 9* beskrives, hvem der udfører de to former for uformelle hjælpeaktiviteter: praktisk hjælp og økonomisk hjælp, samt hvor megen tid der anvendes hertil.

I *kapitel 10* samles der op på undersøgelsens resultater.

FRIVILLIGT ARBEJDE

FRIVILLIGT ARBEJDE

I denne undersøgelse er der spurgt til, om man i det hele taget arbejder frivilligt, om man har gjort det inden for det sidste år eller den sidste måned.

- 38 pct. svarer ja til, at de arbejder frivilligt.
- 35 pct. svarer ja til, at de har udført frivilligt arbejde inden for det sidste år.
- 26 pct. svarer ja til, at de har udført det inden for den sidste måned.

Hvis ikke andet er nævnt, vil vi i det følgende beskæftige os med dem, som har arbejdet frivilligt inden for det sidste år

Mennesker går ud i frivillige organisationer af meget forskellig karakter og med mange forskellige formål. Man har i den internationale litteratur forsøgt at gruppere den frivillige aktivitet efter disse formål. Der kan således sondres imellem, om det drejer sig om instrumentelle (dvs. at organisationen skal bruges til at opnå et formål) versus ekspressive (dvs. at selve deltagelsen i aktiviteten er formålet) organisationer. Andre foreslår, at man sonderer mellem selvorienterede versus samfundsorienterede organisationer, hvor de selvorienterede sigter mod at opnå nogle mål til glæde for medlemmerne selv, mens de samfundsorienterede driver aktiviteter til gavn

for andre. Men det kan være vanskeligt at rubricere organisationerne i disse grupperinger (Janoski & Wilson, 1995).

I denne undersøgelse har vi spurgt til, hvilke sektorer interviewpersonerne har udført frivilligt arbejde inden for og fulgt de retningslinier, som gælder for den internationale undersøgelse, som den danske er en del af. Disse områder nævnes nedenfor. De lader sig kun vanskeligt indplacere i de ovenfor nævnte kategorier. Nogle er klart samfundsorienterede som det sociale område og lokalsamfunds- og boligområdet. Men sundhedsområdet kan rumme såvel organisationer, der hjælper andre, som organisationer, hvis formål det er at fremme en bestemt patientgruppes interesser. Også idræt og kultur kan rumme organisationer, der rummer flere dimensioner. Vi holder os derfor i denne rapport til at beskrive aktiviteten på områderne og forsøger ikke at gruppere den efter nogle af de nævnte dimensioner.

Af tabel 2.1 fremgår det, på hvilke områder den frivillige indsats ligger. Den samme person kan have udført frivilligt arbejde på flere områder, hvorfor man vil nå til mere end de 35 pct. ved en sammenlægning af de forskellige områder. Det fremgår, at arbejdet er fordelt ud over mange områder med idrætsområdet som den absolutte topscorer, hvor mændene dominerer, idet 14 pct. af dem lægger en frivillig indsats her. Herefter følger bolig og lokalsamfund og fritid i øvrigt. Det, der i offentligheden ofte opfattes som frivilligt arbejde – nemlig det frivillige arbejde på sundheds- og socialområdet – fylder derimod ikke særlig meget. Men selv om andelen ikke er særligt store, drejer det sig jo alligevel om mange mennesker: 1 pct. af befolkningen i 16-85-års-alderen er lig med ca. 42.000 personer.

I de følgende analyser bliver det nødvendigt at slå en del af disse områder sammen, fordi der er for få respondenter i nogle af dem til videre analyser (se tabel 2.2 for de nye kategorier). Det kan naturligvis diskuteres, hvilke områder det er rimeligt at slå sammen. *Fritidskategorien* indeholder det, som normalt opfattes som fritidsaktiviteter (kultur, idræt og fritid) – det drejer sig om et stærkt aktivitetspræget område. Fritidsinteresserne fører til frivilligt arbejde i foreningerne. Tit vil det frivillige engagement udspringe fra aktiviteterne. *Social- og sundhedsområdet* kan i forvejen være vanskeligt at skelne fra hinanden, og rådgivning er placeret i denne gruppe, fordi rådgivning ofte vil have en social dimension: man hjælper nogen til at klare et problem. Det *politiske* (fagligt, politisk og internationalt arbejde) drejer sig om at fremme en sag, evt. en gruppes interesser. Mest problematisk har det været at samle *religion, miljø og andet* i den samme

Tabel 2.1

Andelen af den danske befolkning, som har udført frivilligt arbejde inden for det sidste år på de forskellige områder. Mænd og kvinder. 2004. Procent.

Område	Mænd	Kvinder	Samtlige
Kultur	3	3	3
Idræt*	14	9	11
Fritid i øvrigt	5	4	5
Uddannelse, forskning	3	4	3
Sundhed, Sygdom*	2	4	3
Socialt *	2	4	3
Miljø	1	>1	>1
Bolig, lokalsamfund*	8	4	6
Fagligt	3	2	3
Rådgivende, juridisk	1	>1	>1
Politik, partiforeninger	2	1	1
Internationalt	1	2	2
Religion, kirke	2	2	2
Andre	2	3	3
Frivilligt arbejde i alt*	38	32	35
Antal	1.502	1.632	3.134

En * betyder at der er signifikant forskel ($\alpha = 1\%$) på mænd og kvinder.

gruppe. Hovedargumentet har været, at det drejer sig om små grupper, som ikke klart hørte til andetsteds. Nogle af aktiviteterne på religionsområdet er muligvis sociale og på miljøområdet muligvis internationale eller politiske. Men vi kan ikke vide det og har derfor valgt den løsning her.

Nogle udfører frivilligt arbejde på flere områder. Det gælder for 9 pct. af befolkningen, svarende til 24 pct. af de frivillige.

HVEM ER DE AKTIVE?

Forklaringer på frivilligt arbejde kan teoretisk søges inden for tre forskellige kategorier: en *individuel*, hvor det er de personlige holdninger eller egenskaber, som forklarer adfærden; en *ressource- eller kapitalforklaring*, der antager, at de ressourcer eller kapitalformer, som den enkelte har med sig, spiller en rolle; og endelig en *strukturel* forklaring, som omhandler de omgivende strukturer eller arenaer, som må antages at fremme mulighederne for at blive inddraget i frivilligt arbejde.

Vi har vist, at 35 pct. af befolkningen har udført frivilligt arbejde inden for et år. Når vi i det følgende udtaler os om forskelle mellem befolkningsgrupper – med fx et udsagn om, at det især er de højtuddannede, som er aktive – skal man huske på, at det ikke betyder, at hoved-

parten af frivillige er højtuddannede. Det er de ikke, bl.a. fordi der ikke er så mange højtuddannede i befolkningen. Det, vi udtaler os om, er forskelle i andele i befolkningen.

Det følgende afsnit består af krydstabeller mellem den relevante baggrundsvariabel og frivillig aktivitet. Kontrol for andre variable følger senere, hvor vi præsenterer en logistisk regression af det frivillige arbejde med de samme variable.

Mænd lidt mere aktive end kvinder

Er der grund til at forvente de store forskelle på *mænds og kvinders deltagelse* i frivilligt arbejde? Før i tiden talte man om "hattedamer" og henviste dermed til, at borgerskabets kvinder, som ikke havde lønnet arbejde, i stedet brugte deres tid til at udføre frivilligt arbejde på det sociale område. I dag, hvor mænds og kvinders beskæftigelsesgrad stort set er den samme, er der ingen grund til at vente de store forskelle. Flere undersøgelser peger da også på, at mænd og kvinders aktivitetsniveau og mønstre nærmer sig hinanden, ved at de går ind på hinandens områder (Koch-Nielsen & Clausen, 2002; Wollebæk & Selle, 2003). Hvis vi antager, at frivilligt arbejde ikke er noget, som man vælger ud af den blå luft, men en aktivitet, som udspringer af de strukturer, som man i forvejen befinder sig i, kan man imidlertid vente, at det frivillige arbejde vil tage sig forskellige udtryk. I nogle lande som Sverige og Holland er mændene en hel del mere aktive end kvinderne, mens det forholder sig omvendt i England og USA (Gaskin & Smith, 1995; Wilson, 2000). I Danmark var og er mændene lidt mere aktive end kvinderne (Anker & Koch-Nielsen, 1995).

Det fremgår tydeligt af tabel 2.2, hvorfra denne forskel især stammer – nemlig fra fritidsområdet, og vi har set ovenfor, at det er sporten, som gør udslaget. Men også på politik- og lokalsamfundsområderne er mændene lidt mere aktive – sandsynligvis med organisatorisk arbejde. Når kvinderne er mest aktive på det sociale område, kan det skyldes de traditionelle kønsroller, hvor kvinderne er omsorgsgivere. Men det kan muligvis også have noget at gøre med, at der er flere kvinder, der arbejder i social- og sundhedssektoren og derved kommer i kontakt med det frivillige arbejde på dette område eller efter pensioneringen fortsætter med en frivillig indsats på det område, hvor de før var beskæftiget.

30-49-årige er mest aktive

Forskelle på *aldersgrupper* kan være udtryk for både alders- og generationsforskelle. Hvis de unge er mindre aktive, skyldes det så, at de tilhører

Tabel 2.2

Andelen af den danske befolkning, som har udført frivilligt arbejde inden for det sidste år slået sammen på de forskellige områder. Mænd og kvinder. 2004. Procent.

Område	Mænd	Kvinder	Samtlige
Fritid * (kultur, idræt, fritid)	21	15	18
Socialt * (sundhed, socialt, rådgivning)	4	7	6
Politisk * (fagligt, politisk, internationalt)	6	4	5
Undervisning og uddannelse	3	4	3
Bolig, lokalsamfund *	8	4	6
Andet (Miljø, religion, andre)	5	5	5
Frivilligt arbejde i alt *	38	32	35
Antal	1.502	1.632	3.134

En * betyder, at der er signifikant forskel ($\alpha = 1\%$) på mænd og kvinder.

en individualistisk orienteret generation, eller skyldes det, at de befinder sig i en livsfase, hvor de først er ved at etablere sig og altså endnu ikke befinder sig i de relevante strukturer? Eller er de ikke efterspurgt, fordi de (endnu) ikke besidder tilstrækkeligt med de ressourcer, som fremmer eller kræves i frivilligt arbejde? Og hvis de ældre er mindre aktive, skyldes det så, at de tilhører en mere materielt orienteret generation, eller skyldes det blot, at aktiviteten aftager med alderen af helbreds-mæssige grunde, eller fordi man mister de kontakter og kommer ud af de strukturer, som var udgangspunktet for det frivillige arbejde – fx på en arbejdsplads?

De fleste undersøgelser peger på, at det er de midterste aldersgrupper, som er de mest aktive (Wilson, 2000), om end der er forskelle mellem de europæiske lande (Gaskin & Smith, 1995). Også den tidligere danske undersøgelse (Anker & Koch-Nielsen, 1995) fandt, at aktiviteten var højest i de midterste aldersgrupper. Det samme billede genfindes her i 2004. Aldersgruppernes frivillige aktivitet fremgår af tabel 2.3 under Alle områder. Vi ser, at aktiviteten er lavest blandt de over 65-årige og højest blandt de 30-49-årige, og at de unge ligger på niveau med de 50-65-årige. Der er således ikke rigtig basis for at tale om en individualistisk, selvoptaget generation – ikke engang aldersgruppe.

Der kommer interessante forskelle frem, når vi ser på de enkelte områder. (Under tabellen er der beregnet χ^2 -uafhængighedstests for hvert område. Man tester her, om der er sammenhæng mellem alder og deltagelse i frivilligt arbejde på et givet område.) Der er en signifikant sammenhæng mellem alder og frivillighed på alle områder undtagen på det sociale område og området Andet. På disse områder er de ældre relativt aktive, dvs. at de ligger på niveau med gennemsnittet. Endvidere er de

Tabel 2.3

Andelen af frivillige i forskellige aldersgrupper. Særskilt for områder. 2004. Procent.

Alder / områ- de ¹	Fritid	Socialt	Politisk	Udd.	Bolig, lokal	Andet	Alle områ- der	Antal
16-29	18	4	4	3	1	5	32	622
30-49	23	6	6	6	8	5	41	1.240
50-65	15	7	7	1	8	6	35	805
66-	10	6	2	1	5	5	23	467
Samt- lige	18	6	5	3	6	5	35	3.134

1. Se tabel 2.2 for de specifikke områder af frivilligt arbejde, der er inkluderet i disse betegnelser.

χ^2 uafhængighedstests for alder og frivilligt arbejde. Testene er beregnet på en frekvens-tabel, hvor den vertikale tabelspalte er alder kategoriseret, og den horisontale er de to kategorier 'udfører frivilligt arbejde' og 'udfører ikke frivilligt arbejde' på fx fritidsområdet. Af hensyn til læsevenligheden præsenteres i ovenstående kun andelen, der laver frivilligt arbejde på hvert område.

Fritid:	$\chi^2 = 45$	df = 3	p < 0.001
Socialt:	$\chi^2 = 6$	df = 3	p = 0.12
Politisk:	$\chi^2 = 21$	df = 3	p < 0.001
Uddannelse:	$\chi^2 = 48$	df = 3	p < 0.001
Bolig, lokalsamfund:	$\chi^2 = 37$	df = 3	p < 0.001
Andet:	$\chi^2 = 3$	df = 3	p = 0.37
Frivillige i alt:	$\chi^2 = 51$	df = 3	p < 0.001

unge relativt mere aktive på fritidsområdet, hvor de ligger på niveau med gennemsnittet (18 pct.) end på fx bolig- og lokalsamfundsområdet, hvor det er personer over 30 år, der dominerer.

Forældre er særligt aktive

Den *familiemæssige status* har utvivlsomt betydning for, om man deltager i frivilligt arbejde. Det er blot usikkert, i hvilken retning fx børn trækker (Wilson, 2000). Man kan forestille sig, at en form for frivilligt arbejde (sport, daginstitution eller skole) lokker børnefamilierne frem som aktive i forældrebestyrelser o.l., mens andre former, der kræver fravær i aftentimerne eller kan være risikobetonet som politisk aktivisme, tiltrækker personer uden børn og familie mest. Sammenhængen med ægteskab er ikke tydelig. Der er forskel på, om gifte er mere aktive end enlige i forskellige lande (Gaskin & Smith, 1995). I den danske del af EUROVOL-undersøgelsen fandt man, at aktiviteten var højest blandt par med børn (Anker & Koch-Nielsen, 1995).

I nærværende undersøgelse fra 2004 finder vi, at personer uden børn generelt er mindre aktive end personer med børn. Derimod har det

næsten ingen betydning, om man er enlig eller gift/samlevende. De aktive børnefamilier findes især på områderne fritid og uddannelse, dvs. på idrætsområdet, evt. spejderområdet og i forbindelse med børnenes skolegang (skolebestyrelser etc.).

Social arv

Der er grund til at tro, at den sociale arv også spiller en vigtig rolle, enten derved, at man fra sine forældre får den generelle status, som fremmer deltagelse i frivilligt arbejde, eller at man lærer det sociale ansvar, som fremmer deltagelse. Det er således vist, at der er en sammenhæng mellem forældres deltagelse og deres børns (senere) deltagelse som voksne på det samfundsorienterede område (Janoski & Wilson, 1995). Vi har her kun stillet et enkelt spørgsmål, om der er andre i familien, som arbejder frivilligt? Det kan både dreje sig om forældre, som netop har lært én det frivillige arbejde, eller om en ægtefælle, som man deler interesser og netværk med. Og der viser sig at være en meget stærk sammenhæng.

Tabel 2.4

Andel af befolkningen der arbejder frivilligt. Særskilt efter om nogen i familien udfører frivilligt arbejde. 2004. Procent.

Nogen i familien udfører frivilligt arbejde	Udfører frivilligt arbejde	Antal
Ja	45	1.366
Nej	27	1.602
Ved ikke	22	144
Samtlige	35	3.112

$$\chi^2 = 114, df = 2, p < 0.001$$

Hovedstad versus provins

Hvis vi tager udgangspunkt i en strukturel forklaring, må det spille en rolle, hvor man bor – i by eller på land, i et stærkt eller et svagt lokalsamfund. Meget af det frivillige arbejde er netop relateret til lokalsamfundet eller kommunen, og derfor må det spille en rolle, om der er mange foreninger og aktiviteter, som kan udløse et frivilligt engagement. I den europæiske undersøgelse (Gaskin & Smith, 1995) fandt man, at der var en omvendt sammenhæng mellem urbanisering og frivilligt arbejde, således at aktiviteten faldt med stigende urbanisering. Tendensen var imidlertid ikke klar. I den danske del af undersøgelsen (Anker & Koch-Nielsen, 1995) var der ingen klar sammenhæng. Det kan også diskuteres, hvordan man egentlig skal måle dette. I denne undersøgelse har vi forsøgt at belyse det gen-

nem to spørgsmål: et om hvor man bor, hvor folk så selv har kunnet vælge mellem svarmulighederne: 1) i hovedstaden eller en af dens forstæder, 2) i en provinsby eller en af dens forstæder, 3) i en bymæssig bebyggelse, 4) i et landdistrikt; et andet om, hvor mange år man har boet i sin nuværende kommune. Der er en vis forskel på aktiviteten mellem *land og by* – den er højest i landdistrikter, provins og bymæssige bebyggelser (36 pct.) og lavest i hovedstaden med forstæder (31 pct.). Desuden er der forskel på de forskellige områder, således at der på *kultur- og fritidsområdet* er flere aktive i provinsen og landdistrikterne end i hovedstaden – 20 pct. vs. 13 pct. I modsætning til dette mønster er der ni pct., der laver frivilligt arbejde i hovedstaden på *bolig- og lokalsamfundsområdet* over for tilsvarende fem pct. uden for hovedstaden og dens forstæder. Det betyder også noget, hvor længe man har boet i kommunen. Jo længere man har boet i en kommune, jo mere aktiv er man, hvilket bestyrker antagelsen af, at forankringen i sociale netværk fremmer deltagelsen.

Uddannelse er en ressource (både en social og en kulturel kapital), som har betydning for, hvordan man klarer sig på de fleste af tilværelsens områder. Også på fritidsområdet fremmer uddannelse deltagelsen i næsten alle former for aktiviteter (Fridberg, 2000). Og uddannelse fremmer også generelt deltagelse i frivilligt arbejde. Uddannelse kan medvirke til at øge ens opmærksomhed over for problemer i samfundet og forståelsen for andre mennesker. Uddannelse giver viden og værdifulde kontakter, så chancen for at blive bedt om at deltage i frivilligt arbejde fremmes også heraf. Blandt andet fordi chancen for at være medlem af en forening stiger (Wilson, 2000). Også i de to tidligere danske undersøgelser fra 1993 og 1999 (Koch-Nielsen & Clausen, 2000) var der en klar positiv sammenhæng med uddannelse. Det samme findes i denne undersøgelse (tabel 2.3 kolonnen Alle områder), hvor andelen, som udfører frivilligt arbejde stiger med stigende erhvervsuddannelse – fra 25 pct. blandt dem uden en sådan, over 35 pct. blandt dem med en faglig eller kort videregående uddannelse og op til 45 pct. blandt dem med en lang videregående uddannelse (tabel 2.5). Uddannelse betyder imidlertid ikke det samme for alle former for frivilligt arbejde: det betyder noget, hvis der kræves en vis form for boglige evner i modsætning til sociale evner (Wilson, 2000). Dette bekræftes til en vis grad i denne undersøgelse, idet sammenhængen med uddannelse ikke findes på det sociale område, hvor ca. seks pct. af alle uddannelseskategorierne deltager. På fritidsområdet er det kun gruppen med ingen eller specialarbejderuddannelse, som skiller sig ud med en lav andel på 12 pct. (tabellen læses vandret).

Tabel 2.5

Andel af befolkningen der arbejder frivilligt. Særskilt efter uddannelse. Delt op på områder. 2004. Procent.

Uddannelse/ område ¹	Fritid	Socialt	Poli- tisk	Udd.	Bolig, lokal	Andet	Alle områder	Antal
Lang	22	7	9	9	9	8	45	292
Mellem	22	7	6	4	9	6	42	500
Kort	21	6	5	3	6	7	36	272
Faglig	19	4	6	3	8	4	36	948
Ingen	12	7	2	2	3	4	25	837
Samtlige	18	6	5	3	7	5	35	2.849

1. Se tabel 2.2 for de specifikke områder af frivilligt arbejde, der er inkluderet i disse betegnelser.

χ^2 uafhængighedstests for uddannelse og frivilligt arbejde. Testene er beregnet som i tabel 2.3.

Fritid:	$\chi^2 = 34$	df = 4	p < 0.001
Socialt:	$\chi^2 = 8$	df = 4	p = 0.10
Politisk:	$\chi^2 = 24$	df = 4	p < 0.001
Uddannelse:	$\chi^2 = 38$	df = 4	p < 0.001
Bolig, lokalsamfund:	$\chi^2 = 25$	df = 4	p < 0.001
Andet:	$\chi^2 = 14$	df = 4	p = 0.007
Frivillige i alt:	$\chi^2 = 60$	df = 4	p < 0.001

Den helt specielle form for uddannelse, som består i et *længerevarende højskoleophold*, hænger på visse områder svagt sammen med frivilligt arbejde. Således kan man på det sociale, det politiske og området Andet se en svag tendens til overvægt af aktivitet blandt folk, der har været på højskole. På fritids-, uddannelses- og undervisnings og bolig- og lokalsamfundsområdet hænger højskoleophold og frivillig aktivitet ikke sammen. De værdier, som har præget højskolebevægelsen, kan sandsynligvis genfindes inden for dele af det sociale og kirkelige område.

Tilknytning til *arbejdsmarkedet* er ligesom uddannelse en resource, som indebærer kontakter og adgang til de arenaer, hvor der er chance for at blive opfordret til at indgå i foreninger og frivilligt arbejde. På den anden side lægger erhvervsarbejdet beslag på en stor del af individernes og familiernes tid og kunne således tænkes at være en hindring for frivilligt arbejde. Mange undersøgelser viser imidlertid, at der er en positiv sammenhæng mellem at være på arbejdsmarkedet og at arbejde frivilligt (Wilson, 2000). Også tidligere danske undersøgelser (Anker & Koch-Nielsen, 1995; Koch-Nielsen & Clausen, 2002) viser dette. De samme resultater findes i denne undersøgelse: aktiviteten er lavest blandt dem uden for arbejdsmarkedet (27 pct.) og højest blandt dem på arbejdsmarkedet (40 pct.), men forskellen findes ikke på det sociale område eller på

området Andet (miljø, religion, andet). Senere i kapitlet viser vi, at den mængde tid, som lægges i arbejdet, til gengæld er større for dem uden for arbejdsmarkedet.

Positionen på arbejdsmarkedet og forsørgelsesgrundlaget uden for arbejdsmarkedet spiller en yderligere rolle – både for deltagelsen generelt og for placeringen på de enkelte områder, hvilket fremgår af tabel 2.6. Tabellen, som skal læses vandret, viser fx, at 25 pct. af de selvstændige og de medhjælpende ægtefæller udfører frivilligt arbejde på fritidsområdet. Det samme er tilfældet for 23 pct. af funktionærerne.

Tabel 2.6

Andelen af befolkningen, der udfører frivilligt arbejde på de forskellige områder, særskilt for stilling/forsørgelsesgrundlag. 2004. Procent.

Arb. pos. / område ¹	Fritid	Socialt	Politisk	Udd.	Bolig, lokal	Andet	Alle områder	Antal
Selvstændig / m.hj. ægtef.	25	5	10	6	7	11	49	202
Funktionær / tjenestemand	23	6	6	5	8	5	42	1.163
Faglært arbejder	23	2	5	2	7	5	36	242
Ufaglært / specialarb.	14	6	6	1	4	3	27	253
Dagpenge / kontanthjælp	15	5	4	3	7	4	31	166
Pension	9	6	2	1	5	5	23	555
Efterløn	12	11	5	0	8	6	34	121
Under uddannelse	18	7	4	5	2	5	33	317
Andet	13	5	5	0	4	4	25	100
Samtlige	18	6	5	3	6	5	35	3.119

1. Se tabel 2.2 for de specifikke områder af frivilligt arbejde, der er inkluderet i disse betegnelser.

χ^2 uafhængighedstests for arbejdsmarkedspostion/forsørgelsesgrundlag og frivilligt arbejde. Testene er beregnet som i de foregående tabeller.

Fritid:	$\chi^2 = 68$	df = 8	p < 0.001
Socialt:	$\chi^2 = 15$	df = 8	p = 0.07
Politisk:	$\chi^2 = 29$	df = 8	p < 0.001
Uddannelse:	$\chi^2 = 47$	df = 8	p < 0.001
Bolig, lokalsamfund:	$\chi^2 = 22$	df = 8	p = 0.005
Andet:	$\chi^2 = 18$	df = 8	p = 0.02
Frivillige i alt	$\chi^2 = 88$	df = 8	p < 0.001

Der er en klar sammenhæng mellem arbejdsmarkedspostion/forsørgelsesgrundlag på den ene side og frivilligt arbejde på den anden. Der er dog tale

om en generel test, der ikke siger, hvor eventuelle forskelle er, hvorfor vi i det følgende vil forsøge at trække et par interessante observationer frem.

Ser man på alle områder samlet (kolonnen næst længst til højre), er aktiviteten blandt personer på arbejdsmarkedet lavest hos de ufaglærte arbejdere. Kun 27 pct. af de ufaglærte laver frivilligt arbejde over for 49 pct. af de selvstændige og 42 pct. blandt funktionærerne. Det er specielt på det politiske område, at de selvstændige er relativt aktive, sandsynligvis i forskellige brancheforeninger. De ufaglærte er underrepræsenterede på fritidsområdet og uddannelsesområdet, hvorimod de på fx det sociale og det politiske område har samme andel frivillige som funktionærerne.

Forsørgelsesformen uden for arbejdsmarkedet spiller også ind. Samlet set er aktiviteten lavest blandt pensionister (23 pct.), mens den er på samme niveau blandt dagpenge- og kontanthjælpsmodtagere, efterlønsmodtagere og studerende (omtrent en tredjedel er her frivillige). Disse grupper er nærmere arbejdsmarkedet og yngre end pensionisterne. Det skal fremhæves, at efterlønsmodtagerne er relativt aktive på det sociale område (11 pct.), hvor de er svagt signifikant mere aktive end både pensionister, dagpenge- og kontanthjælpsmodtagere. Også sammenlignet med de erhvervsaktive grupper er efterlønsmodtagerne relativt aktive.

Man skulle på forhånd tro, at der var en omvendt sammenhæng mellem *arbejdstid* og frivilligt arbejde, således at andelen faldt med stigende antal arbejdstimer. Undersøgelser viser imidlertid, at sammenhængen ikke er særlig entydig. Nogle studier når frem til, at der blandt fuldtidsansatte er en positiv sammenhæng mellem arbejdstid og frivilligt arbejde, mens andre finder, at de, der har et selvvalgt deltidsjob, har en høj grad af sandsynlighed for frivilligt arbejde (Wilson, 2000). I 1993-undersøgelsen var der også en svag positiv sammenhæng med arbejdstidens længde for mændenes vedkommende. Blandt kvinderne var aktiviteten højest blandt de deltidsarbejdende (Anker & Koch-Nielsen, 1995). Vi finder i 2004, at aktiviteten generelt stiger med et stigende *antal arbejdstimer* om ugen – fra 34 pct. blandt dem, der arbejder under 30 timer, til 47 pct. blandt dem, der arbejder over 40 timer om ugen, og at dette gælder for både mænd og kvinder. Senere i kapitlet ser vi, at også den anvendte tid stiger med antallet af arbejdstimer.

Stigningen i andelen af aktive former sig lidt forskelligt på de enkelte områder. På det politiske område og undervisnings- og uddannelsesområdet er aktiviteten især høj blandt dem med en arbejdstid på over 50 timer og markant mindre blandt personer, der arbejder mindre end 50 timer om ugen. Igen opfører det sociale område sig anderledes. Hverken

her eller på området Andet er der en sammenhæng med antallet af arbejdstimer.

På denne baggrund kan det ikke undre, at aktiviteten generelt stiger med *stigende indkomst*. Fra 28 pct. blandt dem med en månedlig bruttoindkomst under 10.000 kroner til 47 pct. blandt dem med 30.000 og mere. Men herover stiger den generelt ikke længere med stigende indkomst. Tendensen til stigende frivillig aktivitet med stigende indkomst ses på alle andre områder end det sociale og på området Andet. I den tidligere nævnte europæiske undersøgelse fandt man denne sammenhæng i de fleste lande, men fx ikke i Tyskland og Sverige (Gaskin & Smith, 1995). Indkomst er en indikator på en persons placering på arbejdsmarkedet, hvor der åbnes op for de arenaer, hvorpå det frivillige arbejde udspiller sig. Vi skal senere se, at indkomst ikke spiller nogen selvstændig rolle, når arbejdstid og uddannelse tages i betragtning.

Man kunne forestille sig, at en ansættelse i den offentlige sektor især på undervisnings- og social- og sundhedsområdet ville fremme chancen for at blive engageret i og komme i berøring med frivilligt arbejde. En amerikansk undersøgelse finder da også, at offentligt ansatte er mere aktive end privat ansatte (Wilson, 2000), men i vores undersøgelse er der stort set ingen forskel mellem *privat og offentligt ansatte*.

Vi har i indledningen været inde på, at deltagelse i frivilligt arbejde kan betragtes som en form for integration i samfundet. Man kommer ind i et netværk, og i foreningssammenhæng lærer man de demokratiske spilleregler at kende. Politikerne har derfor også i de seneste år interesseret sig for at få foreningerne til at forsøge at inddrage de etniske minoriteter i arbejdet. Nu behøver det frivillig arbejde ikke at foregå i de danske foreninger, der findes også foreninger, som de etniske minoriteter selv har stiftet. Men traditionen for deltagelse i frivilligt arbejde, som vi måler det her, er under alle omstændigheder ikke meget udbredt. Ser man på statsborgerskab og frivilligt arbejde, er det blandt personer med et ikke-vestligt statsborgerskab kun hver 10., der laver frivilligt arbejde, i modsætning til hver 3. blandt personer med et dansk eller med et vestligt statsborgerskab. Ser man på fødested, er tendensen den samme. Personer født i et ikke-vestligt land laver mindre frivilligt arbejde (20 pct.) end personer født i Danmark eller i et andet vestligt land (ca. 35 pct.). Opdelingen på vestlige og ikke-vestlige lande følger Danmarks Statistiks landegruppering. (De vestlige lande er EU-25 landene, de nordiske lande samt Andorra, Liechtenstein, Monaco, San Marino, Vatikanstaten, Canada, USA, Nordamerika, Australien og New Zealand.)

VÆRDIER OG FRIVILLIGT ARBEJDE

Der er tidligere påvist en sammenhæng mellem politisk interesse, kirkegang og tillid til andre mennesker og så deltagelse i frivilligt arbejde (Koch-Nielsen & Clausen, 2000, 2004; Anker & Koch-Nielsen, 1995). Det kan diskuteres, hvordan disse sammenhænge skal fortolkes. Er det et udslag af nogen bagvedliggende værdier, som giver sig udslag her, eller skal sammenhængen snarere fortolkes som resultatet af at indgå i nogle strukturelle sammenhænge som kirke og politiske organisationer? Wilson (2000) finder på basis af mange undersøgelser, at sammenhængen mellem værdier og frivilligt arbejde er svær at dokumentere, muligvis fordi de samme generelle værdier (fx den kristne tro) som bekendt kan tilskynde til meget forskelligartede handlinger.

De faktorer, som vi har inddraget i denne undersøgelse under betegnelsen værdier, er politisk interesse, kirkegang og tillid til organisationer og enkeltpersoner. Politisk interesse indicerer et engagement i samfundet, i en sag eller en gruppes interesser, kirkegang kan være et udslag af religiøsitet, et moralsk engagement eller et tilhørsforhold til en menighed, mens tillid tages som udtryk for en positiv holdning til omverdenen.

Aktiviteten stiger stærkt og forholdsvis systematisk med stigende *interesse for politik*. Ser man på alle områder samlet (søjlen næstlængst til højre i nedenstående tabel), så stiger andelen, der udfører frivilligt arbejde fra 22 pct. blandt dem, som slet ikke er interesserede i politik, til 46 pct. blandt dem, som er meget interesserede. Politisk interesse fremmer ikke alle former for frivilligt arbejde, som det ses af nedenstående tabel.

Der er en klar og signifikant sammenhæng mellem politisk interesse og frivilligt arbejde bortset fra på området Andet og på det sociale område. Der er dog forskelle mellem sammenhængens styrke områderne imellem. For at belyse dette er der beregnet en gammatest for hvert område. Ikke overraskende ser man, at sammenhængen er meget stærk på det politiske område ($\gamma = 0.49$), men den er også markant på uddannelses- og undervisningsområdet, samt på bolig- og lokalsamfundsområdet. Derimod er gammatestværdien noget mindre for fritidsområdet, hvilket betyder, at nok er der en signifikant sammenhæng, men den er ikke så markant som på fx det politiske område. Dette fremgår også umiddelbart ved læsning af tabellen. Men det er dog stadig sådan, at fritidsområdet også er det dominerende blandt de meget politisk interesserede. De to interesser udelukker altså ikke hinanden.

Som vi også tidligere har set (Koch-Nielsen & Clausen, 2004),

Tabel 2.7

Andelen af befolkningen, der udfører frivilligt arbejde inden for de forskellige områder, særskilt efter politisk interesse. 2004. Procent.

Interesse / område ¹	Fritid	Socialt	Politisk	Udd.	Bolig, lokal	Andet	Alle områder	Antal
Meget interesseret	20	8	13	6	10	6	46	520
Ret interesseret	19	6	5	4	7	6	37	1.397
Næsten ikke interesseret	18	5	3	2	4	4	30	912
Slet ikke interesseret	11	3	1	1	2	4	22	293
Samtlige	18	6	5	3	6	5	35	3.122

1. Se tabel 2.2 for hvilke specifikke områder af frivilligt arbejde, der er inkluderet i disse betegnelser.

χ^2 uafhængighedstests for politisk interesse og frivilligt arbejde, samt en gammatestværdi til vurdering af sammenhængens styrke (standardfejl for gamma i parentes).

Fritid:	$\chi^2 = 13$	df = 3	p = 0.004	$\gamma = 0.11$ (0.04)
Socialt:	$\chi^2 = 7$	df = 3	p = 0.07	$\gamma = 0.16$ (0.06)
Politisk:	$\chi^2 = 82$	df = 3	p < 0.001	$\gamma = 0.49$ (0.06)
Uddannelse:	$\chi^2 = 23$	df = 3	p < 0.001	$\gamma = 0.38$ (0.07)
Bolig, lokalsamfund:	$\chi^2 = 34$	df = 3	p < 0.001	$\gamma = 0.35$ (0.05)
Andet:	$\chi^2 = 4$	df = 3	p = 0.25	$\gamma = 0.13$ (0.06)
Frivillige i alt:	$\chi^2 = 63$	df = 3	p < 0.001	$\gamma = 0.24$ (0.03)

stiger aktiviteten stærkt og systematisk med stigende *kirkelig deltagelse*. Ser man på alle områder samlet, stiger andelen, der udfører frivilligt arbejde, således fra ca. en tredjedel for dem, der sjældent går i kirke, til ca. halvdelen for dem, der går i kirke én eller flere gange om måneden. Men også her finder vi, at sammenhængen er differentieret.

Det fremgår af såvel tabellen som af gammatestværdierne, at sammenhængen med kirkegang ikke overraskende er stærkest på området Andet (miljø, religion, andet) og på det sociale område, hvor meget arbejde netop udføres gennem kirkelige sociale organisationer. Derimod er sammenhængen mindre klar på det politiske område og uddannelsesområdet. Og på fritids- og boliglokalsamfundsområdet er den helt insignifikant. Det betyder ikke, at der slet ikke er flittige kirkegængere blandt dem, som udøver frivilligt arbejde på disse områder. Der er blot relativt få af dem. Den stærke sammenhæng med netop socialt, kirkeligt og miljøarbejde peger i retning af, at aktiviteterne på disse områder er mere "samfundsorienterede" end på de øvrige, der kan karakteriseres som mere selvorienterede (Janoski & Wilson, 1995).

Tabel 2.8

Andelen af befolkningen, der udfører frivilligt arbejde inden for de forskellige områder, særskilt efter hyppigheden af kirkegang¹. 2004. Procent.

Kirkegang / område ²	Fritid	Socialt	Politisk	Udd.	Bolig, lokal	Andet	Alle områder	Antal
En eller flere gange om måneden	16	10	7	4	7	26	53	262
Sjældnere end 1 gang om måneden	22	9	7	5	8	7	45	389
Kun til højtid	17	6	4	4	7	3	33	827
Aldrig / næsten aldrig	18	4	5	3	5	3	31	1.639
Samtlige	18	6	5	3	6	5	35	3.117

1. Omfatter i spørgsmålet også synagoge og moské.

2. Se tabel 2.2 for hvilke specifikke områder af frivilligt arbejde, der er inkluderet i disse betegnelser.

χ^2 uafhængighedstests for kirkegang og frivilligt arbejde samt en gammatestsværdi til vurdering af sammenhængens styrke.

Fritid:	$\chi^2 = 4$	df = 3	p = 0.26	$\gamma = 0.01$ (0.03)
Socialt:	$\chi^2 = 22$	df = 3	p < 0.001	$\gamma = 0.26$ (0.06)
Politisk:	$\chi^2 = 8$	df = 3	p = 0.04	$\gamma = 0.14$ (0.07)
Uddannelse:	$\chi^2 = 9$	df = 3	p = 0.03	$\gamma = 0.21$ (0.07)
Bolig, lokalsamfund:	$\chi^2 = 5$	df = 3	p = 0.15	$\gamma = 0.13$ (0.06)
Andet:	$\chi^2 = 273$	df = 3	p < 0.001	$\gamma = 0.59$ (0.05)
Frivilligt arbejde i alt:	$\chi^2 = 69$	df = 3	p < 0.001	$\gamma = 0.21$ (0.03)

Tillid kan anses for at være en social ressource og skulle som sådan forventes at fremme frivilligt arbejde. Wilson (2000) påpeger imidlertid, at det er et meget uklart begreb, og at det er vigtigt at sondre mellem forskellige former for tillid: tillid til det offentlige kan således nedbringe behovet for frivilligt arbejde, ligesom mistillid til andre personer kan gøre, at frivilligt arbejde anses for at være en nødvendighed. Nogle undersøgelser viser en positiv sammenhæng, mens denne sammenhæng i andre undersøgelser forsvinder, når der tages højde for socioøkonomiske faktorer.

I denne undersøgelse spiller tilliden til kommunale og statslige myndigheder generelt ikke den store rolle. Her fokuseres på tilliden til statslige myndigheder:

Man kan bemærke, at det kun er den lille gruppe af personer med ingen tillid til statslige myndigheder, der falder uden for det generelle niveau. Aktiviteten blandt personer med fuld tillid, tillid og ringe tillid er omtrent den samme på de fleste områder. At χ^2 -testene således visse steder slår ud kan tilskrives denne gruppe af personer med ingen tillid, der laver meget lidt frivilligt arbejde. Interessant er det, at denne eventuelle sam-

Tabel 2.9

Andelen af befolkningen, der udfører frivilligt arbejde inden for de forskellige områder, særskilt efter tillid til statslige myndigheder. 2004. Procent.

Interesse / område ¹	Fritid	Socialt	Politisk	Udd.	Bolig, lokal	An- det	Alle om- råder	Antal
Fuld tillid	17	6	8	2	6	5	32	288
Tillid	20	6	5	4	7	6	38	1.916
Ringe tillid	17	6	4	2	5	4	31	707
Ingen tillid	9	3	6	5	3	2	23	116
Samtlige	18	6	5	3	6	5	35	3.027

1. Se tabel 2.2 for hvilke specifikke områder af frivilligt arbejde, der er inkluderet i disse betegnelser.

χ^2 uafhængighedstests for tillid til statslige myndigheder og frivilligt arbejde

Fritid:	$\chi^2 = 10$	df = 3	p = 0.01
Socialt	$\chi^2 = 2$	df = 3	p = 0.58
Politisk:	$\chi^2 = 6$	df = 3	p = 0.12
Uddannelse:	$\chi^2 = 8$	df = 3	p = 0.04
Bolig, lokalsamfund:	$\chi^2 = 7$	df = 3	p = 0.08
Andet:	$\chi^2 = 5$	df = 3	p = 0.16
Frivilligt arbejde i alt:	$\chi^2 = 21$	df = 3	p = 0.0001

menhæng ikke peger på, at frivillig aktivitet skulle være affødt af mistillid til det offentlige. Snarere tværtimod: Niveauet blandt personer med fuld tillid, tillid og ringe tillid er det samme, og de med ingen tillid falder ud med *mindre* frivilligt arbejde.

Tillid til frivillige organisationer spiller derimod en stor rolle, idet aktiviteten stiger med stigende tillid – fra 27 pct. blandt dem med ringe tillid til 40 pct. blandt dem med fuld tillid til organisationerne. Tillid til andre mennesker spiller en lidt mindre rolle, idet de mindst tillidsfulde har en aktivitetsgrad på 30 pct. og de mest tillidsfulde en på 37 pct. I værdiundersøgelsen spiller tillid til andre mennesker en selvstændig positiv rolle for deltagelse i frivilligt arbejde på kultur- og idrætsområdet (Koch-Nielsen & Clausen, 2001).

EN REGRESSIONSANALYSE AF DET FRIVILLIGE ARBEJDE

Hvor vi i det ovenstående undersøger det frivillige arbejde med krydstabeller, vil vi i det nedenstående præsentere en regression med de socioøkonomiske og værdimæssige baggrundsvariable.

Af hensyn til overskueligheden og tydeligheden af eventuelle sam-

menhænge er de fleste variable kodet lidt mere “groft” end ovenfor. Således optræder fx *politisk interesse* ikke med fire svarmuligheder, men med to: 1) meget interesseret i politik eller 2) ret interesseret eller ikke interesseret. Ligeledes er *arbejdsmarkedsposition*, *forsørgelsesgrundlag* og *arbejdstid* blevet erstattet af en grovere variabel med de tre kategorier 1) med arbejde – over 40 timer ugentligt, 2) med arbejde – under 40 timer ugentligt, 3) uden arbejde. Dette mindsker nuanceringsgraden, men giver et bedre overblik over, hvilke faktorer der kan have betydning samtidigt.

I regressionen optræder to former for uafhængige forklarende variable. Dels optræder variable som køn, alder, uddannelse, arbejde og bopæl, der med rimelighed kan siges at komme tidsmæssigt før den frivillige aktivitet. Med disse variable kan man forsøge at forklare den frivillige aktivitet, eksempelvis at uddannelse giver kompetencer og indsigt, der kan virke befordrende for forskellige former for frivilligt arbejde, som vi har forsøgt at gøre i det ovenstående. Herudover optræder variable som kirkegang, politisk interesse, tillid til de frivillige organisationer, og om man har frivillige i familien, som ikke med sikkerhed kan siges at komme før den frivillige aktivitet. Nok er disse inkluderet som forklarende variable i regressionen, men man skal huske på, at man ikke ved, hvad der kommer først. Har man først tillid til organisationerne og begynder dernæst at lave frivilligt arbejde, eller oparbejder man tillid, efterhånden som man arbejder frivilligt? Dette kan ikke vides med sikkerhed, og en eventuel kausaludlægning af sammenhænge mellem variable, der tidsmæssigt ikke kan adskilles, må basere sig på teoretiske overvejelser¹.

Kolonnen længst til venstre viser variablerne, der er med i regressionen. Alle variable undtagen alder er såkaldte dummyvariable, der indikerer, hvad der sker med sandsynligheden for at være frivillig, når man eksempelvis er mand i forhold til at være kvinde. Er parameterestimatet, som man ser i den anden kolonne, positivt, så er sandsynligheden for at være frivillig større, hvis man er mand, end hvis man er kvinde. Tilsvarende kan man også se, at sandsynligheden for at være frivillig er større,

1. Ud over disse overvejelser om, hvordan man skal fortolke modellen, er der også et mere teknisk estimationsmæssigt problem. Hvis frivilligheden og fx tillid til frivillige organisationer bestemmes “samtidigt”, er det muligt, at nogle af de uobserverbare faktorer, der påvirker frivillighed, også påvirker den forklarende variabel – her tillid til de frivillige organisationer. Dermed er man i en situation, hvor der måske er korrelation mellem fejleddet og en forklarende variabel, hvilket generelt kan føre til skæve estimater. I et forsøg på at imødekomme dette problem vil kommenteringen primært fokusere på de signifikante forklarende variables fortegn, ikke deres mere specifikke værdi.

Tabel 2.10

Logistisk regression af sandsynligheden for at arbejde frivilligt.

Variabel	Parameter estimat	P(estimat=0)	Oddsratio
Konstant	-4.50	<0.0001	-
Alder	0.0585	0.0012	1.06
Alder i anden	-0.00074	<0.0001	1.00
Mand	0.304	0.0009	1.36
Kvinde	Reference	-	-
Videregående uddannelse	0.437	0.0002	1.55
Faglig uddannelse	0.285	0.016	1.33
Ingen uddannelse	Reference	-	-
Med arbejde – over 40 timer ugentligt	0.301	0.042	1.36
Med arbejde – under 40 timer ugentligt	-0.0615	0.60	0.94
Uden arbejde	Reference	-	-
Over 5 år i samme kommune	0.288	0.029	1.33
Under 5 år i samme kommune	Reference	-	-
Provinsby, land	0.208	0.051	1.23
Hovedstad eller forstad hertil	Reference	-	-
Går i kirke flere gange om måneden	1.10	<0.0001	3.00
Går i kirke sjældnere end 1 gang om måneden	0.558	<0.0001	1.75
Går i kirke aldrig /næsten aldrig / kun til højtider	Reference	-	-
Meget interesseret i politik	0.303	0.0083	1.35
Ret / næsten ikke / ikke interesseret i politik	Reference	-	-
Tillid til frivillige organisationer	0.489	<0.0001	1.63
Ikke tillid til frivillige organisationer	Reference	-	-
Frivillige i familien	0.563	<0.0001	1.76
Ikke frivillige i familien	Reference	-	-
Vestligt statsborgerskab	1.22	0.0160	3.40
Ikke-vestligt statsborgerskab	Reference	-	-

Note: Regressionen er lavet med de 2.667 personer, der har gyldige svar på alle ovenstående variable, der er inkluderet i regressionen.

hvis man har en videregående uddannelse i forhold til ikke at have nogen uddannelse, der er referencekategori. Hvor meget sandsynligheden er større, kan man ikke sige generelt, da denne afhænger af værdien af alle de andre variable. Det, man kan udtale sig om, er retningen – altså fx at sandsynligheden er større, hvis man er mand, end hvis man er kvinde. For at få et indtryk af effektens størrelse kan man kigge på den såkaldte oddsratio, som er vist i kolonnen længst til højre. For køn ser man fx, at sandsynligheden for at være frivillig bliver 1.36 større, hvis man er mand i forhold til, hvis man er kvinde. Oddsratioerne kommenteres ikke videre og er blot medtaget for at give et indtryk af effekterne. Dog skal man huske på, at disse er omfattet af stikprøveusikkerhed, hvorfor en forskel mellem fx 1.4 og 2.0 ikke nødvendigvis er signifikant.

Efter disse indledende mere tekniske betragtninger kigger vi nu på, hvad regressionen så kan fortælle os. Som det ses, er en række tidligere anvendte variable ikke til stede i denne regression. Det skyldes, at de ikke viste sig at have en signifikant betydning, når der samtidigt blev kontrolleret for andre. Det gælder fx indkomst, tillid til andre mennesker, tillid til kommunale og statslige myndigheder og, hvorvidt man har (mindreårige) børn, som dog ligger lige på vippen, men her ikke er medtaget. Dette betyder ikke, at disse foregående tovejs sammenhænge ikke er korrekte, blot at nogle af dem forsvinder, når de kontrolleres for hinanden. Således er der ikke længere nogen sammenhæng mellem indkomst og frivillighed, når man inddrager uddannelse og arbejdsmarkedstilknnytning og arbejdstid². Når dette er sagt, er der en mængde faktorer, der ifølge regressionen har selvstændig betydning. Således ser man at:

- Sandsynligheden for at være frivillig stiger med alder, indtil man bliver ca. 40 år, hvor den flader ud og derefter falder med alder.³
- Mænd laver oftere frivilligt arbejde end kvinder.
- Personer med videregående eller faglig uddannelse har en større sandsynlighed for at arbejde frivilligt end personer uden uddannelse.
- Personer, der arbejder over 40 timer ugentligt, laver oftere frivilligt arbejde end gruppen uden arbejde. Derimod er der ingen forskel mellem dem, der arbejder under 40 timer, og personer uden for arbejdsmarkedet mht. frivillig aktivitet.
- Har man boet mere end 5 år i samme kommune, er der større sandsynlighed for, at man arbejder frivilligt, end hvis man har boet der under 5 år.
- Bor man i provinsen, laver man mere frivilligt arbejde, end hvis man bor i hovedstadsområdet.
- Jo flittigere en kirkegænger man er, jo større er sandsynligheden for, at man arbejder frivilligt.
- Er man meget interesseret i politik, er der en større sandsynlighed for, at man også laver frivilligt arbejde.
- Har man tillid til frivillige organisationer, så har man en større sandsynlighed for at arbejde frivilligt.

2. Det kan dog nævnes, at indkomsten ikke er stærkt insignifikant ($p=0.16$ ved inklusion i ovenstående model), ligesom en anden modelsøgning muligvis kunne have endt med at inkludere indkomst.

3. Fremgår ved partiel differentiering mht. alder og lokalisering af toppunkt.

- Er man i familie med personer, der arbejder frivilligt, er der større sandsynlighed for, at man selv er frivillig.
- Personer med dansk eller vestligt statsborgerskab laver mere frivilligt arbejde end personer med et ikke-vestligt statsborgerskab.

Det interessante er, at alle disse faktorer er signifikante samtidig. For eksempel forsvinder uddannelsens betydning ikke, når der kontrolleres for alder. Med hensyn til værdier ses det også, at både kirkegang og politisk interesse har betydning, selv når de kontrolleres for hinanden. Hvordan disse faktorer hver især kunne tænkes at påvirke det frivillige arbejde er diskuteret i forrige afsnit, hvorfor vi her blot skitserer dem.

Man skal imidlertid lægge mærke til, at de forskellige faktorer ikke betyder lige meget. For eksempel er effekten⁴ af jævnlig kirkegang i forhold til ingen kirkegang større end effekten af at bo uden for hovedstaden. Ligeledes skal man huske på, at nok er der tale om signifikante sammenhænge, noget andet er den faktiske forskel i aktivitet mellem forskellige grupper. For eksempel er oddset for mænd for at lave frivilligt arbejde kun 1.36 gange oddset for kvinder.

TID ANVENDT TIL FRIVILLIGT ARBEJDE

Vi har i det foregående beskæftiget os med de 35 pct., som har udført frivilligt arbejde inden for det sidste år. I dette afsnit, hvor det skal dreje sig om tidsforbruget, vil vi imidlertid se på de 26 pct., som har gjort det inden for den seneste måned, simpelthen ud fra en antagelse om, at interviewpersonernes oplysninger om den sidste måned er mere valide end oplysninger om det seneste år. Hertil kommer, at der i 1993-undersøgelsen også blev spurgt til den sidste måned, og vi vil gerne kunne sammenligne de to undersøgelser. Der kan imidlertid også ligge en fejlkilde gemt i, at vi på denne måde muligvis frasorterer personer, som kun har været med til en enkelt aktivitet i årets løb, fx en indsamling. Det kan have favoriseret fritidsområdet, at dataindsamlingen er foregået i sommeren (en opsamlingsfase blev gennemført i eftersommeren). Ved at vælge den sidste måned

4. Da kirkegang ikke nødvendigvis kan adskilles klart tidsmæssigt fra den frivillige aktivitet, er det måske mindre korrekt at snakke om "effekten" af kirkegang. Måske skulle man snarere snakke om en positiv samvariation. For ikke at gøre sproget unødigt kompliceret har vi dog valgt at bruge termen "effekt".

som målepunkt får vi sandsynligvis et billede af den mere regelmæssige frivillige indsats.

Nedenstående tabel viser andelen af befolkningen, der laver frivilligt arbejde både inden for det sidste år og inden for den sidste måned på de forskellige områder af frivilligt arbejde.

Tabel 2.10

Andel af befolkningen, der har udført frivilligt arbejde inden for det seneste år og inden for den seneste måned. Særskilt for områder. 2004. Procent.

Område ¹	Inden for det seneste år	Inden for den sidste måned
Fritid	18	13
Socialt	6	3
Politisk	5	4
Uddannelse	3	3
Bolig og lokalsamfund	6	5
Andet	5	4
Alle områder	35	26

1. Se tabel 2.2 for hvilke specifikke områder af frivilligt arbejde, der er inkluderet i disse betegnelser.

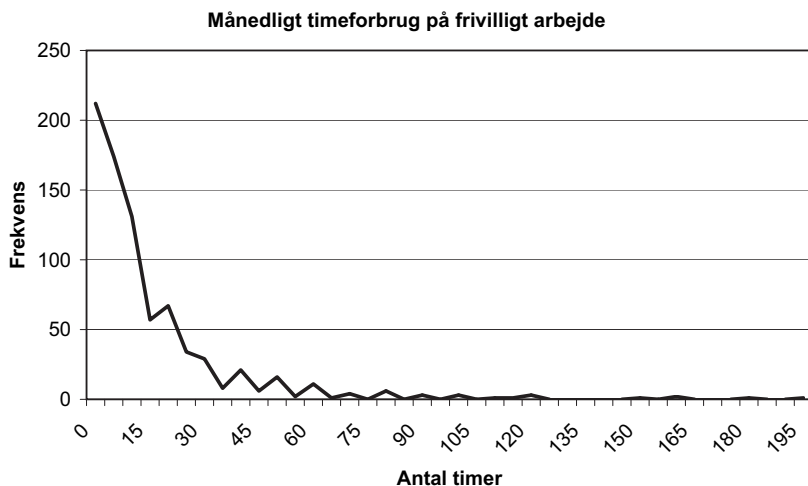
Faldet i aktivitetsniveauet fra det seneste år til inden for den sidste måned er spredt forholdsvist jævnt ud over alle områder. Samlet set falder aktiviteten i det frivillige arbejde med $35 - 26 = 9$ procentpoint, svarende til, at en fjerdedel af de frivillige på et år ikke har lavet frivilligt arbejde inden for den sidste måned. Der er altså tilsyneladende en del frivillige, hvis aktivitet enten varierer, fordi den er sæsonbestemt, eller fordi de laver frivilligt arbejde sjældnere end hver måned. Der blev interviewet i sommeren og efteråret 2004, og det kan godt have haft en betydning her, idet mange aktiviteter er indstillet i sommerperioden.

I nedenstående graf ses, hvordan det månedlige timeforbrug fordeles sig for det samlede frivillige arbejde. En stor del af de frivillige laver under ca. 15 timer om måneden, nogle laver mellem 15 og 45 timer, og ganske få laver mere. Fordelingen er højreskæv, dvs. at de fleste personer befinder sig i den "lave" ende af fordelingen, mens en lang "hale" strækker sig opad x-aksen, idet nogle få mennesker bruger rigtig meget tid på deres frivillige arbejde.

Tabellen nedenfor viser en række mål på tidsforbrug. De første fire er såkaldte kvartiler, som skal forstås således: Af 25 pct. kvartilen ser man, at 25 pct. af de frivillige laver under 4 timer månedligt, af 50 pct. kvartilen ser man, at 50 pct. af de frivillige laver under 10 timer månedligt. 75 pct.

Graf 1.

Fordelingen af månedligt timeforbrug på det samlede frivillige arbejde. 2004.

kvartilen viser, at 75 pct. af de frivillige arbejder under 20 timer om måneden, mens 100 pct. kvartilen indikerer, at alle frivillige laver under 228 timer, som er det største timetal. Af disse kvartiler ser man også den ovennævnte højreskævhed. De fleste er i den lave ende, og nogle få laver rigtigt meget.

Tabel 2.11

Mål for timeforbrug på frivilligt arbejde inden for den seneste måned blandt dem, som har udført frivilligt arbejde inden for den seneste måned. Timer 2004.

25 pct. kvartil	50 pct. kvartil (median)	75 pct. kvartil	100 pct. kvartil (størst obs.)	Gennemsnit
4 timer	10	20	228	17

Længst til højre i tabellen ses, at de frivillige i gennemsnit arbejder frivilligt 17 timer om måneden. Selv om halvdelen af de frivillige arbejder under 10 timer månedligt (medianen), så er gennemsnittet 17 timer, fordi gennemsnittet trækkes ret langt op af de høje timetal. I vurderingen af, hvor meget en “typisk” frivillig laver, skal man således være forsigtig. Først skal man bide mærke i fordelingsform og kvartilerne og se, at hovedparten af de frivillige befinder sig i den lave ende, fx at halvdelen laver under 10 timers frivilligt arbejde om måneden. Dernæst kan man se på gennemsnittet, idet

man dog husker på, at dette trækkes højt op pga. højreskævheden. Dog er enkelte ekstreme outliers fjernet. Af disse forskellige fordelingsindikatorer kan man således forsøge at danne sig et billede af, hvor meget de frivillige arbejder.

Hvordan forholder det sig på de enkelte områder? Fordelingen af timeforbrug på *fritidsområdet* ligner det samlede frivillige arbejde. At medianen og 75 pct. kvartilen er den samme her som for det samlede frivillige arbejde skyldes, at interviewpersonerne har en tendens til at gruppere deres svar om visse "runde" tal såsom 5, 10 og 20 timer. Dette viser også, at der netop er tale om personens omtrentlige bud på sin frivillige aktivitet.

Tabel 2.12

Mål for timeforbrug på frivilligt arbejde på de forskellige områder blandt dem, som har udført frivilligt arbejde inden for den seneste måned. Timer 2004.

Område ¹	25 pct. kvar- til	50 pct. kvar- til (median)	75 pct. kvar- til	100 pct. kvar- til (størst obs.)	Gennemsnit
Fritid	5	10	20	200	17
Social	4	8	15	180	17
Politik.	3	7	20	220	15
Udd.	3	5	10	80	8
Bolig, lokal	2	4	10	90	7
Andet	4	10	20	100	15

1. Se tabel 2.2 for hvilke specifikke områder af frivilligt arbejde, der er inkluderet i disse betegnelser.

Det frivillige arbejde på både kultur- og fritids-, det sociale og sundheds- og det politiske og faglige område, samt området Andet beslaglægger omkring 10-15 timer månedligt, svarende til 2-3 timer ugentligt. Der bruges lidt mindre tid på uddannelses-, bolig- og lokalsamfundsområdet, nemlig ca. 5-7 timer månedligt, altså 1-1½ time ugentligt. Dette billede passer generelt godt med den tidligere undersøgelse af tidsforbruget af Anker & Koch-Nielsen (1995), hvor man finder den samme højreskæve fordeling af tidsforbruget. Hvad angår de enkelte områder, fandt de, at der i gennemsnit brugtes 16 timer månedligt på sociale ydelser, 12 timer på fritidsaktiviteter og 7 timer på uddannelse og undervisning, hvilket generelt stemmer overens med det ovenstående billede. Eneste nævneværdige undtagelse fra dette er, at Anker & Koch-Nielsen fandt, at der brugtes 24 timer månedligt på politisk frivilligt arbejde. På trods af denne uoverensstemmelse tegner der sig på baggrund af de to undersøgelser et billede af, at der

typisk bruges 10-15 timer månedligt på frivilligt arbejde på områderne fritid, socialt, politisk og andet, samt at der på områderne uddannelse og bolig og lokalsamfund bruges lidt mindre tid, omkring 5-7 timer.

Trods de indbyrdes forskelle mellem de forskellige områder af det frivillige arbejde er det bemærkelsesværdigt, hvor ens timeforbruget fordeles sig på alle områder. Alle steder ses den samme højreskæve fordeling, idet de fleste ikke laver så meget, og nogle enkelte laver en del. Trods de ovennævnte forskelle i gennemsnitligt tidsforbrug er det dog slående, hvor ens timeforbruget er på fx de fire store områder fritid, socialt, politisk og andet. På alle disse bruges der omkring 10-15 timer om måneden, hvilket jo er ganske interessant, idet det må formodes, at man arbejder med vidt forskellige formål for øje på fx fritids- og det politiske område.

Hvordan skal man så forstå denne lighed i tidsforbrug mellem områderne? Som vist består en stor del af det frivillige arbejde på alle områder af bestyrelses-, udvalgs-, administrations- og sekretariatsarbejde. Det at holde den frivillige forening eller organisering i gang optager en stor del af det frivillige arbejde og tager muligvis lige meget tid på de forskellige områder. Det frivillige arbejde er dog andet end administration og bestyrelsesarbejde, og de udadrettede aktiviteter på områderne har næppe den samme tidsrytme og tidsforbrug. Forklaringen skal derfor muligvis ikke søges i arbejdets art, men i de tidsmæssige begrænsninger, som de fleste mennesker lever under. Med arbejde og familie er der måske ikke tid til meget mere end disse 10-15 timer månedligt. Selv om der også er fx efterlønsmodtagere og enlige blandt de frivillige, kunne man forestille sig, at frivilligt arbejde ville blive nødt til at indrette sig efter disse hensyn, i hvert fald med hensyn til nogle aktiviteter.

Vi har vist, at de *ressourcestarke* grupper oftere end andre er involverede i frivilligt arbejde – bortset fra på det sociale område og på området Andet. Forholder det sig på samme måde med tidsforbruget?

Nedenstående tabel præsenterer i summarisk form det gennemsnitlige timeforbrug opdelt på *køn, alder, uddannelse, arbejdsmarkedstilknæytning og ugentlig arbejdstid*.

I lighed med Anker & Koch-Nielsen (1995) finder vi her, at mændene bruger mere tid på frivilligt arbejde end kvinderne. Derimod finder vi ikke, at tidsforbruget stiger jævnt med alder i modsætning til Anker & Koch-Nielsen. Tværtimod er tidsforbruget højest blandt de yngste.

De videregående uddannede bruger mere tid på deres frivillige arbejde end de fagligt uddannede, men gruppen uden uddannelse placerer

Tabel 2.13

Gennemsnitligt månedligt timeforbrug på frivilligt arbejde i forskellige socioøkonomiske grupper blandt dem, som har udført frivilligt arbejde inden for den seneste måned. 2004.

Variabel	Kategori	Gennemsnit antal timer	Antal
Køn*	Mand	18	431
	Kvinde	15	365
Alder	16-29	20	128
	30-49	15	381
	50-65	17	208
	66+	18	79
Uddannelse*	Ingen	16	152
	Faglig	13	232
	Videregående	18	343
Arbejdsmarked*	I arbejde	15	551
	Midlertidigt uden arbejde	18	39
	Uden for arbejdsmarkedet	20	206
Ugentlig arbejdstid	1-30 timer	14	68
	31-40 timer	15	332
	41-51 timer	16	111
	50+ timer	20	42

Anm.: * Et ANOVA-test viser, at gennemsnittene er forskellige.

sig interessant nok midt imellem disse to. Ligeledes ser vi en tendens til stigende tidsforbrug med stigende ugentlig arbejdstid, som dog ikke kan testes signifikant. I overensstemmelse med Anker & Koch-Nielsen finder vi også, at personer i arbejde bruger mindre tid på frivilligt arbejde end personer uden for arbejdsmarkedet. Det modsatte er konstateret i en norsk undersøgelse (Sivesind, 2005). Derimod stiger tidsforbruget med øget afstand til arbejdsmarkedet, men blandt dem i arbejde stiger det med stigende arbejdstid.

Endelig kan der konstateres en tendens (ikke signifikant) til, at frivillige, som er hyppige kirkegængere, dvs. går i kirke oftere end en gang om måneden, bruger mere tid end de frivillige, som ikke er hyppige kirkegængere. Også de meget politisk interesserede blandt de frivillige er mere aktive end dem, som er mindre interesserede.

HOLDNING TIL FRIVILLIGT ARBEJDE

I EUROVOL-undersøgelsen fra 1993 blev der stillet en række spørgsmål om fordele og ulemper ved frivilligt arbejde, hvoraf kun ét er medtaget her. Det tilsigter at måle, om frivilligt arbejde anses som en erstatning for en offentlig indsats. Eller sagt på en anden måde, om det er således, at det er det offentliges svigt, som fremkalder den frivillige indsats. Vi har ovenfor vist, at der i hvert fald ikke er nogen sammenhæng mellem at have mistillid til det offentlige og at udføre frivilligt arbejde. Spørgsmålet lød:

Hvis det offentlige opfyldte alle sine forpligtelser, ville der ikke være brug for en frivillig indsats.

Der er ret få – under 20 pct. – som erklærer sig enige heri. Det drejer sig om lidt flere kvinder end mænd. På den anden side er der så 70 pct., som erklærer sig uenige i påstanden, dvs. at de støtter opfattelsen af, at den frivillige indsats har en selvstændig berettigelse uafhængigt af det offentliges indsats. De ældre kobler i lidt højere grad end de yngre den frivillige indsats sammen med den offentlige indsats. Jo højere uddannet man er, jo sjældnere kobles den frivillige indsats og det offentliges forpligtelser: blandt dem med en mellemlang eller lang videregående uddannelse er der således 85 pct., som erklærer sig uenige i påstanden, mod 62 pct. blandt dem uden nogen erhvervsuddannelse, som jo samtidig er de ældre. Forskellen på gruppernes reaktion er ikke selvindlysende. Men måske skyldes det, at der tænkes på helt forskellige former for frivillig indsats. Tænker de unge – og veluddannede – især på sport, kultur og politik, som jo er de områder, hvor de selv arbejder frivilligt, og hvor det offentlige ikke har meget at gøre? Og tænker de ældre på det sociale område, hvor de læser om og eventuelt også selv har oplevet svigt fra det offentliges side?

Holdningen hænger sammen med, om man selv udfører frivilligt arbejde, således at der er flere, som udfører frivilligt arbejde blandt dem, der er uenige i påstanden, end blandt dem, der er enige i påstanden eller ikke tager stilling til den. Det vil sige, at de, der ikke opfatter det frivillige arbejde som en reaktion på et offentligt svigt, i højere grad laver frivilligt arbejde end de, der ikke gør det. Forskellen er ikke voldsomt stor, men klart signifikant.

Tabel 2.14

Befolkningen fordelt på deres deltagelse i frivilligt arbejde. Særskilt efter deres svar på påstanden: "Hvis det offentlige opfyldte alle sine forpligtelser, ville der ikke være brug for en frivillig indsats." 2004. Procent.

Enig / uenig	Udfører frivilligt arbejde	Udfører ikke frivilligt arbejde	Total	Antal
Enig i påstanden	28	72	100	577
Hverken eller	26	74	100	213
Uenig i påstanden	39	61	100	2.184
Samtlige	36	64	100	2.974

$$\chi^2 = 37, df = 2, p < 0.001$$

Opsamling

Frivilligt arbejde er som andre aktiviteter i fritidslivet hyppigst forekommende blandt dem, som er på arbejdsmarkedet, arbejder meget og har en videregående uddannelse. Sådan er det. De aktive er aktive. Men det er på den anden side også vigtigt at holde sig for øje, at gruppen uden for arbejdsmarkedet langt fra er afskåret fra det frivillige arbejde. De er også aktive og lægger endda relativt meget tid i arbejdet.

Men det gælder ikke entydigt på de forskellige områder for det frivillige arbejde. Socialt frivilligt arbejde og arbejde på området Andet skiller sig ofte ud: Deltagerne er relativt ældre, relativt lavt uddannede, og relativt mange er ikke på arbejdsmarkedet. Det samme mønster findes i den norske undersøgelse (Wollebæk et al., 2000), der finder, at i de sociale og humanitære organisationer og de religiøse foreninger er den socio-demografiske sammensætning af de frivillige spejlvendt i forhold til andre former for organisationer.

Dette er dog kun undtagelser til det dominerende mønster. For de fleste andre områder af det frivillige arbejde er der en tendens til, at status – eller ressourceforskelle i samfundet i almindelighed – også afspejles i det frivillige arbejde. Forstået således, at det er de arbejdende, de højtuddannede, mændene, de vestlige statsborgere osv., som er mest aktive. Og som vi senere ser i kapitel 4, er det dem, som sidder på beslutningerne i bestyrelserne, mens de med lav status i højere grad er inddraget i de praktiske arbejdsopgaver. Undtagelsen er som sagt det sociale område og området Andet, der ser ud til at have en større grad af rummelighed, hvor den kulturelle og økonomiske kapital ikke spiller så stor en rolle. Ser vi på *tidsforbruget* blandt de frivillige, nuanceres dette billede. Blandt de grupper, der har en høj andel af frivillige, er den gennemsnitlige brugte tid mindre. Således ser man, at de unge under 30 år faktisk bruger mest tid.

FORENINGSMEDLEMSKAB OG FRIVILLIGT ARBEJDE

Det bliver ofte antaget, at foreningsmedlemskabets betydning for det frivillige arbejde er på retur, og at en stigende andel af det frivillige ulønnede arbejde bliver ydet i andre sammenhænge.

Dette kapitel vil derfor belyse følgende spørgsmål:

- Er de frivillige medlemmer af de organisationer/foreninger, hvori de udfører frivilligt arbejde? Er der forskel på sektorerne, og er der forskel på forskellige grupper af frivilligt arbejdende?
- Har denne sammenhæng ændret sig over tid?

LANGT DE FLESTE FRIVILLIGE ER MEDLEMMER AF DE ORGANISATIONER/ FORENINGER, SOM DE ARBEJDER FOR

Som det er fremgået tidligere, viser vores undersøgelse, at godt en tredjedel af den voksne befolkning (35 pct.) inden for det sidste år har arbejdet frivilligt på et eller andet område. Frivillighedsundersøgelsen viser også, at en meget stor del af de frivillige har udført dette arbejde som medlemmer af en forening eller en organisation. I alt har 79 pct. af de frivillige udført frivilligt arbejde som medlemmer af foreninger eller organisationer.

Men der bliver også ydet en hel del frivilligt ulønnet arbejde i

tilknytning til institutioner, fx i skole- eller daginstitutionsbestyrelser o.l., hvor arbejdet ikke ydes i forbindelse med et medlemskab, men fordi børnene er indskrevet i den pågældende institution eller skole. Der er derfor også en del forskelle mellem de forskellige områder, som vi har set på i undersøgelsen (se tabel 3.1).

Den mindste andel, der arbejder frivilligt som foreningsmedlemmer, finder man inden for området "Uddannelse, undervisning og forskning", hvor det bl.a. drejer sig om skolebestyrelser o.l. Inden for dette område er det 40 pct. af de frivillige, der er medlemmer af en organisation eller forening, som de arbejder frivilligt for.

Også inden for områderne "Sundheds- og sygdomsområdet" og "Det sociale område" er det mindre end halvdelen af de frivillige, der lægger arbejdet som medlemmer af en forening. "Det sociale område" omfatter bl.a. frivilligt arbejde i daginstitutionsbestyrelser, hvor der i reglen ikke er tale om medlemskab.

Inden for områderne "Fagligt arbejde og erhvervs- og brancheorganisationer" og "Politik og partiforeninger" er det til gengæld næsten alle de frivilligt arbejdende, der oplyser, at de er medlemmer af den forening eller organisation, som de udfører det frivillige arbejde for (94 pct.). Også det arbejde, der lægges på "Bolig- og lokalsamfundsområdet", bliver helt overvejende ydet, fordi man er medlem af en forening – en grundejerforening, en lejerforening e.l. (91 pct.).

Inden for "Idrætsområdet" er det 83 pct., der er medlemmer af de foreninger, som de arbejder for.

Og inden for "Religion og kirke", svarer 82 pct. af de frivilligt arbejdende, at de gør det som medlemmer af en organisation – fx udfører menighedsarbejde som medlemmer af et menighedsråd eller evt. blot som medlemmer af Folkekirken.

I andre kapitler i bogen er nogle af disse områder blevet lagt sammen, fordi der er for få respondenter i nogle af dem til at gennemføre mere detaljerede analyser af de frivillige inden for hvert af områderne. Tabel 3.2 viser andelen af befolkningen, der inden for det sidste år har arbejdet frivilligt inden for de sammenlagte områder, og andelen heraf, der har lagt dette arbejde som medlemmer af en forening.

Som tidligere vist, er det største område for frivilligt arbejde fritidssektoren. Over halvdelen af de frivillige arbejder inden for dette område. Og en meget stor del gør det som medlemmer af en forening.

På det sociale område, som i denne inddeling omfatter sundhed, socialt arbejde og rådgivning, er det derimod kun ca. halvdelen af de

Tabel 3.1

Andelen af den danske befolkning, der har udført frivilligt arbejde inden for det sidste år, og andele heraf, der er medlem af den forening eller organisation, som man udfører frivilligt arbejde for. 2004. Procent.

	Andel af befolkningen, der har arbejdet frivilligt inden for det sidste år	Andel heraf som medlemmer af en forening/ organisation
Kulturområdet		
(fx museer, lokalhistoriske arkiver, sangkor)	3	76
Idrætsområdet		
(fx sportsklubber, danseforeninger, svømmehaller)	11	83
Fritidsområdet i øvrigt		
(fx hobbyforeninger, slægtsforskning, spejder)	5	78
Uddannelse, undervisning og forskning		
(Skolebestyrelse, voksen- og fritidsundervisning, husholdningsforening)	3	40
Sundheds- og sygdomsområdet		
(fx bloddonor, patientforening, krisehjælp)	3	48
Det sociale område		
(fx pensionistforeninger, væresteder, flygtningevenner, daginstitutionsbestyrelser)	3	48
Miljøområdet		
(fx naturfredning, dyreværn, selvejende haver)	1	73
Bolig- og lokalsamfundsområdet		
(fx beboerforeninger, antenneforeninger, grundejerforeninger)	6	91
Fagligt arbejde og erhvervs- og brancheorganisationer		
(fx fagforbund, handelsstandsforening, turistforening)	3	94
Området omhandlede rådgivning og juridisk bistand		
(fx forbrugerorg., menneskerettigheder, retshjælp)	0	80
Politik og partiforeninger		
(fx vælgerforeninger, græsrodsorganisationer)	1	94
Internationale aktiviteter		
(fx humanitære, freds- og solidaritetsorganisationer)	2	63
Religion og kirke		
(fx menighedsarbejde, søndagsskole)	2	82
Andre områder	3	57
Frivilligt arbejde i alt	35	79
N	3.134	

frivillige, der lægger dette arbejde som medlemmer af en forening eller organisation.

Tabellen viser således, at selv med denne mere grove opdeling af områderne, er der en del ganske store forskelle mellem områderne mht.,

Tabel 3.2

Andelen af den danske befolkning, der har udført frivilligt arbejde inden for det sidste år, og andele heraf der er medlem af den forening eller organisation, som man udfører frivilligt arbejde for. 2004. Procent.

	Andel af befolkningen, der har arbejdet frivilligt inden for det sidste år	Andele heraf som er medlemmer af en forening / organisation
Fritid		
(Kultur, Idræt, Fritid)	18	81
Socialt		
(Sundhed, Sociale område, Rådgivning)	6	52
Politisk		
(Fagligt Politisk, Internationalt)	5	84
Uddannelse		
	3	40
Bolig og lokalsamfund		
	6	91
Andre områder		
(Miljø, Religion, Andre)	5	70
Frivilligt arbejde i alt	35	79
N	3.134	

hvor mange der arbejder frivilligt som medlemmer af en forening eller i anden sammenhæng.

Interviewpersonerne er blevet spurgt, om de udfører et frivilligt arbejde, særskilt inden for hvert af de områder, der indgår i tabel 3.1. Der er derfor en del, som har oplyst, at de udfører frivilligt arbejde inden for flere områder, og at de udfører frivilligt arbejde inden for et område som foreningsmedlemmer og inden for et andet område uden at være medlemmer af en organisation/institution.

Samlet er det 70 pct. af de frivillige, der udelukkende har arbejdet frivilligt som foreningsmedlemmer. 9 pct. har både arbejdet som medlemmer og uden at være medlemmer, og 21 pct. har udelukkende arbejdet som frivillige uden at være medlem af den institution, som de har arbejdet for. Det er således i alt 30 pct. af de frivillige, der lægger et arbejde uden for et foreningsmedlemskab.

Det svarer til, at i alt 11 pct. af den samlede voksne befolkning har arbejdet frivilligt, uden at det har været som medlem af en forening eller organisation. Heraf har 8 pct. udelukkende arbejdet som ikke-medlemmer og 3 pct. både som medlemmer og uden at være medlem hos dem, de har

arbejdet for 24 pct. af befolkningen har udelukkende arbejdet frivilligt som medlemmer af en forening eller organisation.

FLEST FRIVILLIGE IKKE-MEDLEMMER BLANDT HØJTUDDANNEDE 30-49-ÅRIGE OG FORÆLDRE

Som det fremgår af tabel 3.3, er det stort set i de grupper af befolkningen, hvor man finder flest frivillige i det hele taget, at man også finder flest, der arbejder frivilligt uden for et foreningsmedlemskab. Det er således blandt de langvarigt uddannede, de 30-49-årige, og blandt børnefamilierne, at man også finder flest frivillige ikke-medlemmer. 16 pct. af de samlevende med børn og 16 pct. af de langvarigt uddannede har inden for det sidste år være frivillige ikke-medlemmer. 14 pct. af de 30-49-årige har været det. Eneste afvigelse fra dette mønster er, at det er lidt flere kvinder end mænd, der er frivillige ikke-medlemmer, selv om der samlet set er flere mænd end kvinder, der inden for det sidste år har ydet et frivilligt arbejde.

I den anden ende af skalaen er det især karakteristisk, at relativt få i de ældre aldersgrupper har været frivillige, uden at det har været i forbindelse med et medlemskab af en forening.

BØRNEFAMILIER LAVER FRIVILLIGT ARBEJDE UDEN AT VÆRE MEDLEM

De, der udelukkende har været frivillige i forbindelse med et medlemskab, har klart nok overvejende oplyst, at det er en forening, det drejer sig om, som det fremgår af tabel 3.4. Men 17 pct. har oplyst at være medlemmer, når arbejdet er udført for en selvejende institution, og 9 pct. har oplyst at være medlemmer, når arbejdet er udført for en offentlig institution. Der kan her være tale om medlemskab af bestyrelser i daginstitutioner mv. Endvidere kan der være tale om medlemskab af religiøse organisationer, der indgår som selvejende institutioner.

Tabellen viser endvidere, at en hel del af de frivillige ikke-medlemmer har ydet deres arbejde for en forening. 43 pct. af dem, der udelukkende har arbejdet som ikke-medlemmer, har alligevel lagt dette arbejde for en frivillig forening. 30 pct. har lagt arbejdet i en offentlig institution og 14 pct. i en selvejende institution.

Tabel 3.3

Andele af befolkningen på 16 år og derover, der inden for det sidste år har arbejdet frivilligt som foreningsmedlemmer eller uden at være medlem. 2004. Procent.

	Har arbejdet frivilligt			Har ikke arbejdet frivilligt	I alt	N
	Udelukkende som medlem	Både og	Udelukkende ikke-medlem			
Alle	24	3	8	65	100	3.134
Mænd	29	3	7	61	100	1.502
Kvinder	20	4	8	68	100	1.632
16-29 år	21	2	8	69	100	622
30-49 år	27	4	10	59	100	1.240
50-65 år	27	3	5	65	100	805
66- år	17	1	5	76	99	467
Under uddannelse	22	3	9	67	101	453
Ingen erhvervsudd.	17	1	6	75	99	704
Faglig udd. e.l.	25	3	8	64	100	930
Kort videreg. udd.	25	4	8	63	100	266
Mellemlang videreg. udd.	33	4	6	57	100	492
Lang videreg. udd.	29	6	10	55	100	286
Hovedst. + forstæder	24	2	5	69	100	704
Provinsen	25	3	8	64	100	2.434
Enlige uden børn	23	2	7	68	100	907
Samlevende uden børn	24	2	6	68	100	1.253
Enlige med børn	28	5	8	59	100	197
Samlevende med børn	26	5	11	58	100	777

Disse resultater kunne pege på, at en stor del af det frivillige arbejde, der bliver ydet af børnefamilierne, uden at de er medlemmer af en forening, i stedet bliver ydet i forbindelse med børnenes skole, børnehave, fritidsordning e.l. Og en del af det frivillige arbejde for foreninger ydes i forbindelse med børnenes medlemskab af fx en idrætsforening, hvor den frivilligt arbejdende forælder ikke nødvendigvis selv er medlem. Der er ikke i undersøgelsen spurgt direkte til, om det frivillige arbejde er ydet i tilknytning til børnenes aktiviteter, så forklaringen kan kun indirekte sandsynliggøres.

Tabel 3.5 viser således, at frivillige med børn i alderen under 18 år udgør en betydeligt større andel af ikke-medlemmerne end af de frivillige foreningsmedlemmer på netop de områder, hvor børnenes aktiviteter kan

Tabel 3.4

Andele af de frivillige, der har udført arbejdet for forskellige foreninger, institutioner eller andet, særskilt efter om de er medlemmer eller ikke. 2004. Procent.

	Har arbejdet frivilligt			Alle, der har arbejdet frivilligt
	Udelukkende som medlem	Både og	Udelukkende ikke-medlem	
En frivillig forening/organisation (herunder idrætsforeninger)	75	80	43	68
En selvejende institution (herunder religiøse organisationer)	17	31	14	18
En offentlig institution (herunder daginstitutioner og skoler)	9	41	30	16
Folkekirken	2	4	1	2
En erhvervsvirksomhed	3	15	8	5
Andet	3	9	6	4
N	765	100	236	1.101

spille ind. Det drejer sig om idrætsområdet, om uddannelsesområdet og om det sociale område, som også omfatter dagpasningsinstitutionerne for børn. På kulturområdet og på sundheds- og sygdomsområdet er der derimod ikke forskel på børnefamiliernes andel blandt foreningsmedlemmer og ikke-medlemmer.¹

En regressionsanalyse af, hvilke forhold der har betydning for, om man udfører et frivilligt arbejde for organisationer eller institutioner, som man ikke er medlem af, viser også klart, at det har en selvstændig betydning, om man har børn i alderen under 18 år (se tabel 3.6). Sandsynligheden for at være frivilligt ikke-medlem er størst blandt de langvarigt uddannede og blandt de travle med en arbejdstid på mere end 40 timer om ugen. Men det har næsten lige så stor betydning, om man har børn i alderen under 18 år. Herudover har det en mindre klar selvstændig betydning at være kvinde, samt at være i alderen 30-49 år. De øvrige forhold, der er inddraget i analysen, har ikke en selvstændig betydning for, om man udfører en frivillig indsats for en organisation, som man ikke selv er medlem af.

1. På de øvrige områder er antallet af respondenter for små til, at vi kan foretage denne sammenligning mellem foreningsmedlemmer og ikke-medlemmer.

Tabel 3.5

Børnefamiliernes andel af de frivillige, der har arbejdet som hhv. medlemmer og uden at være medlemmer af den forening/organisation, arbejdet er udført for. 2004. Procent.

	Har arbejdet som medlem af en forening/organisation			Har arbejdet uden at være medlem af den forening/organisation, der er arbejdet for		
	Har børn 0-17 år	Uden børn 0-17 år	I alt	Har børn 0-17 år	Uden børn 0-17 år	I alt
Kulturområdet (fx museer, lokalhistoriske arkiver, sangkor)	20	80	100	20	80	100
Idrætsområdet (fx sportsklubber, danseforeninger, svømmehaller)	48	52	100	62	38	100
Fritidsområdet i øvrigt (fx hobbyforeninger, slægtsforskning, spejder)	38	62	100	49	51	100
Uddannelse, undervisning og forskning (Skolebestyrelse, voksen- og fritidsundervisning, husholdningsforening)	52	48	100	78	22	100
Sundheds- og sygdoms-området (fx bloddonor, patientforening, krisehjælp)	25	75	100	23	77	100
Det sociale område (fx pensionistforeninger, væresteder, flygtningevenner, daginstitutionsbestyrelser)	30	70	100	42	58	100

Samlet viser undersøgelsen således, at den helt overvejende del af de frivillige lægger det frivillige arbejde i forbindelse med, at de er medlemmer af en forening eller en organisation. Det drejer sig om i alt 79 pct. af de frivillige. Men der bliver herudover ydet en frivillig indsats for institutioner og organisationer, uden at der er tale om medlemskab. I alt 30 pct. af de frivillige har oplyst at gøre dette. Denne frivillige indsats ydes for en stor dels vedkommende af børneforældre i forbindelse med de offentlige eller selvejende institutioner, som børnene går i, samt i forbindelse med børnenes fritidsaktiviteter i idrætsforeninger o.l. Det er lidt mere mødre end fædre, der udfører dette arbejde.

Profilen af de frivillige ikke-medlemmer er således en lidt anden

Tabel 3.6

Sandsynligheden for at arbejde frivilligt uden at være medlem af den forening eller organisation, arbejdet er udført for. 2004. Oddsratio- estimater fra logistisk regression.

	Parameter- estimer	Oddsratio- estimer	P
Konstant	-1,8615		***
Mænd	-0,147	0,746	**
Kvinder	Reference		
16-29 år	Reference		
30-49 år	0,2578	1,147	**
50-65 år	-0,1215	0,785	
66- år	-0,2568	0,686	
Under uddannelse	0,1202	1,517	
Ingen erhvervsuddannelse	Reference		
Faglig udd. e.l.	-0,0005	1,344	
Kort videreg. udd.	-0,0006	1,336	
Mellemlang videreg. udd.	-0,1657	1,14	
Lang videreg. udd.	0,349	1,907	***
Hovedstaden med forstæder	Reference		
Provinsbyer med forstæder	0,1052	1,674	
Bymæssige bebyggelser	0,0632	1,605	
Landdistrikter	0,2416	1,919	*
Har børn under 18 år	0,2114	1,526	***
Har ikke børn under 18 år	Reference		
Ikke i arbejde	Reference		
Arbejder 1-40 timer om ugen	-0,1429	1,029	
Arbejder over 40 timer om ugen	0,3142	1,625	***
I kirke hver måned	0,242	1,82	
I kirke en gang imellem	0,1146	1,602	*
Kun til højtidere/(næsten)aldrig	Reference		
Meget interesseret i politik	0,0809	1,257	
Ret interesseret i politik	0,0415	1,209	
Næsten ikke interesseret i politik	0,026	1,19	
Slet ikke interesseret i politik	Reference		
N	3.084		

Anm.: *** Mindre end 1 pct. sandsynlighed for, at parameter er 0. ** Mindre end 5 pct. sandsynlighed. * Mindre end 10 pct. sandsynlighed.

end profilen af alle frivillige, som den er beskrevet i kapitel 2. For de frivillige ikke-medlemmer finder man ikke, at fx politisk interesse eller kirkegang har en stærk selvstændig betydning. Det frivillige arbejde blandt ikke-medlemmer er derimod i vid udstrækning betinget af, om man har børn under 18 år. Fælles for begge grupper af frivillige er imidlertid, at sandsynligheden for at være frivillig er størst blandt de langvarigt uddannede i fuldtidsarbejde.

ÆNDRINGER 1993-2004

For at kunne belyse, om sammenhængene mellem deltagelse i frivilligt arbejde og foreningsmedlemskab har ændret sig, skal man have oplysninger over tid indsamlet på en identisk måde. Sådanne oplysninger er desværre ikke til rådighed, men man kan forsøge at belyse udviklingen gennem forskellige undersøgelser.

Det nærmeste, man kommer denne undersøgelse, er en række spørgsmål om frivilligt arbejde, der indgik i Kultur- og fritidsaktivitetsundersøgelsen 1993. Her indgik den klassifikation af områderne for frivilligt arbejde, som bliver benyttet i det internationale Johns Hopkins Comparative Non Profit Sector Project², og som også er benyttet i Frivillighedsundersøgelsen. Der er imidlertid ikke spurgt på helt samme måde i de to undersøgelser.

I 1993-undersøgelsen blev der spurgt, om man havde udført forskellige former for ulønnet arbejde³ efterfulgt af et åbent spørgsmål om, hvad den forening, organisation eller gruppe hedder, hvor hovedparten af

2. International Classification of Non-profit Organisations – ICNPO. I 1993-undersøgelsen indgik en version offentliggjort i Salamon & Anheier (1993), der stort set er identisk med den senere version benyttet i Frivillighedsundersøgelsen fra 2004.

3. Jeg vil gerne høre, om De udfører eller tidligere har udført nogen form for ulønnet arbejde (dvs. en indsats, der ikke har med Deres job at gøre, og som ikke udføres for familien) – også kaldet frivilligt arbejde. Har de deltaget, og hvornår gjorde de det sidst? 1) Pengeindsamlinger og ansøgninger, 2) Udvalgs- og bestyrelsesarbejde, rådsarbejde, repræsentation (fx ældreråd, handicapråd, forældrebestyrelser o.l.), 3) Sekretariatsarbejde og administrativt arbejde (fx brevskrivning, telefonering, omdeling af materialer, kasserer, revisor), 4) Oplysnings- og informationsvirksomhed (fx folkeoplysning, kampagner), 5) Uddannelse, undervisning, træning, lederskab (fx spejder, Røde Kors, idræt), 6) Ydet en konkret indsats i form af a) besøgstjeneste, b) praktisk arbejde (fx tøjindsamling, genbrugsbutik, basar, madlavning, rengøring o.l.), c) person/klientrettet indsats (fx personlig rådgivning og retshjælp, igangsætter i selvhjælpsgrupper o.l.), d) fritidsarrangementer (fx udflugter, kolonier o.l.), e) kørsel, transport, f) andet, 7) Andet. Svarkategorier: Nej, gør det aldrig; Ja, inden for seneste uge, måned, halve år, år; Ja, men mere end 1 år siden.

den ulønnede indsats er udført. Disse åbne svar er efterfølgende grupperet efter den internationale klassifikation.⁴ I Frivillighedsundersøgelsen 2004 er der spurgt til, om man arbejder frivilligt inden for hvert af de 14 hovedområder, der fremgår af tabel 3.1. Herunder om hvor mange timer man har arbejdet frivilligt inden for det sidste år. På grundlag af oplysningerne om antal timer brugt på de forskellige områder kan man udpege det område, hvor den største part af det ulønnede arbejde er udført.

På trods af disse noget forskellige måder at spørge på fremgår det imidlertid, at fordelingen af den frivillige indsats efter vigtigste område er nogenlunde den samme i 1993 og 2004 (se tabel 3.7). De største andele

Tabel 3.7

De frivillige fordelt efter det hovedområde, hvor de har udført størstedelen af det frivillige arbejde 1993 og 2004. Procent.

	1993 De frivillige fordelt efter det hovedområde, hvor de ud- fører størstedelen af det frivillige arbejde.	2004 De frivillige fordelt efter det hovedområde, hvor de har arbejdet flest timer inden for det sidste år.
Kultur	2	8
Idræt	32	29
Fritid i øvrigt	14	11
Uddannelse, forskning	6	7
Sundhed, sygdom	2	5
Socialt	11	6
Miljø	1	1
Bolig, lokalsamfund	7	12
Fagligt	5	5
Rådgivende, juridisk	3	0
Politik, partiforeninger	2	2
Internationalt	4	3
Religion, kirke	4	5
Andre	6	6
I alt	99	100
N	550	1.034

Kilde: Kultur- og fritidsaktivitetsundersøgelsen 1993 og Frivillighedsundersøgelsen 2004.

finder man inden for idrætsområdet og inden for området fritid i øvrigt. 1993-undersøgelsen viste, at 11 pct. af frivillige havde udført størstedelen af det frivillige arbejde inden for det sociale område. Denne andel var faldet til 6 pct. i 2004-undersøgelsen. En stor del af den frivillige indsats

4. Se herom i Anker & Koch-Nielsen (1995). Om Kultur- og fritidsaktivitetsundersøgelsen 1993 i øvrigt, se Fridberg (1994).

inden for dette område retter sig imod institutionerne for børnenes dagpasning. Resultaterne her kunne således være et udtryk for, at der er blevet relativt færre af de frivillige, der yder et frivilligt arbejde for disse institutioner. På uddannelsesområdet, hvor frivilligt arbejde i forbindelse med børnenes skolegang indgår, er der derimod ikke sket ændringer mellem 1993 og 2004.

FLERE FRIVILLIGE INDEN FOR BOLIG, LOKALSAMFUND OG KULTUR

Til gengæld har der været en vækst i det frivillige arbejde, der lægges i forbindelse med boligejerforeninger, lejerforeninger og andet på hovedområdet for bolig og lokalsamfund. I 1993 var det 7 pct. af de frivillige, der havde lagt størstedelen af deres arbejde på dette område. I 2004 er andelen ifølge nærværende Frivillighedsundersøgelse øget til 12 pct. af de frivillige. Også på kulturområdet har der været en betydelig fremgang.

FLERE FRIVILLIGE

Generelt viser undersøgelserne (som også nævnt i kapitel 2), at der har været en vækst i det frivillige arbejde i denne periode. I 1993-undersøgelsen fandt man, at i alt 28 pct. af befolkningen i alderen 16 år og derover havde udført frivilligt arbejde inden for det sidste år. I 2004 er det som nævnt 35 pct. af befolkningen i de samme aldersgrupper. I store træk er fordelingen af den frivillige indsats på hovedområder imidlertid ikke ændret ret meget. Men tilsyneladende er der lidt færre, der lægger størstedelen af det frivillige arbejde inden for områder, hvor mange ikke-medlemmer er aktive. Det peger således ikke på, at en stigende andel af det frivillige arbejde ydes uden for foreningernes regi. Tværtimod.

De europæiske værdiundersøgelser, der er gennemført i Danmark i 1980, 1990 og 1999, indeholder i alle tre undersøgelsesrunder et spørgsmål om foreninger, grupper o.l., som man tilhører, samt spørgsmål om, hvorvidt man har udført et frivilligt arbejde i disse foreninger mv. Det er ikke helt de samme grupper af foreninger mv., som der er blevet spurgt til i de tre undersøgelser, men de ni grupper i tabel 3.8 indgik i alle tre undersøgelser. Tabellen viser en generel vækst i andelene af den voksne befolkning, som tilhører disse foreninger, grupper o.l. Kun for gruppen af

Tabel 3.8

Andele af den danske befolkning, som tilhører forskellige foreninger, grupper o.l. og andel heraf, der har udført frivilligt arbejde i disse foreninger. 1981, 1990 og 1999. Procent.

	1980		1990		1999	
	Tilhører	Heraf: Udfører frivilligt arbejde	Tilhører	Heraf: Udfører frivilligt arbejde	Tilhører	Heraf: Udfører frivilligt arbejde
Socialt arbejde for ældre, handicappede og fattige	4	45	6	39	7	61
Religiøse eller kirkelige organisationer	4	41	7	36	12	28
Uddannelse, kunst, musik og kulturelle aktiviteter	6	17	13	36	17	32
Fagforeninger	41	6	49	7	54	7
Politiske partier eller partipolitiske grupper	7	28	7	30	7	38
Udviklingen i den tredje verden eller menneskerettighederne	4	37	3	31	4	29
Naturbeskyttelse, miljø, økologi og dyrebeskyttelse	6	3	13	7	13	17
Faglige foreninger	14	31	12	22	11	35
Ungdomsarbejde (fx spejdere, ungdomsklubber e.l.)	8	58	5	60	7	76
I alt	62	27	70	21	76	30
N	1.059		1.030		1.023	

Kilde: Værdiundersøgelserne 1980, 1990 og 1999.

faglige foreninger (ikke fagforeninger, men fx håndværkerforeninger, videnskabelige foreninger o.l.) kan man konstatere et fald fra 1980 til 1999.

Værdiundersøgelserne viser endvidere, at der tilsyneladende var en nedgang i andelen, der udførte frivilligt arbejde til fordel for disse foreninger, grupper o.l. mellem 1980 og 1999. I 1999 var den samlede andel, der udførte frivilligt arbejde imidlertid øget til et højere niveau end i 1980, om end der er nogle forskelle mellem de enkelte områder. Men især på områderne for hhv. ungdomsarbejde og for socialt arbejde for ældre, handicappede og fattige er det i 1999 en større andel af medlemmerne, der udfører et frivilligt arbejde.

I Værdiundersøgelserne er der ikke spurgt til, om der herudover er ydet en frivillig indsats, dvs. uden at der er tale om et medlemskab eller et tilhørsforhold til de nævnte områder. Men resultaterne her peger på, at i de 19 år fra 1980 til 1999 har der hverken været tale om en nedgang i andelen af befolkningen, der har oplyst, at de tilhører foreninger, grupper

e.l. på disse områder, eller om en nedgang i andelene heraf, der har udført et frivilligt arbejde i denne sammenhæng. Tværtimod er niveauet for frivilligheden lidt højere i 1999, end det var i 1980.

Endelig kan data fra Kultur- og fritidsaktivitetsundersøgelserne vise lidt om udviklingen på dette område, selv om det kun er for årene 1998 og 2004. I disse undersøgelser er der spurgt til, om respondenterne bruger en del af deres fritid til – uden betaling – at være aktiv i en række organisationer mv., som er oplistet i tabel 3.9. Der skelnes her mellem en række aktiviteter, som typisk finder sted i foreninger, og ulønnet arbejde for skole, daginstitutioner eller institutioner for voksne eller gamle.

Tabel 3.9

Andele af befolkningen på 16 år og derover, der bruger en del af deres fritid til uden betaling at arbejde i forskellige organisationer/foreninger. 1998 og 2004. Procent.

	1998			2004		
	Mænd	Kvin- der	Alle	Mænd	Kvin- der	Alle
Organisation med socialt sigte	6	8	7	3	8	5
Fritidsorganisation fx idrætssklub	18	8	13	17	10	14
Politisk forening	3	2	2	3	2	2
Kulturaktiviteter	4	4	4	4	3	4
Andre foreninger	10	8	9	14	7	11
I alt i foreninger	34	21	28	35	25	30
Børnenes skole	9	10	10	10	13	12
Daginstitution for børn	5	7	6	3	6	5
Institutioner for voksne eller gamle	2	2	2	2	3	2
I alt i institutioner	12	14	13	13	19	16
Kun i foreninger	27	15	21	29	19	23
Både i foreninger og institutioner	5	8	6	7	6	7
Kun i institutioner	7	6	7	6	13	9
I alt udfører ubetalt arbejde	38	29	34	41	38	40

Kilde: Kultur- og fritidsaktivitetsundersøgelserne 1998 og 2004.

Ifølge Kultur- og fritidsaktivitetsundersøgelserne er omfanget af det frivillige arbejde øget fra 1998 til 2004, både i foreningssammenhæng og i tilknytning til institutionerne. Der er især en større andel af kvinderne, der yder et ulønnet arbejde. Og den øgede andel af kvinder findes både i foreningerne og i institutionerne. Det betyder, at forskellen mellem mænds og kvinders indsats for foreningerne er blevet mindre. Kvinderne har her halet ind på mændene. Men på institutionsområdet er forskellen blevet større. I 2004 var det 19 pct. af alle kvinder i alderen 16 år og derover, der

brugte en del af fritiden til at arbejde ulønnet for disse institutioner. I 1998 var det 13 pct. af kvinderne.

Men heller ikke af Kultur- og fritidsaktivitetsundersøgelserne fremgår det, at foreningerne skulle være kommet til at betyde mindre for omfanget af det frivillige arbejde. Også i foreningsregi har der været tale om en mindre vækst.

OPSAMLING

Samlet peger disse resultater fra forskellige undersøgelser på, at den helt overvejende del af de frivillige lægger deres arbejde i forbindelse med, at de er medlemmer af en forening eller en organisation. Det drejer sig om 79 pct. af de frivillige. Men der bliver herudover ydet en frivillig indsats for institutioner og organisationer, uden at der er tale om medlemskab. I alt 30 pct. af de frivillige gør dette. Det er i vid udstrækning de samme grupper af befolkningen, der er flittige som frivillige i begge sammenhænge, men det er karakteristisk, at en stor del af det frivillige arbejde blandt ikke-medlemmer ydes af børneforældre i forbindelse med de offentlige eller selvejende institutioner, som børnene går i, samt i forbindelse med fritidsaktiviteter i idrætsforeninger o.l., hvor det er børnene, der er medlemmer.

Så vidt man kan se af sammenligninger med ældre undersøgelser, er der ikke tale om, at det frivillige arbejde i stigende udstrækning ydes uden for foreningernes regi. Der har været en vækst i andelen af befolkningen, der er frivilligt arbejdende ikke-medlemmer, men der har også været en vækst i den indsats, der ydes inden for foreningernes rammer. Den samlede vækst i frivilligheden omfatter således en vækst på begge områder, og den helt overvejende del ydes fortsat i foreningsregi.

ARBEJDSOPGAVER OG RAMMER

ARBEJDSOPGAVERNE I DET FRIVILLIGE ARBEJDE

Vi har i det foregående betragtet frivilligt arbejde under ét, som en aktivitet, der kan tiltrække forskellige slags mennesker, og som kan blive afviklet på forskellige områder med varierende tidsforbrug. Men i virkeligheden drejer det jo sig om mange forskellige aktiviteter eller arbejdsopgaver, der tiltrækker forskellige grupper af mennesker, og som forskellige grupper har forskellige muligheder for at løfte. De forskellige slags arbejdsopgaver har vi forsøgt at indfange gennem spørgeskemaet, som også på dette punkt er udformet, så det passer ind i den internationale undersøgelse, som den danske er en del af. Inden for hvert enkelt af de områder, som det frivillige arbejde udføres på, blev der nævnt en række arbejdsopgaver, som interviewpersonerne så kunne svare ja eller nej til. Det var de samme arbejdsopgaver på alle områderne. Det er klart, at der var mulighed for at svare ja til flere opgaver, og det gennemsnitlige antal arbejdsopgaver, som de frivillige er engageret i, ligger på 3 (når opgaverne deles op som i tabellen nedenfor).

De arbejdsopgaver, som det drejer sig om, har for manges vedkommende med selve foreningens drift at gøre: at sidde i udvalg, bestyrelser og råd, at udføre sekretariats- og administrative opgaver, at skrive ansøgninger og samle penge ind gennem indsamlinger, basarer, genbrugs-

butikker o.l. Det er, om man så må sige, basisaktiviteterne for at få det frivillige arbejde til at fungere. *Selve formålet med foreningens arbejde* kan så dreje sig om at informere på forskellig vis, at træne, lede og undervise, at hjælpe *face to face*, at være en person, som sørger for kontakten på forskellige områder, og endelig at give forskellige former for rådgivning.

Tabel 4.1

Andelen i befolkningen, som udfører forskellige frivillige arbejdsopgaver særskilt for mænd og kvinder. 2004. Procent.

Arbejdsopgave	Mand	Kvinde	Samtlige
Udvalg, bestyrelse og råd *	21	16	18
Sekretariat og administration	14	12	13
Andet praktisk	18	16	17
Ansøgninger, indsamlinger, genbrug osv.	9	8	8
Oplysning, information, politisk aktivitet og kampagne	13	11	12
Uddannelse, undervisning, holdleder, instruktør *	13	8	10
Omsorgs-/besøgs-/kontaktperson på det sociale område	1	2	1
Kontaktperson på øvrige områder *	13	9	11
Rådgivning, retshjælp, bisidder	4	3	4
Vagttjeneste	2	1	2
Andet	5	4	5
Gennemsnitligt antal opgaver	3	3	3
Antal	1.502	1.632	3.134

Anm.: * betyder, at der er signifikant forskel på mænd og kvinder på $\alpha = 1\%$.

Selve driftsdelen af det frivillige arbejde – det at holde organisationen i gang – fylder meget. Det gælder både bestyrelsesarbejdet, sekretariatsarbejdet samt det at skaffe midler. Andet praktisk arbejde kan både relatere sig til sekretariatsarbejdet, men kan også bestå i arbejdsopgaver i forbindelse med afvikling af begivenheder og aktiviteter. Også i den europæiske undersøgelse fra 1993 fandt man, at selve disse basisaktiviteter for foreningen fyldte meget (Gaskin & Smith, 1995). Blandt de formålsbestemte aktiviteter er det information og kampagnearbejde samt uddannelse og træning, som relativt mange er engagerede i. Det at være kontaktperson for foreningen eller en konkret aktivitet spiller også en rolle. Derimod fylder de personlige kontakter (besøgsvenner o.l.) på det sociale område relativt lidt.

De, som udfører de forskellige arbejdsopgaver, er stort set et repræsentativt udsnit af alle frivillige. Nogle interessante tendenser skal dog nævnes.

Der er ikke den store forskel på *mænd og kvinder*, dog er mændene

lidt mere aktive i det ledende arbejde, og når det drejer sig om at være instruktør og holdleder, som ofte forekommer på idrætsområdet.

Mange unge på idrætsområdet

Den aldersforskel, som normalt findes på det frivillige område – at de midterste aldersgrupper er de mest aktive – gælder ikke for uddannelsesarbejdet som instruktør, holdleder osv., hvor de 16-29-årige er lige så aktive som de 30-49-årige, hvorefter aktiviteten falder. Også når det drejer sig om at skaffe midler ved ansøgninger, indsamlinger o.l., er de unge aktive.

Højtuddannede laver bestyrelsesarbejde

Det er interessant, at den positive betydning af *uddannelse* ikke gælder for det praktiske arbejde, men i høj grad for bestyrelsesarbejdet. Blandt dem med en lang eller mellemlang videregående uddannelse arbejder ca. 30 pct. med frivilligt bestyrelsesarbejde, mens det kun gælder for 9 pct. af dem uden en erhvervsuddannelse overhovedet. Men ser vi på det praktiske arbejde, er der ingen signifikant forskel på de forskellige uddannelsesgrupper. For alle de andre arbejdsopgavers vedkommende er der en signifikant sammenhæng.

Tabel 4.2

Andel af befolkningen, som udfører forskellige frivillige arbejdsopgaver, særskilt efter uddannelse. 2004. Procent.

	Best., råd	Adm., sekr.	Prak.	Skaffe mid- ler	Opl., politik	Udd.	Kont. per- son	Rådg.	Antal
Lang udd.	30	19	18	11	23	14	20	8	291
Mellemlang udd.	28	19	20	11	16	12	16	6	499
Kort udd.	19	17	17	9	11	10	13	4	271
Faglig udd.	19	13	18	8	10	10	11	3	946
Ingen udd.	9	7	15	5	8	7	8	3	837
Alle	18	13	17	8	12	10	12	4	2.844

χ^2 uafhængighedstests for uddannelse og aktivitet. Testene er beregnet som i tabel 2.2, kapitel 2.

Bestyrelse: $\chi^2 = 98$ df = 4 p < 0.001

Administration: $\chi^2 = 56$ df = 4 p < 0.001

Andet praktisk: $\chi^2 = 5$ df = 4 p = 0.27

Skaffe midler: $\chi^2 = 18$ df = 4 p = 0.001

Oplysning, politik: $\chi^2 = 57$ df = 4 p < 0.001

Uddannelse: $\chi^2 = 15$ df = 4 p = 0.005

Kontaktperson: $\chi^2 = 34$ df = 4 p < 0.001

Rådgivning: $\chi^2 = 26$ df = 4 p < 0.001

En lignende forskel kan observeres, hvis vi ser på indkomst. Tendensen til, at lavindkomstgrupper laver mindre frivilligt arbejde, er specielt fremtrædende for udvalgs- og bestyrelsesarbejde, hvor kun 10 pct. med en månedlig bruttoindkomst under 10.000 kr. udfører frivilligt arbejde, mod 34 pct. blandt dem, der tjener over 40.000 kr. Det er tankevækkende, at de statusforskelle, som etableres gennem uddannelse og arbejde spiller ind på valget af arbejdsopgaver – eller allokeringen af arbejdsopgaver – i det frivillige arbejde. Det er tilsyneladende de højt uddannede, der i bestyrelses- og rådsarbejdet træffer beslutningerne og former organisationen, mens dem uden uddannelse udfører det praktiske forefaldende arbejde. Det frivillige arbejde genspejler således – i hvert fald til en vis grad – arbejdslivets statushierarkier til trods for, at det civile samfund ofte forstås i modsætning til stat og marked og deres logikker.

OMRÅDER OG AKTIVITETER

Vi har i det foregående set på, hvilke opgaver de forskellige socioøkonomiske grupper udfører. I det følgende koncentrerer vi os om, hvilke opgaver der dominerer på de forskellige områder af det frivillige arbejde. I modsætning til de foregående tabeller drejer tabel 4.3 og 4.4 sig kun om *de frivillige* og ikke om hele befolkningen. En person kan selvfølgelig godt udføre flere forskellige frivillige arbejdsopgaver, hvorfor andelen kan overstige 100 pct. Andelen er beregnet vandret, således at man fx ser, at 41 pct. af de frivillige på fritidsområdet laver bestyrelsesarbejde, 30 pct. af de frivillige på fritidsområdet laver administrations- og sekretariatsarbejde osv.

Driftsopgaverne fylder relativt meget på uddannelses- og lokalsamfundsområderne

Som nævnt ovenfor fylder bestyrelser og udvalg, administration og praktisk arbejde samlet set meget, og det gælder på alle områder. Specielt på uddannelsesområdet og bolig- og lokalsamfundsområdet er dette en væsentlig del af selve det frivillige arbejde, hvor 74 pct. hhv. 79 pct. arbejder frivilligt i bestyrelser, udvalg og råd. Det er med til at vise det frivillige arbejdes demokratiske funktion: Gennem arbejdet i bestyrelser og udvalg skoles deltagerne i de demokratiske processer. Men det kan også forholde sig omvendt, således at de, der er vant til at arbejde med beslutninger, bliver tiltrukket af at arbejde på denne måde – jævnfør at vi i det oven-

Tabel 4.3

De frivillige på de forskellige områder fordelt på arbejdsopgaver. 2004. Procent.

Om- råde ¹	Best. råd.	Adm. sekr.	Prak.	Skaffe Midler	Opl. politik	Udd.	Kont. person	Rådg.	Antal
Fritid	41	30	50	24	29	41	28	5	571
Social	34	20	35	20	24	9	23	17	184
Pol.	56	41	30	27	54	18	39	14	158
Udd.	74	34	40	13	37	28	37	11	109
Bolig	79	44	40	8	26	1	30	7	194
Andet	45	32	43	18	31	18	31	15	159
Alle	52	37	49	24	35	30	34	11	1.093 ²

1. Se kapitel 2, tabel 2.2 for hvilke specifikke områder af frivilligt arbejde, der er inkluderet i disse betegnelser.

2. En person kan godt være frivillig på flere forskellige områder, hvorfor ovenstående antal ikke summer til 1.093, der er det samlede antal personer, der er frivillige på mindst ét område.

stående så en klar sammenhæng mellem uddannelse/indkomst og udførelsen af bestyrelsesarbejde. Det er især på det sociale område og på fritidsområdet, at relativt få er beskæftiget med bestyrelsesarbejde. På bolig- og lokalsamfundsområdet er det relativt få, som bruger tid til at rejse midler, sandsynligvis fordi det meste arbejde ligger i driftsaktiviteterne, således at der ikke skal rejses midler til store udadrettede aktiviteter.

Der er sammenhæng mellem områderne og de udadrettede aktiviteter

På områderne kultur og fritid, social og sundhed, politisk og fagligt arbejde og inden for uddannelse, undervisning og forskning ses en overensstemmelse mellem området, dets udadvendte formål og aktivitetsformen: På kultur- og fritidsområdet har således uddannelse, som også omfatter træning og holdledelse, en relativt fremtrædende plads. På det politiske område er politisk aktivitet og oplysning velrepræsenteret, mens det sociale område markerer sig med en relativt stor andel, der rådgiver. På uddannelsesområdet er relativt mange – 28 pct. – beskæftiget med uddannelsesaktiviteter, men der er også en del, der yder rådgivning og fungerer som kontaktperson.

Arbejdsopgaven “kontaktperson” må antages at dække over vidt forskellige aktiviteter på de forskellige områder. På fritidsområdet kan der være tale om en kontaktperson i forbindelse med intern organisering af foreningen, telefonkæder etc. Ligeledes for fx det politiske og uddannelsesområdet. På det sociale område drejer det sig sandsynligvis om besøgsvenner og andre former for omsorg og kontakt.

ARBEJDETS RAMMER

Frivilligt arbejde er traditionelt blevet udført inden for rammerne af en frivillig organisation altså inden for den frivillige sektor. Og skal man opgøre den frivillige sektors størrelse, er det også kun det frivillige arbejde, som udføres her, der skal medregnes. De frivillige organisationer er imidlertid ikke ene om at organisere frivilligt arbejde. Med oprettelsen af brugerbestyrelser og -råd er det frivillige arbejde også blevet en mulighed i den offentlige sektor. Desuden har der også i de senere år været gjort forsøg med såkaldt kommunal frivillighed, dvs. at kommunerne direkte – uden om de frivillige foreninger – forsøger at tiltrække frivillig arbejdskraft (Koch-Nielsen, 2003). De allerseneste år har der i forbindelse med kampagnen om virksomhedernes sociale engagement været forsøg på også at inddrage virksomhederne i støtte til det frivillige arbejde. Ud over spørgsmålet om, på hvilket område det frivillige arbejde udføres, har vi også for hvert område spurgt: *Udføres arbejdet for en frivillig forening eller organisation, for en selvejende institution, for en offentlig institution eller for en erhvervsvirksomhed?*

Flertallet af de frivillige arbejder i den frivillige sektor

Ser man på alle områder samlet (nederste række i tabellen), så udføres det frivillige arbejde fortsat i udbredt grad for en frivillig organisation (69 pct.), men hertil skal også regnes de 18 pct., som arbejder for en selvejende institution – det være sig et museum, en børnehave eller en friskole. *Alt i alt er det 82 pct. af de frivillige, som arbejder i den frivillige sektor.* Flere arbejder imidlertid flere steder, jf. at svarene summer op til 115 pct. Kun 17 pct. arbejder i den offentlige sektor, 2 pct. for folkekirken og 5 pct. for en privat virksomhed.

I 1993 var det ca. 12 pct., som svarede, at de arbejdede for en offentlig organisation (Anker & Koch-Nielsen, 1995), hvoraf nogle kan have arbejdet for en selvejende institution, da denne svarmulighed ikke fandtes i spørgeskemaet. På den anden side var interviewererne blevet instrueret om, at hvis nogle svarede selvejende institution, skulle det placeres under frivillig organisation. På denne baggrund kan vi konstatere en svag stigning i dem, der arbejder frivilligt i offentligt regi.

Frivilligt arbejde i den offentlige sektor findes især på det sociale område (34 pct.) og på uddannelses- og undervisningsområdet (56 pct.), hvor andelen, der laver frivilligt arbejde for det offentlige, er markant og signifikant større end på de andre områder. Det kan også tænkes, at nogle

Tabel 4.4

De frivillige på de forskellige områder fordelt på, hvem arbejdet udføres for. 2004. Procent.

Område ¹	Frivil. org.	Selv- ejende inst.	Offent- lig	Folke- kirken	Virks.	Andet	I alt	Antal
Fritid	84	11	4	0	3	1	103	571
Social	44	14	34	2	6	4	104	184
Politisk	62	16	11	1	8	4	102	158
Udd.	15	22	56	0	3	4	100	109
Bolig	64	25	3	0	3	5	100	194
Andet	41	21	16	11	4	8	101	158
Samtlige frivillige	69	18	17	2	5	4	115	1.093

1. Se tabel 2.2 for de specifikke områder af frivilligt arbejde, der er inkluderet i disse betegnelser.

Note: Andelen summer ikke til 100 pct. i hhv. fritid, social, politisk, andet og samtlige frivillige, da den samme frivillige person kan være aktiv på forskellige områder og derfor også kan udføre arbejdet for fx både en frivillig organisation og det offentlige.

af svarpersonerne har opfattet selvejende institutioner som offentlige. Det er under alle omstændigheder relativt få på disse to områder – og især på uddannelses- og undervisningsområdet – som arbejder i den frivillige sektor. Det arbejde, der udføres for Folkekirken, hidrører fra området Andet, der indeholder religiøst og kirkeligt frivilligt arbejde.

Kun en lille del af det frivillige arbejde udføres som nævnt for erhvervsvirksomheder. De 8 pct. på området politik dækker sandsynligvis over brancheforeninger o.l.

Hvilke former for frivilligt arbejde er det, som udføres uden for den frivillige sektor? Vi vil på forhånd forvente, at det er de mange brugerbestyrelser på institutionsområdet, som slår igennem som forældrebestyrelser i skoler og daginstitutioner. Hvor medlemmer af ældreråd vil placere sig er uvist.

Frivilligt arbejde i den offentlige sektor findes især på det sociale område (34 pct.) og på uddannelses- og undervisningsområdet (56 pct.), hvor andelen, der laver frivilligt arbejde for det offentlige, er markant og signifikant større end på de andre områder. Det kan også tænkes, at nogle af svarpersonerne har opfattet selvejende institutioner som offentlige. Det er under alle omstændigheder relativt få på disse to områder – og især på uddannelses- og undervisningsområdet – som arbejder i den frivillige sektor. Det arbejde, der udføres for Folkekirken, hidrører fra området Andet, der indeholder religiøst og kirkeligt frivilligt arbejde.

Kun en lille del af det frivillige arbejde udføres som nævnt for erhvervsvirksomheder. De 8 pct. på området politik dækker sandsynligvis over brancheforeninger o.l.

Hvilke former for frivilligt arbejde er det, som udføres uden for den frivillige sektor? Vi vil på forhånd forvente, at det er de mange brugerbestyrelser på institutionsområdet, som slår igennem som forældrebestyrelser i skoler og daginstitutioner. Hvor medlemmer af ældreråd vil placere sig er uvist.

Tabel 4.5

De frivillige fordelt på, hvem det frivillige arbejde udføres for, særskilt for aktiviteter. 2004. Procent.

	Best. Råd.	Adm. Skr.	Prak.	Skaffe midler	Opl. politik	Udd.	Kont. person	Rådgj.	Antal
Frivillig org.	51	38	50	27	35	33	36	11	751
Selv- ejende	63	44	53	26	44	30	38	17	195
Offentl. inst.	62	38	46	19	36	31	37	11	183
Folke- kirken	65	55	40	45	35	35	45	20	20
Erhvervs- virk.	47	34	55	21	37	25	32	11	53
I alt	52	37	49	24	35	30	34	11	1.093

Andelene i tabellen er beregnet vandret. Således ser man fx, at 51 pct. af dem, der arbejder for en frivillig organisation, arbejder i bestyrelse og udvalg, 38 pct. af disse laver sekretariats- og administrationsarbejde, mens 50 pct. er beskæftiget med praktiske gøremål. Da man godt kan lave flere aktiviteter, summer andelene ikke til 100 pct. Det virkelig interessante spørgsmål er imidlertid, hvad de frivillige, som arbejder for offentlige institutioner, foretager sig. En relativt stor andel sidder i bestyrelser og råd, signifikant flere end for de frivillige foreninger. Men de er også beskæftiget på alle de andre områder i samme omfang som dem, der arbejder for en frivillig organisation. Dog er der lidt færre, som har travlt med at skaffe midler – de kommer i højere grad af sig selv. Sammenlignet med arbejdet for de frivillige organisationer og folkekirken er der således signifikant færre, der arbejder med at skaffe midler for det offentlige. Men der er fx 37 pct., som arbejder som en kontaktperson, hvilket dels kan være en omsorgs-, besøgs- eller kontaktperson, som vi kender det fra det sociale

område, dels en person, der formidler kontakt mellem deltagerne i de frivillige aktiviteter.

13 pct. af de frivillige er frivillige mere end ét sted. Der kan være personer, som både er frivillige for en frivillig organisation og for en offentlig institution. Her sammenblandes aktiviteterne for den samme person. Laver personen bestyrelsesarbejde for den frivillige organisation og praktisk for den offentlige, tæller begge aktiviteter med begge steder.

På det sociale område har der været en diskussion, om det offentlige er ved at "kommunalisere" frivilligheden, altså overtage de frivillige fra de frivillige organisationer. Vi har derfor set særskilt på, hvilke arbejdsopgaver der udføres af frivillige på social- og sundhedsområdet inden for den offentlige sektor. Og det viser sig, at de stort set udfører den samme slags opgaver som alle frivillige bortset fra at skaffe midler og være træner, holdleder o.l.; men de rådgiver, er kontaktpersoner og laver praktisk arbejde i samme omfang. Det kan vel tages som en indikator på, at der i offentligt regi løses de samme opgaver som i foreningsregi.

Tabel 4.6

De frivillige på social- og sundhedsområdet, der udfører arbejde for det offentlige, fordelt på aktivitet. 2004. Procent.

	Best. råd.	Adm. sekr.	Prak.	Skaffe midler	Opl. politik	Udd.*	Kont. per- son	Rådg.	Antal
Social omr. for det off.	52	28	48	18	30	18	34	11	61
Alle andre frivil- lige	52	37	49	24	35	30	34	11	1.029

Anm.: * indikerer, at forskellen mellem de socialt frivillige for det offentlige og resten af de frivillige er signifikant på $\alpha = 5$ pct.

OPSAMLING

Det frivillige arbejde består af mange forskellige aktiviteter, hvoraf basisaktiviteterne – det at holde organisationen i gang – fylder en hel del. Det drejer sig om bestyrelser, råd og udvalg, om at få et sekretariat og en administration til at fungere, om at skaffe midler på flere måder samt om en række praktiske aktiviteter evt. i forbindelse med afvikling af møder, udsendelse af breve osv. Disse aktiviteter fylder relativt meget på uddannelsesområdet samt på bolig- og lokalsamfundsområdet i modsætning til

social- og sundhedsområdet og kultur- og fritidsområdet, hvor de fylder relativt mindre, men dog stadig er en væsentlig post.

Opgaverne udføres af et bredt spektrum af de frivillige, dog gør nogle interessante forskelle sig gældende. Såvel de traditionelle kønsroller, samt status- eller ressourcEForskelle afspejles nemlig i de frivillige aktiviteter, ligesom vi så det afspejle sig i, hvem der overhovedet deltog i det frivillige arbejde. Det er især mht. bestyrelsesarbejdet, at forskellene slår igennem. Her tæller det positivt at være mand, at have en længere uddannelse og en god indkomst. Man kan også omvendt sige, at der er nogle former for aktiviteter, som i højere grad giver personer uden uddannelse muligheden for at deltage end andre. Det gælder især det praktiske arbejde.

Det frivillige arbejde udføres i langt overvejende grad for frivillige organisationer, men det offentlige er ved at komme med på banen. Det gælder især på uddannelsesområdet, men også på social- og sundhedsområdet. Og det er ikke kun arbejdet i de mange brugerbestyrelser, der gør det, selv om dette arbejde fylder relativt meget i “det offentlige frivillige arbejde”. Der arbejdes også frivilligt inden for det offentlige med de fleste andre aktiviteter. Grænsen mellem den traditionelle frivillige sektor og den offentlige sektor er således ikke så skarp som forudsat i teorien. Personer med engagement kan også få afløb for dette inden for det offentlige.

PENGE G A V E R

INDLEDNING

Frivillige organisationer lever i høj grad af offentlig og privat støtte samt af de midler, de kan indtjene ved forskellige former for salg – fx genbrug. En stærk frivillig sektor forudsætter derfor, at nogen støtter den med midler. De færreste, som giver pengegaver til en frivillig organisation, tænker nok på sektoren som sådan, men ønsker at støtte en bestemt sag eller organisation. Vi kan i det følgende sige noget om, hvem i befolkningen der giver, og hvor meget der gives. Det spørgsmål, der blev stillet lød således:

Nu følger nogle spørgsmål om pengegaver. Der er tale om pengegaver, når et beløb gives for at støtte en organisation, forening eller fond, eller støtte aktiviteter, der er drevet af disse. Pengegaver dækker alle beløb, uanset størrelsesorden, og kan både indbetales fast og ved husstandsindsamlinger. Medlemskontingenter skal ikke tælles med. (Køb af varer og tjenester, for eksempel køb af tøj i en frivilligt drevet genbrugsbutik og penge til tiggere, skal heller ikke tælles med.)

Har du inden for det seneste år givet pengegaver til en forening eller organisation?

– hvorefter de samme 14 områder nævnes, som da der blev spurgt til deltagelse i frivilligt arbejde.

Det fremhæves, at det drejer sig om pengegaver til en organisation, forening eller fond, og at medlemskontingenter samt køb fra en sådan organisation ikke skal regnes med. Der nævnes ikke noget om, at pengene skal gives til et godgørende formål, men det vil sandsynligvis ofte være tilfældet. Sidst i dette kapitel er der nogle mere generelle spørgsmål om holdningen til at give.

Den danske undersøgelse er derved snævrere end en tilsvarende norsk undersøgelse (Wollebæk et al., 2000), som under den frivillige indsats inddrager flere former for økonomiske bidrag, nemlig naturalie ydelser, køb af lodsedler, køb fra basarer o.l. Ser vi imidlertid alene på, hvor stor en andel af den norske befolkning der har givet pengegaver i løbet af et år, så drejer det sig om ca. halvdelen.

Giverne

En ret stor del af befolkningen – 68 pct. – har inden for det sidste år givet penge til en organisation, forening eller fond eller til aktiviteter, som er støttet af disse. En lidt større andel af kvinder end mænd har givet pengegaver.

Der gives især til sundhed og internationale aktiviteter

De områder, som især har modtaget midlerne, er sundheds- og sygdomsområdet, som knap halvdelen af befolkningen har støttet, samt de internationale aktiviteter, som ca. en tredjedel har støttet. Det er også her de store landsindsamlinger foregår. Idrætsområdet og det sociale område har modtaget støtte fra ca. 10 pct., mens de andre områder kun har modtaget penge fra meget få procent af befolkningen.

På flere områder er der en større andel af kvinder end af mænd, som har givet penge. På sundheds- og sygdomsområdet er der ca. en fjerdedel flere kvinder end mænd, og når det drejer sig om støtte til internationale aktiviteter, er der tale om næsten en tredjedel, mens der på det sociale område er tale om næsten tre fjerdedele flere.

Vi skal i det følgende se på, hvorledes det forholder sig med forskellene mellem socioøkonomiske befolkningsgrupper, og her er billedet i vidt omfang det samme, som når det drejer sig om det frivillige arbejde. Det kan desuden bemærkes, at alle befolkningsgrupper har en pæn høj andel af givere på trods af de relative forskelle, som vi kommenterer.

Tabel 5.1

Andelen af befolkningen, som har givet pengegaver på de enkelte områder særskilt for mænd og kvinder. 2004. Procent.

Område	Mænd	Kvinder	Samtlige
Kultur	4	4	4
Idræt	10	12	11
Fritid i øvrigt	6	7	6
Uddannelse, forskning *	3	6	4
Sundhed, sygdom *	43	52	47
Socialt *	8	14	11
Miljø	6	8	7
Bolig, lokalsamfund *	2	4	3
Fagligt	1	1	1
Rådgivende, juridisk	3	3	3
Politik, partiforeninger*	3	1	2
Internationalt *	34	42	38
Religion, kirke	5	6	5
Andre	1	1	1
Antal	1.502	1.632	3.134

Anm.: * betyder, at der er signifikant forskel ($\alpha = 1 \%$) på mænd og kvinder.

Andelen, der giver pengegaver, er lavest blandt de 16-29-årige, og den er lidt højere blandt *par* (73 pct.) end blandt *enlige* (63 pct.). En særlig kategori udgøres af enlige, som bor sammen med andre voksne fx. hjemmeboende unge, eller unge, der deler en lejlighed med andre unge, hvor kun 44 pct. har givet.

Andelen stiger stærkt med *uddannelse* fra 59 pct. blandt dem uden en erhvervsuddannelse til 80 pct. blandt dem med en mellemlang eller lang videregående uddannelse. Blandt personer, der har været på et langvarigt højskoleophold, giver 75 pct. i forhold til 67 pct. blandt dem, som ikke har været.

Andelen er lavest blandt dem, som midlertidigt er uden *arbejde* (57 pct.) og højest blandt dem, som er i arbejde (72 pct.). Blandt personer i arbejde er andelen højest hos funktionærerne (77 pct.) og lavest blandt de ufaglærte og faglærte arbejdere (60 pct.). Flere blandt de offentligt ansatte (79 pct.) end blandt de privat ansatte (67 pct.) har givet pengegaver. En forskel vi ikke fandt i relation til det frivillige arbejde. Blandt dem uden for arbejdsmarkedet, er det de uddannelsessøgende, som har færrest givere (47 pct.), mens der blandt efterlønsmodtagere er 73 pct., der giver. På baggrund af ovenstående stiger andelen af givere derfor ikke overraskende også med den månedlige *bruttoindkomst* – fra 58 pct. blandt dem med under 10.000 kr. om måneden til 83 pct. blandt dem med over 40.000 kr. om

måneden. I modsætning til det frivillige arbejde betyder det dog ikke noget for pengegaverne, hvor mange timer man arbejder.

Der er her ingen sammenhæng med urbaniseringsgrad

Ser man på *statsborgerskab og fødested*, er det ca. halvdelen blandt ikke-vestlige personer (både mht. statsborgerskab og fødselssted), der har givet pengegaver i modsætning til både danskere og ikke-danske vestlige statsborgere, hvor ca. to tredjedele har givet.

Alt i alt er det de mest ressourcestærke, som giver – sandsynligvis både fordi de har mest at give af, og derfor har større chance for at blive opfordret. Det gælder dog næppe for de store landsindsamlinger.

Værdivariablene spiller ind på samme måde som ved det frivillige arbejde, dvs. at *kirkegang* fremmer aktiviteten: 64 pct. af dem, der næsten aldrig går i kirke, giver pengegaver over for 80 pct. af dem, som går i kirke en eller flere gange om måneden. De har også større chance for at blive opfordret til at give, idet en sådan opfordring gives ved hver gudstjeneste. Andelen af givere stiger også med *politisk interesse* – fra 48 pct. blandt de helt uinteresserede til 77 pct. blandt de meget interesserede.

Tillid til organisationer og personer fremmer gavegivningen

I modsætning til, hvad der var tilfældet med det frivillige arbejde, er der en lille forskel med hensyn til *tillid til myndighederne* – fra ca. 60 pct. givere blandt dem uden tillid til ca. 70 pct. givere blandt dem med tillid. Tillid til frivillige organisationer fremmer gavegivningen, hvilket jo ikke er så overraskende. Tilliden til personer virker også fremmende.

Endelig finder vi, at andelen af givere er lidt større (73 pct.) blandt personer, der *udfører frivilligt arbejde* sammenlignet med personer, der ikke gør det (65 pct.). Differentieres der på områder af frivilligt arbejde, ser man en uensartet tendens:

Blandt frivillige på fritidsområdet er andelen af givere på niveau med hele befolkningen (68 pct.). Ligeledes er heller ikke uddannelsesområdet signifikant over befolkningens andel. Derimod er der en væsentligt større andel givere på det sociale område, hvor hele 82 pct. giver pengegaver. Herudover er der også på det politiske område, bolig- og lokalsamfundsområdet og området Andet (religion, miljø, andet) en højere andel givere end blandt hele befolkningen.

Inddrages de uformelle aktiviteter, kan det nævnes, at 73 pct. blandt personer, som *hjælper praktisk*, giver pengegaver over for kun 62 pct. blandt dem, som ikke hjælper praktisk. Samme tendens gør sig gæl-

Tabel 5.2

Andel af befolkningen, der giver pengegaver. Særskilt efter frivillighed.

Område ¹ for frivillighed	Fritid	Social	Politik	Uddannelse	Bolig lokal	Andet	Hele befolkningen
Andel der giver pengegaver	68	82*	78*	75	75*	77*	68
Antal	571	184	158	109	194	159	3.134

Anm.: * betyder, at andelen, der giver pengegaver, er signifikant større på området end den samlede andel på 68 pct ved $\alpha = 5$ pct.

1. Se tabel 2.2 for hvilke specifikke områder af frivilligt arbejde, der er inkluderet i disse betegnelser.

dende for den *økonomiske hjælp*: 77 pct. af de økonomiske hjælpere giver pengegaver, 66 pct. af resten.

EN REGRESSIONSANALYSE AF PENGEGAVER

Hvor vi i det ovenstående undersøgte pengegaver ved hjælp af krydstabel-ler, vil vi i det nedenstående lave en logistisk regression af sandsynligheden for at give pengegaver.¹

Opsummeret viser regressionsanalysen af pengegaver følgende:

- Sandsynligheden for at give pengegaver stiger med alderen.
- Flere blandt kvinder end mænd giver.
- De videregående uddannede har højere sandsynlighed for at give pengegaver end dem uden og dem med en faglig uddannelse. De fagligt uddannede giver endvidere flere pengegaver end folk uden uddannelse.
- Arbejder man over 40 timer ugentligt, giver man oftere pengegaver end folk, der arbejder under 40 timer og end dem uden arbejde. Ligeledes er der en mindre, svagt signifikant forskel på gruppen, der arbejder under 40 timer og dem uden for arbejdsmarkedet, som er gruppen, hvor færrest giver.
- Par og samlevende giver oftere end enlige.

1. For en diskussion af regressionen henvises til kapitel 2: En regression af det frivillige arbejde.

Tabel 5.3

Logistisk regression af sandsynligheden for at give pengegaver.

Variabel	Parameterestimat	P(estimat=0)	Oddsratio
Konstant	- 2.10	<0.0001	-
Alder	0.0155	<0.0001	1.02
Mand	- 0.422	<0.0001	0.656
Kvinde	Reference	-	-
Videregående uddannelse	0.459	0.0001	1.58
Faglig uddannelse	0.222	0.057	1.25
Ingen uddannelse	Reference	-	-
Med arbejde – over 40 timer ugentligt	0.499	0.0015	1.65
Med arbejde – under 40 timer ugentligt	0.189	0.094	1.21
Uden arbejde	Reference	-	-
Par / samlevende	0.404	<0.0001	1.50
Ikke par / samlevende	Reference	-	-
Kirke flere gange om måneden	0.495	0.010	1.64
Kirke sjældnere end 1 gang om måneden	0.144	0.31	1.16
Kirke aldrig / næsten aldrig / kun til højtider	Reference	-	-
Meget interesseret i politik	0.234	0.076	1.26
Ret / næsten ikke / ikke interesseret i politik	Reference	-	-
Stoler på de fleste andre mennesker	0.250	0.033	1.28
Både og	0.00276	0.98	1.00
Man kan ikke være for forsigtig	Reference	-	-
Tillid til frivillige organisationer	0.661	<0.0001	1.94
Ikke tillid til frivillige organisationer	Reference	-	-
Frivillige i familien	0.447	<0.0001	1.56
Ikke frivillige i familien	Reference	-	-
Hjælper regelmæssigt praktisk	0.390	<0.0001	1.48
Hjælper ikke regelmæssigt praktisk	Reference	-	-
Hjælper regelmæssigt økonomisk	0.262	0.045	1.30
Hjælper ikke regelmæssigt økonomisk	Reference	-	-
Frivilligt arbejde på fritidsområdet	- 0.223	0.0617	0.800
Ikke frivilligt arbejde på fritidsområdet	Reference	-	-
Frivilligt arbejde på det sociale område	0.440	0.042	1.55
Ikke frivilligt arbejde på det sociale område	Reference	-	-
Vestligt statsborgerskab	0.657	0.078	1.93
Ikke-vestligt statsborgerskab	Reference	-	-

Note: Regressionen er lavet med de 2.673 personer, der har gyldige svar på alle de inkluderede variable.

- Der er en positiv sammenhæng mellem hyppig kirkegang og andelen, der giver pengegaver.
- Personer, der er meget interesseret i politik, har en svagt signifikant højere sandsynlighed for at give end resten af befolkningen.
- Stoler man på andre mennesker, giver man oftere pengegaver, end hvis man ikke gør.
- Tillid til de frivillige organisationer har en stor og stærkt signifikant betydning for sandsynligheden for at give pengegaver.
- Har man frivillige i familien, giver man flere pengegaver, end hvis man ikke har.
- Hjælper man regelmæssigt venner, naboer etc. med praktiske gøremål, er sandsynligheden for at give pengegaver større, end hvis man ikke hjælper praktisk.
- Hjælper man regelmæssigt sine venner, naboer etc. økonomisk, så er sandsynligheden, for at man også giver pengegaver, større.
- Frivilligt arbejde på fritidsområdet har en lille, svagt signifikant, negativ indvirkning på sandsynligheden for at give pengegaver.
- Udfører man frivilligt arbejde på social- og sundhedsområdet, så giver man oftere pengegaver.
- Vestlige statsborgere giver oftere pengegaver end ikke-vestlige statsborgere.

En del forhold kan altså vises at have en indflydelse på, hvorvidt man giver pengegaver eller ej. Mange af de forskelle, vi så i den ovenstående bivariate gennemgang, genfindes i regressionen. Ligeledes viser regressionen, hvordan mange af de faktorer, der hang positivt sammen med det frivillige arbejde og den praktiske og økonomiske hjælp, også hænger sammen med, at man giver pengegaver: Uddannelse, arbejde over 40 timer, være interesseret i politik, gå i kirke, have tillid til organisationerne, have frivillige i familien etc.

Desuden ser man, at regelmæssig praktisk og økonomisk hjælp har en positiv indvirkning på sandsynligheden for at give pengegaver, ligesom vi så, at pengegaver har en betydning for den praktiske hjælp. Som omtalt er der tale om faktorer, man ikke tidsmæssigt kan adskille, hvorfor man blot kan slutte, at pengegaver har en tendens til at optræde sammen med uformelle hjælpeaktiviteter.

Det kan endvidere bemærkes, at to former for frivilligt arbejde har en indvirkning på sandsynligheden for at give pengegaver. Ligesom for den praktiske hjælp er det positivt, hvis man arbejder frivilligt på det sociale

område. Mere overraskende ser man også her, at der er en negativ effekt af at være frivillig på fritidsområdet. Man skal dog ikke lægge for meget heri, da der er tale om en svagt signifikant og ganske lille påvirkning af sandsynligheden.

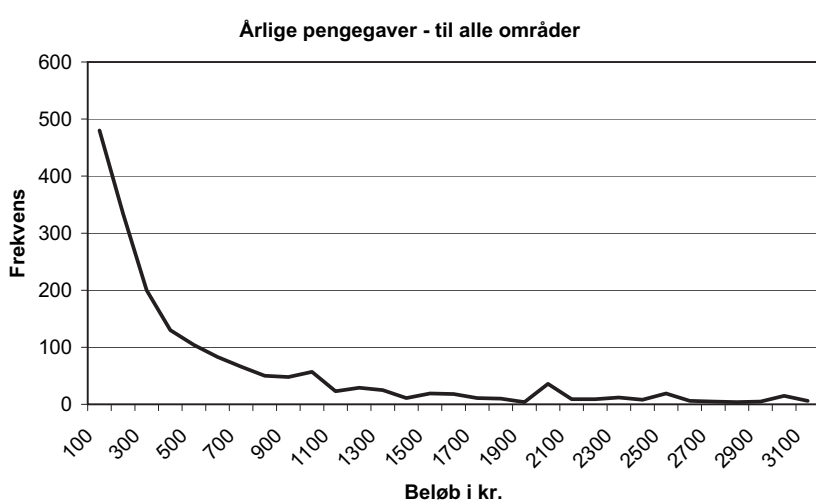
BELØBETS STØRRELSE

Hvor meget giver de 68 pct. af befolkningen, der giver pengegaver? Dette vil vi undersøge ved først at se på, hvor meget der gives i alt, dernæst delt op på hvert af områderne fritid, socialt, politisk, uddannelse, bolig og lokalsamfund og området andet (miljø, kirke, andet).

Den nedenstående graf viser hvor meget, der i alt er blevet givet af pengegaver inden for den seneste år.

Graf 2

Årligt beløb til pengegaver til frivillige organisationer blandt dem, som har givet det seneste år. 2004.

Ligesom vi så med timeforbrug på frivilligt arbejde, ser vi her en højreskæv fordeling. De fleste samler sig i den lave ende, mens nogle få giver meget mere. Det skal desuden bemærkes, at fordelings "hale" strækker sig meget længere op ad x-aksen, end hvad der her er vist. Der er nogle, der giver helt op til 40.000 kr., en enkelt person 85.000 kr. Af hensyn til

læsevenligheden af grafen er disse personer ikke taget med her. I nedenstående beregning af bl.a. gennemsnit er alle givne selvfølgelig medtaget.

Tabel 5.4

Mål for årligt beløb til pengegaver til frivillige organisationer blandt dem, som har givet inden for det seneste år. 2004.

25 pct. kvartil	50 pct. kvartil (median)	75 pct. kvartil	100 pct. kvartil (størst obs.)	Gennemsnit
120 kr.	300 kr.	900 kr.	85.000 kr.	1.100 kr.

Som man også kan ane det af grafen, så giver langt hovedparten under 900 kroner, halvdelen giver faktisk under 300 kroner. På grund af de forholdsvis få personer, der donerer rigtigt store beløb, så trækkes gennemsnittet dog helt op på 1.100 kr.

Tabel 5.5

Mål for årlige pengegaver blandt personer, som har givet pengegaver inden for det seneste år på de enkelte områder. 2004.

Område ¹	25 pct. kvartil	50 pct. kvartil (median)	75 pct. kvartil	100 pct. kvartil (størst obs.)	Gennemsnit
Fritid	100	200	500	40.000	1.070
Social	70	150	400	36.000	460
Politik	50	100	200	15.000	330
Udd.	100	200	300	5500	390
Bolig Lokal	100	150	300	3000	340
Andet	100	200	600	30.000	1.210

1. Se tabel 2.2 for hvilke specifikke områder af frivilligt arbejde, der er inkluderet i disse betegnelser.

På alle områder ses den nogenlunde samme fordeling: De fleste giver ikke så meget, mens nogle få donerer rigtigt meget. Hvad angår gennemsnittet af pengegaverne, deler områderne sig i to lejre: På fritidsområdet og på området Andet gives omkring 1.100-1.200 kr., mens der på det sociale, det politiske, uddannelses- og bolig- og lokalsamfundsområdet i gennemsnit gives omkring 300-400 kr. Det store beløb på fritidsområdet drejer sig sandsynligvis om kulturområdet.

Holdning til pengegaver

Befolkningens holdning til det at give pengegaver er belyst gennem seks påstande, som man kan erklære sig enig eller uenig i. De går fra at måle en generel indstilling til pengegaver i en velfærdsstat og til nogle mere konkrete spørgsmål.

Tabel 5.6

Befolkningen fordelt på deres enighed i følgende påstande. 2004. Procent.

Spørgsmål / holdning	Enig	Hverken eller	Uenig	Antal
Pengeindsamlinger hører ikke til i en moderne velfærdsstat	19	9	72	3.060
Jeg føler en forpligtelse til at støtte foreninger og frivillige organisationer med pengegaver	28	9	63	3.094
Jeg vil ikke give pengegaver, fordi det hele går til administration	34	11	55	3.059
Jeg er træt af at blive spurgt om penge til alle mulige formål	39	8	53	3.075
Jeg giver kun penge til foreninger og frivillige organisationer, hvis jeg ved, hvad pengene går til	89	4	7	3.082
Jeg ville give flere penge til foreninger og frivillige organisationer, hvis mulighederne for skattefradrag var bedre	30	8	62	2.957

Forbløffende få ser nogen modsætning mellem at give pengegaver og leve i en moderne velfærdsstat. Det er kun 19 pct., som ikke mener, at pengegaver hører hjemme her. Mænd og kvinder mener det samme, mens der er store og signifikante forskelle mellem aldersgrupperne, idet andelen, som ikke finder, at pengegaver hører hjemme, stiger med alderen fra 10 pct. blandt de 16-29-årige til 28 pct. blandt de 66-årige og derover. Her er muligvis tale om generationsforskelle, idet de ældre generationer i højere grad er vokset op i den traditionelle velfærdsstatsideologi, hvor staten skal løse opgaverne.

Selv om 68 pct. har givet pengegaver, føler langt de fleste ikke nogen personlig forpligtelse til det, kvinder (29 pct.) i lidt højere grad end mænd (26 pct.). Forskellen er lille, men signifikant, og er i overensstemmelse med, at lidt flere kvinder også har givet gaver. De yngre på 16-29 år føler sig i lidt ringere omfang forpligtet end de øvrige aldersgrupper. Der er en klar tendens til, at følelsen af forpligtelse stiger med stigende uddannelse. Blandt dem uden nogen erhvervsuddannelse er 22 pct. helt eller

delvist enige i, at de føler en forpligtelse, blandt dem med en faglig eller kort videregående uddannelse ligger den på 27-28 pct., mens andelen blandt dem med en mellemlang eller lang videregående uddannelse er oppe på 36-37 pct.

Nu ved vi ikke, hvilke indsamlingsformål svarpersonerne har tænkt på, da de svarede på de to spørgsmål om velfærdsstaten og den personlige forpligtelse. Har de tænkt på Røde Kors, Dansk Flygtningehjælp, den lokale spejderforening eller Lions Klub? De løser jo ikke alle sammen opgaver, som man kunne forvente, at det offentlige skulle tage sig af.

Spørgsmålet, om det *hele går til administration*, søger at indfange, om der er en vis mistillid til foreningernes forvaltning af indsamlede midler. En sådan mistillid kan spores hos de 34 pct., som erklærer sig helt eller delvist enige i påstanden, men man kan også vælge at hæfte sig ved, at mistilliden ikke trives i lidt over halvdelen af befolkningen. Mænd og kvinder ser på sagen på samme måde, men der er stor og signifikant forskel på aldersgrupperne, idet mistilliden stiger stærkt med alderen: blandt de 50-årige og derover erklærer således næsten halvdelen sig enige i, at det hele går til administration.

En anden form for modvilje mod indsamlinger kan spores hos de 39 pct., som er *trætte af at blive spurgt om gaver til alle mulige formål* – selv om ca. halvdelen ikke er trætte heraf. Der er ikke forskel på mænd og kvinder, men trætheden stiger markant med alderen – fra 30 pct. blandt de 16-29-årige til 50 pct. blandt de 66-årige og derover. Men de har selvfølgelig også været udsat for langt flere indsamlinger. Jo højere uddannede folk er, jo mindre trætte er de af at blive spurgt om pengegaver.

Folk giver kun penge, hvis de *ved, hvad pengene går til*, hvilket er helt tydeligt og vel ikke særligt overraskende.

Omkring en tredjedel ville give flere penge, hvis der var *bedre muligheder for skattefradrag*. Men man kan også vælge at hæfte sig ved, at det overhovedet ingen rolle spiller for 52 pct. De yngre ser ud til i højere grad at lægge vægt på skattefradragets betydning. Hvis der her er tale om en generationsforskel og ikke kun en aldersforskel, kan det jo få betydning for fremtidens pengegaver. Her er ingen sammenhæng med uddannelse.

Hvor vi i det ovenstående har set på fordelingen af disse holdningsspørgsmål i befolkningen, vil vi i det nedenstående undersøge sammenhængen mellem disse spørgsmål, og om man faktisk giver pengegaver.

Det ses ganske tydeligt, at personer, der er enige i, at pengeindsamlinger ikke hører til i en moderne velfærdsstat, også har en lavere andel

Tabel 5.7

Andelen i befolkningen, som giver pengegaver, særskilt efter om man erklærer sig enig i følgende påstande. 2004. Procent.

Erklærer sig enig i	Har givet	Antal
Pengeindsamlinger hører ikke til i en moderne velfærdsstat	53	577
Jeg føler en forpligtelse til at støtte foreninger og frivillige organisationer med pengegaver	87	867
Jeg vil ikke give pengegaver, fordi det hele går til administration	60	1.048
Jeg er træt af at blive spurgt om penge til alle mulige formål	63	1.187
Jeg giver kun penge til foreninger og frivillige organisationer, hvis jeg ved, hvad pengene går til	69	2.753
Jeg ville give flere penge til foreninger og frivillige organisationer, hvis mulighederne for skattefradrag var bedre	70	878
Hele befolkningen	68	3.134

givere (53 pct.) end hele befolkningen, hvor 68 pct. giver. Tilsvarende ser man, at næsten alle i gruppen, der føler en forpligtelse til at støtte foreninger og frivillige organisationer, også har givet (87 pct.). Personer, der ikke vil give pengegaver, fordi det hele går til administration, har overraskende nok en ret høj andel af givere (60 pct.). Ligeledes er det ganske interessant, at personer, der er trætte af at blive spurgt om pengegaver, alligevel er på næsten samme niveau som befolkningen. Dette gælder også for de to sidste spørgsmål om, hvor pengene går hen og mulighederne for skattefradrag.

Sammenhængen mellem holdninger og adfærd er således ikke meget klar, kun for så vidt angår spørgsmålet om velfærdsstatens rolle og om følelsen af forpligtelse til at give. De lidt negative holdninger ser ikke ud til at slå meget igennem.

OPSAMLING

En stor del af befolkningen på 68 pct. har givet pengegaver til en forening, organisation eller fond inden for det seneste år. Medlemskontingenter er ikke omfattede af gavebegrebet. De områder, som især nyder godt af pengegaverne, er sundhed og internationale aktiviteter. Der gives ikke de store beløb. Få giver rigtig meget, men halvdelen giver under 300 kr. – de største beløb gives på kultur- og fritidsområdet og på området Andet, som rum-

mer miljø, religion og andet. De store beløb på kultur- og fritidsområdet stammer nok mest fra kulturområdet.

Flere kvinder end mænd giver, i øvrigt er det især de ressourcestærke, som giver. Der er også en selvstændig positiv sammenhæng til politisk interesse og hyppig kirkegang, hvilket indikerer, at det at give til organisationer ikke er udslag af ren tilfældighed, men udslag af et engagement i en sag. Der er også en selvstændig sammenhæng til de uformelle hjælpeaktiviteter. Er man aktiv her, er der også større sandsynlighed for, at man giver pengegaver (også når der tages hensyn til uddannelse og indkomst). Derimod er der ikke generel sammenhæng med deltagelse i frivilligt arbejde, hvad man kunne have forventet, da størstedelen af det jo udføres inden for rammerne af frivillige organisationer. Det er kun til det sociale arbejde, at der er en positiv sammenhæng. Det er ikke så let at forklare. Men ligesom sammenhængen med politisk interesse og kirkegang kunne sammenhængen til det sociale arbejde tyde på, at der ligger en konkret interesse bag pengegaverne. Det er i overensstemmelse hermed, at der er flest som giver netop til sundhedsområdet og til de internationale aktiviteter.

Helt overordnet kan man konstatere en velvilje over for det at give penge til foreningerne. Nok føler man sig ikke personligt forpligtet, men man giver altså alligevel. Der er ikke nogen udbredt mistillid til forvaltningen af de indsamlede midler, men den findes dog – især i de ældre aldersgrupper. Bedre skattefradrag ville kun betyde noget for et mindretal.

REKRUTTERING

INDLEDNING

I dette kapitel skal vi undersøge de anledninger og bevæggrunde, der kan være til, at folk engagerer sig i det frivillige arbejde, samt hvad der kan ligge bag eventuelle overvejelser om at stoppe som frivillig.¹

Ofte undersøges problemstillingen om, hvorfor folk udfører frivilligt arbejde ud fra en række spørgsmål om, hvad der har motiveret den enkelte til at gå ind i en given frivillig aktivitet. Hos Habermann (2001) og Wollebæk et al. (2000) opereres der således med en række bevæggrunde eller motiver, der tænkes at kunne opfange de forklaringer, der kan være på folks frivillige engagement. Ofte scorer ideelle begrundelser – som fx at gøre noget for en sag eller ønsket om at hjælpe andre – højt, men også mere egennyttige motiver eller begrundelser som fx ønsket om at lære noget nyttigt, styrke ens karrieremuligheder eller tilfredsheden ved at gøre en indsats spiller en rolle. Der er ofte tale om et miks af motiver, og den enkelte frivillige kan have flere forskellige begrundelser for at deltage.

Det, som denne type af spørgsmål imidlertid sjældent opfanger, er de mere konkrete og umiddelbare anledninger til folks engagement. Der er

1. Tak til professor Kirsten Grønbjerg, Indiana University og Klaus Huls Levinsen, Syddansk Universitet for værdifulde kommentarer til dette og det følgende kapitel.

også altid en fare for, at respondenterne efterrationaliserer og ønsker at fremstille sig selv i et godt lys, hvorfor ideelle motiver muligvis er overvurderede i sådanne typer af undersøgelser. Endelig kan det være problematisk, at så snart man fokuserer på motiver og bagvedliggende værdier, så glider begrundelserne for at arbejde frivilligt i retning af idealisme og forståelsen af den frivillige i retning af det hjælpsomme og generøse menneske. Der sker altså en glidning i retning af en normativ definition af frivilligt arbejde, som risikerer at forvrænge billedet af de mange andre begrundelser og mekanismer, der kan ligge bag folks frivillige engagement (se endvidere diskussionen i kapitel 2).

BEGRÆNSNINGER VED MOTIVSTUDIER

Det betyder ikke, at man ikke skal interessere sig for de motiver og værdier, der kan ligge bag. Men det betyder, at man må være opmærksom på begrænsningerne i denne betragtningsmåde.

Abstrakt idealisme og altruisme

For det første: Hvad er en værdi? Værdier er relativt abstrakte og generaliserede standarder eller principper, som individer inden for et givet fællesskab anser for gode og ønskværdige (Nisbet & Perrin, 1997: 192). Værdier er altså en målestok eller en standard, som konkrete handlinger kan vurderes ud fra, og som kan gøre visse handlinger i visse situationer mere forventelige end andre (Gundelach, 2002: 16). Det kan derfor give god mening at hævde, at en persons eller et kollektivs værdigrundlag influerer på tilbøjeligheden til at arbejde frivilligt (Dekker & Halman, 2003: 7).

At værdier er relativt abstrakte principper betyder imidlertid også, at det sjældent er muligt at påvise en direkte kausal relation mellem værdi og handling (Dekker & Halman, 2003: 6).

Desuden betyder den variation, der findes i den frivillige sektors forskellige organisationer, aktiviteter og udtryksformer, at det er vanskeligt at indfange baggrunden for frivilligt engagement i nogle få generaliserede værdisæt som fx altruisme eller solidaritet (Wilson, 2000: 219).

En anden overvejelse drejer sig om den rolle, som motiver og værdier spiller i den kollektive bevidsthed om frivilligt arbejde. Her er der næppe tvivl om, at ikke-selviske handlinger har højst status. Derfor kan motivstudierne måske først og fremmest fortælle noget væsentligt om,

hvad det er, vi lægger vægt på og finder værdifuldt ved det frivillige arbejde. Når idealisme og altruisme kommer så stærkt ud i motivstudierne, så reflekterer det med andre ord muligvis i lige så høj grad den offentlige diskurs om frivilligt arbejde, og hvad folk lægger vægt på og finder attraktivt ved denne form for aktivitet, som hvad der driver den enkelte til det (Wilson, 2000: 218).

Mere end motiver

Desuden må man være opmærksom på, at motiver og værdier kun fortæller en del af historien om, hvad der kan ligge bag folks frivillige engagement. Det er klart, at *motivation* spiller en rolle. Man må have en præference for det frivillige arbejde, og denne 'smag' må naturligvis komme et sted fra: fra forældrenes opdragelse, fra positive oplevelser i ungdommen, fra en grundindstilling eller attitude, der vurderer frivilligt arbejde som et væsentligt bidrag til samfundet.

Men denne grundlæggende motivation kræver desuden ofte, for at kunne realiseres, *brugbare evner* af en eller anden slags, nogle kompetencer, ressourcer eller færdigheder (boglige, praktiske, sociale mv.), som man kan tilbyde en frivillig organisation, og som samtidig er efterspurgt.

Ud over disse ressourcer kræves der også ofte en konkret anledning – en udløsende eller igangsættende oplevelse, en særlig livsfase, en opfordring e.l. Frivilligt arbejde er med andre ord også bestemt af den situation, man befinder sig i (Dekker & Halman, 2003: 3). For eksempel er forældres engagement i børnehavens bestyrelse logisk nok betinget af, at man har børn i børnehavealderen.

Endelig fordrer det frivillige engagement i de fleste tilfælde en '*organiseret struktur*', som den frivillige kan træde ind i, og som gør det muligt for den frivillige at udfolde sit engagement.² Det er muligt, at den sygeplejerske, der synes, at den offentlige indsats for hiv/aids-smittede er utilstrækkelig, gerne vil yde en frivillig indsats. Men hvis ikke der findes en passende organisation til at tage hånd om dette, bliver det alt andet lige

2. Vi bygger her på ideen om 'mulighedsstruktur', der kort fortalt går ud på, at individet må have adgang til et passende miljø eller en struktur (typisk en gruppe, organisation, bevægelse e.l.), der kan støtte den enkelte i at udfolde en given rolle eller handling. Cloward & Ohlin formulerer det fx på følgende måde: "Our use of the term 'opportunities', legitimate or illegitimate, implies access to both learning and performance structures. That is, the individual must have access to appropriate environments for the acquisition of the values and skills associated with the performance of a particular role, and he must be supported in the performance of the role once he has learned it." (Cloward & Ohlin, 1960: 147)

vanskeligere at realisere ønsket – uanset om motivationen, ressourcerne og anledningen er der.

Samfundsmæssige årsager

Endelig er begrænsningen ved motivforklaringen, at den først og fremmest er subjektiv og individualistisk.³ Den forklarer primært frivilligt engagement som et udslag af individets egne overvejelser og personlige indstilling, det vil sige som et resultat af, 'hvem den frivillige er'. Imidlertid er der ikke kun en subjektiv side ved det frivillige engagement, der er også en objektiv (Hustinx, 2005). Frivillige er også (og måske først og fremmest) mennesker, der skal fungere på et stadig mere fleksibelt arbejdsmarked, som oplever stigende krav fra arbejdspladsen om produktivitet og efteruddannelse, og som samtidig har forpligtelser over for børn og familie.

En del samfundsforskere påstår, at den subjektive villighed til at engagere sig frivilligt ændrer sig – fra den klassiske langtidsforpligtelse og organisationsloyalitet til en mere selvcentreret, mere individualistisk, mere kalkulerende og mindre forpligtende form (Hustinx & Lammertyn, 2003; Wollebæk & Selle, 2003). Det karakteristiske er imidlertid, at denne transformation opfattes som en 'kulturændring', der har at gøre med den enkelte frivilliges indstilling og attitude. Et sådant blik kan derfor vanskeligt iagttage de ændringer og restruktureringer i de sociale strukturer, som de frivillige skal have deres hverdagsliv til at fungere inden for. Derfor må en mere 'komplet' model ikke blot fokusere på individet⁴ og dets biografiske erfaringer. Den må også indbefatte en henvisning til den samfundsmæssige kontekst, som den frivillige er indlejret i.

Analytisk kan der her skelnes mellem tre niveauer (Layder, 1993):

1) Det man kunne kalde hverdagslivets umiddelbare ansigt-til-ansigt-situationer (kammeratskabet i fodboldklubben, det kollegiale fællesskab i kantinen, mødet med naboen over hækken osv.). Den dynamik, der ligger i sådanne daglige møder, kan være afgørende for, om man engagerer sig frivilligt eller ej – den daglige snak i kantinen kan fx drejes ind på en

3. Det kan her bemærkes, at det mest benyttede design, som også er benyttet i de tidligere nævnte nordiske motivstudier, det såkaldte "Volunteer Functions Inventory", er udviklet af socialpsykologer (se fx Clary et al., 1998).

4. Hvad enten der på dette niveau er tale om en rational-choice tilgang, der lægger vægt på den frivilliges rationelle overvejelser over, hvad vedkommende får ud af sit frivillige engagement, eller en motiv-tilgang, der fokuserer på værdiers indflydelse på beslutningen om at arbejde frivilligt (Wilson, 2000: 218,219).

kollegas frivillige arbejde, hvorefter flere melder sig. 2) De mere formelt organiserede eller institutionaliserede sociale arenaer som skole, arbejdsplads eller andre sociale netværk, som den frivillige har adgang til. I en interessant artikel har Wilson (2000) fx vist, hvordan såvel arbejdets omfang som dets art og status har betydning for både tilbøjeligheden til at arbejde frivilligt og hvilken type af frivilligt arbejde, man i givet fald er engageret i. Der er med andre ord en 'spillover'-effekt fra lønarbejdet til det frivillige engagement. 3) Indflydelsen fra samfundets makro-sociale strukturer, der omfatter både større værdisystemer og ændringer heri, og samfundets klasse- og kønsstrukturer samt etniske struktureringsmekanismer. Den position, som et individ har i et samfunds horisontale og vertikale struktur, er afgørende for, hvor sandsynligt frivilligt engagement er, og hvor omfattende det i givet fald er (Knoke, 1981: 146; Wilson, 2000). Inglehart (2003) har også vist, hvordan ændringer i forskellige samfunds værdisystemer (sammen med økonomiske forandringer) har indflydelse på en given befolknings tilbøjelighed til at deltage i frivilligt arbejde.

Det er meget vanskeligt at tage højde for alle disse faktorer i én samlet analyse af, hvad der får folk til at arbejde frivilligt. I dette kapitel skal vi koncentrere os om de aktuelle anledninger til folks frivillige engagement. Man kan sige, at vi undersøger rekrutteringsprocessen til frivilligt arbejde, og hvad der fremmer og hæmmer denne, snarere end motivationen. Det betyder så samtidig, at denne del af undersøgelsen ikke er direkte sammenlignelig med de tidligere nævnte motivstudier. Alligevel skal vi, hvor det giver mening, søge at drage sammenligning med både disse og andre undersøgelser, der kan give perspektiv på vores egne resultater.

ANLEDNINGER

Spørgsmålet om anledninger til frivilligt arbejde blev operationaliseret på følgende måde: "Hvad var den aktuelle anledning til, at du kom i gang med det frivillige arbejde?". Herefter blev der nævnt 12 forskellige svarmuligheder.⁵ Tabel 6.1 opsummerer svarene fordelt efter det område, de

5. Svarmulighederne var følgende: 1) Blev opfordret/blev valgt. 2) Der blev annonceret efter ulønnet arbejdskraft. 3) Tv-udsendelse, avisartikel o.l. om frivilligt arbejde. 4) Måtte reagere på uretfærdighed/urimelighed. 5) Det var nødvendigt, nogen måtte gøre det. 6) Udsprang af egen interesse eller pårørendes situation. 7) Udsprang af job/uddannelse. 8) Udsprang af medlemskab. 9) Fik tid til overs. 10) Ønske om at indgå i et fællesskab. 11) Et tilfælde. 12) Andet.

frivillige var aktive på. Man skal bemærke, at respondenterne har haft lov til at afgive flere svar, hvorfor procenttotalerne i kolonnerne overstiger 100. Det gennemsnitlige antal kategorier, som respondenterne er repræsenteret i, ligger på 1,76. Over halvdelen af respondenterne er kun repræsenteret i en enkelt svarkategori, og under 20 pct. af respondenterne er repræsenteret i mere end 2 kategorier. Hovedparten af respondenterne har altså afgivet relativt få svar, hvilket tyder på, at de fleste har opfattet spørgsmålet som noget i retning af: "Hvilken konkret anledning var der til, at du kom i gang med det frivillige arbejde?" Spørgsmålsformuleringen, hvor der er benyttet bestemt form, "den aktuelle anledning", peger i samme retning. Denne observation kan være væsentlig, når man tolker svarmønstrene, idet et svar i en bestemt kategori ikke nødvendigvis er ensbetydende med, at andre kategorier ikke også kan have haft betydning. Man skal også bemærke, at svarmulighederne, selv om de alle sigter mod aktuelle anledninger, i realiteten kan afspejle såvel mere indrestyrede (ideelle) motiver og begrundelser (fx at man "måtte reagere på en uretfærdighed/urimelighed") som konkrete udløsende anledninger (fx at man "blev opfordret"). Det er væsentligt vanskeligere at holde disse dimensioner adskilt i den empiriske analyse, end det måske er antydnet i indledningen.

Tabellen rummer som helhed en række interessante informationer. For det første er det tydeligt, at de to væsentligste anledninger er, at man 1) enten er blevet opfordret eller valgt, eller 2) er kommet i gang på grund af egen interesse eller pårørendes situation. Mindst 55 pct. af alle frivillige siger, at de er kommet i gang i kraft af en af disse anledninger (eller begge). Samtidig er der et meget langt spring ned til de næste anledninger ("Måtte reagere", "Udsprang af medlemskab", "Indgå i socialt fællesskab"), som en noget mindre andel af de frivillige (mellem ca. 13 og 17 pct.) angiver som anledning. Anker & Koch-Nielsens undersøgelse, der blev gennemført i 1994, viste nogenlunde samme fordeling (Anker & Koch-Nielsen, 1995).

Dette må for det første betyde, at mange frivillige bliver rekrutteret via en opfordring om at gå ind i et stykke arbejde eller er blevet valgt på en generalforsamling e.l. Dette stemmer givetvis overens med manges hverdagerfaring, hvor "mund-til-mund-metoden" eller det milde sociale pres i retning af at påtage sig en opgave, som ellers ikke ville blive løst, er afgørende for det frivillige arbejde. Resultatet er konsistent med andre undersøgelser, der viser, at ansigt-til-ansigt-invitationer er langt mere effektive end upersonlige appeller, og at medlemskab af sociale netværk øger chancerne for at blive frivillig (Wilson, 2000: 223; Gaskin & Smith, 1995).

Tabel 6.1

De frivillige fordelt på anledning til at komme i gang som frivillig, særskilt efter det område, som den frivillige var aktiv på. 2004. Procent.

Anledning / område ¹	Fritid	So- cialt	Poli- tisk	Bolig, lokal	Udd.	Andet	Alle frivil- lige
Blev opfordret / valgt Interesse eller pårørendes situation	58	53	57	* 72	56	62	58
Udsprang af medlemskab	* 21	* 10	19	20	13	15	17
Måtte reagere	15	18	19	* 24	23	14	17
Indgå i socialt fællesskab	13	14	11	* 17	13	12	13
Udsprang af job/uddannelse	5	7	* 14	3	* 15	8	6
Fik tid til overs	4	5	6	* 8	* 1	* 8	5
Et tilfælde/andet	4	4	5	3	4	4	4
Der blev annonceret	* 2	* 8	* 6	2	4	3	3
Antal	570	183	82	193	109	157	1.090

1. Se tabel 2.2 for specifikke områder af frivilligt arbejde, der er inkluderet i tabellens betegnelser.

Anm.: * indikerer, at signifikansniveauet er på under 0,05 pct. ved et χ^2 -uafhængigheds-test. Testene er beregnet på en frekvenstabel, hvor den vertikale tabelspalte er 'anledning til at komme i gang', og den horisontale er for to kategorier eksempelvis 'blev opfordret/valgt' og 'blev ikke opfordret/valgt' på fx kultur- og fritidsområdet. Af hensyn til læsevenligheden præsenteres i ovenstående kun andelen, der har svaret, at de er kommet i gang i kraft af en af de nævnte anledninger på hvert område.

Respondenterne har kunnet afgive flere svar. Kategorien "Måtte reagere" er dannet ud fra svarkategorierne "Måtte reagere på uretfærdighed/urimelighed" og "Det var nødvendigt, nogen måtte gøre det". Kategorien "Der blev annonceret" er dannet ud fra svarkategorierne "Der blev annonceret efter ulønnet arbejdskraft" og "Tv-udsendelse, avisartikel o.l. om frivilligt arbejde". Svarkategorierne "Et tilfælde" og "Andet" er slået sammen til kategorien "Et tilfælde/andet."

Resultatet er også konsistent med en amerikansk undersøgelse, der viste, at den vigtigste faktor for at blive frivillig simpelthen var at blive spurgt eller opfordret til det (Hodgkinson et al., 2002: 409).

Når vi ser lidt nærmere på de enkelte frivilligområder, så er det i højere grad på bolig- og lokalsamfundsområdet, at de frivillige enten er blevet opfordret eller er blevet valgt. Dette kan muligvis ses som et udslag af boligforeningernes klassiske organisationsmodel, men det kan også tyde på, at man som beboer i et lokalområde i højere grad bliver trukket ind i det frivillige arbejde via lokale netværk, end at man kommer af sig selv.

Personlig interesse

Ikke overraskende er der for det andet også mange, der engagerer sig frivilligt, fordi de har en interesse for en bestemt sag eller aktivitet, eller fordi pårørendes situation kræver det. Spørgsmålsformuleringen tillader

desværre ikke, at vi skelner mellem “udsprang af interesse” eller “pårørendes situation”. Metodologisk set er det uheldigt, at disse to dimensioner ikke er adskilt i spørgsmålet, idet der faktisk kan siges at være tale om to ret forskellige anledninger, nemlig den indre-styrede “Jeg kunne godt tænke mig at ...” versus den ydre-styrede “Min mor blev syg, så jeg blev nødt til at gøre en indsats”.

En del tyder dog på, at respondenterne først og fremmest har tænkt på den indre-styrede interessedimension, når de har afgivet svar her. For det første måtte man forvente, at svarkategorien “Måtte reagere” tiltrak flere respondenter, hvis det var pårørendes situation, der var drivkraften. Dette er imidlertid ikke tilfældet. Kun omkring 17 pct. har direkte adspurgt svaret, at dette var en anledning til, at de kom i gang. For det andet er det i højere grad de frivillige på henholdsvis kultur- og fritidsområdet samt uddannelses- og undervisningsområdet, der angiver, at anledningen til, at de kom i gang, var “interesse eller pårørendes situation”.

At netop disse to områder ligger højt indikerer, at det nærmere er “interesse” for en given sag eller aktivitet end “pårørendes situation”, der er den væsentlige drivkraft her. Såvel kultur- som fritids- og uddannelsesområdet er udprægede aktivitetsområder. Man kan dog ikke udelukke, at nogle respondenter på disse områder har fortolket “pårørendes situation” som fx et ønske om at hjælpe eller gøre aktiviteter lettere for deres børn e.l. Fremover vil vi med disse forbehold in mente hovedsageligt referere til denne kategori som en kategori, der fanger respondenternes interesse for en sag eller aktivitet.

På opfordring

Selv om vi ikke måler det samme som de tidligere omtalte motivstudier, er resultaterne tankevækkende i lyset af de resultater, der ofte ses. Det samlede billede er nemlig meget entydigt. En stor andel af de frivillige angiver, at de er kommet i gang, fordi de er blevet valgt eller opfordret til det og i den forstand altså har ønsket at leve op til egne og/eller omgivelsernes ønsker og forventninger om at gøre en indsats. Dette er bemærkelsesværdigt, idet sociale forventninger nok spiller en rolle, når frivillige i andre undersøgelser er blevet bedt om at angive motiver og begrundelser for deres engagement (se fx Wollebæk et al., 2000; Habermann, 2001), men det slår ikke igennem med samme vægt som her.

At frivillige også er drevet af, at de har en særlig interesse – en sag, de gerne vil gøre noget for, eller en aktivitet, de gerne vil dyrke – er mindre overraskende. I den norske Johns Hopkins-undersøgelse fandt man fx, at

begrundelsen: "Jeg kan gøre noget konkret for sager som optager mig", var den vigtigste begrundelse (Wollebæk et al., 2000: 133). Også Habermann (2001) er kommet frem til lignende resultater i en undersøgelse af frivillighed i Norden.

Foreningsmedlemskab

Blandt de næstmest foretrukne anledninger finder vi "Udsprang af medlemskab", "Måtte reagere" samt "Ønske om at indgå i socialt fællesskab", som 13-17 pct. af respondenterne angiver som anledning.

Omkring 17 pct. siger, at deres engagement "Udsprang af medlemskab". Foreningen er altså stadig en arena af en vis betydning for rekruttering af frivillige, om end man muligvis kunne have forventet flere her, givet den rolle, som foreningerne spiller i den danske og nordiske frivilligsektor. Her skal man dog være opmærksom på, at også anledningen "Blev opfordret/valgt" kan pege i retning af foreningen som omdrejningspunkt (i hvert fald er det sandsynligt, at anledningen "Blev valgt" alt overvejende forekommer i foreningsregi – og dette er der som nævnt ovenfor mange frivillige, der har angivet som anledning). Man skal også være opmærksom på, at foreningen godt kan være en vigtig arena, selv om respondenterne ikke angiver, at det frivillige engagement i udgangspunktet "Udsprang af medlemskab". Vi ved blandt andet, at omkring 79 pct. af de frivillige har svaret, at deres frivillige arbejde foregår inden for en forening eller organisation, de er medlem af (se kapitel 3). Også internationale undersøgelser peger på, at medlemskab er en væsentlig faktor for motiveringen til frivilligt arbejde (Hodgkinson et al., 2002: 409).

Der er dog store variationer med hensyn til, hvor vigtigt medlemskabet er for rekrutteringen, når vi ser på de forskellige frivilligområder. Blandt dem, der er aktive på fritidsområdet, er der 21 pct., der siger, at medlemskabet var en anledning til, at de kom i gang. Denne sammenhæng er statistisk signifikant, hvorfor foreningen må være en relativt vigtig rekrutteringsarena på dette område. Man kan formode, at i de foreninger, hvor aktiviteterne primært er rettet indad mod egne medlemmer, hvilket ofte vil være tilfældet på fritidsområdet, vil der også ofte være en forholds-mæssig større andel frivillige, der rekrutteres blandt medlemsskaren. Omvendt er der relativt færre på social- og sundhedsområdet (ca. 10 pct.), der siger, at medlemskabet var en anledning til, at de kom i gang med frivilligt arbejde. På dette område må foreningen derfor spille en mindre vigtig rolle som rekrutteringsarena.

Det kan her være interessant at sammenligne foreningens betyd-

ning med betydningen af arbejdspladsen eller uddannelsesstedet. Frivilligforskere har i flere sammenhænge diskuteret, om foreningens betydning som omdrejningspunkt for det frivillige engagement var ved at tabe terræn til blandt andet arbejdsplads og uddannelsessted, fordi lønarbejde og uddannelse i dag er afgørende samfundsinstitutioner (se fx Lorentzen, 2001 for en interessant diskussion). Det ser dog ikke umiddelbart ud til at være tilfældet, selv om man skal være varsom med tolkningerne.

Samlet set er det kun i alt omkring 6 pct., der siger, at de er kommet i gang via enten uddannelse eller job. Foreningen må altså siges stadig at være langt vigtigere som rekrutteringsarena end både arbejdsplads og uddannelse tilsammen. Kun på politik- og uddannelsesområdet ser job og uddannelse ud til at have en vis betydning, selv om andelen stadig er små. At jobbet har betydning for rekruttering til politikområdet skyldes efter al sandsynlighed faglig aktivitet. At job og uddannelse for nogle få har betydning for rekruttering til frivillig uddannelsesaktivitet kan både skyldes, at arbejdet giver appetit på mere uddannelse, og at uddannelse i sig selv disponerer for mere uddannelse.

Lokalsamfund og fællesskab

I alt omkring 17 pct. siger, at de kom i gang, fordi de "Måtte reagere". Især for frivillige på bolig- og lokalsamfundsområdet ser det ud til at være en væsentlig anledning. Dette antyder, at en del frivilligt arbejde på bolig- og lokalsamfundsområdet er drevet af konkrete sager, hvor beboere har fundet det nødvendigt at reagere over for myndigheder e.l.

Godt 12 pct. siger, at anledningen til, at de kom i gang var "Ønsket om at indgå i et socialt fællesskab". Også her er frivillige på bolig- og lokalsamfundsområdet en smule mere tilbøjelige end frivillige på andre områder til at lægge vægt på denne anledning (17 pct. mod gennemsnitligt ca. 12 pct.). Dette er næppe så overraskende, når man betænker, at boligområder i mange tilfælde er udgangspunktet for dannelsen af lokale stedbundne fællesskaber. Dette behøver dog ikke at betyde, at socialt fællesskab ikke er en væsentlig dimension i det øvrige frivillige arbejde. Resultatet indikerer blot, at det ikke har været blandt de væsentligste anledninger til, at folk kom i gang. Spørgsmålet kan således ikke fortælle os noget om den aktuelle betydning af socialt fællesskab for frivilliges lyst og motivation til at fortsætte med at yde en frivillig indsats.

Den norske Hopkins-undersøgelse tyder på, at fællesskabsdimensionen faktisk er af væsentlig betydning, idet ca. to tredjedele af alle frivillige her har angivet, at det, de ville savne mest, hvis den frivillige akti-

vitet ophørte, netop var det sociale fællesskab (Wollebæk et al., 2000: 137,138). Dette tyder på, at der kan være andre grunde til at komme i gang med frivilligt arbejde end for at fortsætte. Dette har vi imidlertid ikke mulighed for at undersøge nærmere ud fra vores data.

Annoncering og tid til overs er sjældent anledning

Den absolut lavest rangerede anledning til at komme i gang med frivilligt arbejde er "Annoncering". Kun omkring 3 pct. af samtlige frivillige har angivet dette som en begrundelse. Vi ved dog ikke, om dette resultat skyldes, at annoncering ikke er særligt udbredt i det hele taget, eller om forklaringen er, at potentielt frivillige ikke er særligt tilbøjelige til at reagere på annoncer.

Vi finder det dog interessant, at frivillige på social- og sundhedsområdet i højere grad end frivillige på andre områder angiver at være kommet i gang på denne måde (selv om det også her er en relativt lille andel, nemlig ca. 8 pct.). Det sociale område er sandsynligvis det område, hvor annoncering er mest udbredt, hvilket kunne tyde på, at annoncering kan nytte noget. Overordnet set er vores resultat dog konsistent med andre undersøgelser, der også har vist, at relativt få frivillige kommer i gang via medieopmærksomhed (Anker & Koch-Nielsen, 1995; Wilson, 2000: 203).

Ej heller "tid til overs" er nogen udbredt anledning til at komme i gang. Kun ca. 5 pct. siger, at det har været tilfældet. Dette resultat er imidlertid ikke så overraskende, idet vi må huske på, at de frivillige generelt (jf. kapitel 2) er aktive mennesker med familieliv, arbejdsliv m.m., mens vi omvendt finder den mindste andel frivillige blandt de grupper i samfundet, der har mest ikke-beslaglagt tid. Tid til overs er generelt en faktor, der forklarer en meget lille del af folks frivillige engagement (Wilson, 2000: 220).

Igen skiller bolig- og lokalsamfundsområdet sig en smule ud fra gennemsnittet, idet relativt flere frivillige her siger, at de er kommet i gang, fordi de fik tid til overs. En nærmere analyse viser ikke overraskende, at det hovedsageligt er de ældre respondenter, der har fået tid til overs, hvorfor den mest nærliggende fortolkning er, at der er tale om ældre, der i kraft af deres tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet får tid til overs, som de så vælger at anvende der, hvor de bor.

KØN, ALDER OG ARBEJDSMARKEDSTILKNYTNING

Flere undersøgelser har vist, at især frivilliges alder, køn og arbejdsmarkedstilknytning kan spille ind på den konkrete anledning til at komme i gang som frivillig. Derfor undersøger vi i det følgende betydningen af disse forhold. Vi vil koncentrere os om de anledninger, som flest frivillige har fundet betydningsfulde, nemlig "Blev opfordret/valgt", "Egen interesse/pårørendes situation", "Måtte reagere" samt via medlemskab. Årsagen her til er, at den statistiske usikkerhed for de øvrige anledninger er for stor til, at de er relevante.

Det fremgår umiddelbart af tabel 6.2, at alder er en ganske afgørende faktor. Igen er det anledningerne "Blev opfordret/valgt" samt "Udsprang af interesse eller pårørendes situation", der påkalder sig størst opmærksomhed.

De lidt ældre opfordres eller vælges

Andelen af frivillige, der er blevet opfordret eller valgt, stiger jævnt med alderen. Jo ældre den frivillige er, jo større er med andre ord sandsynligheden for, at vedkommende er kommet i gang med det frivillige arbejde på andres opfordring eller er blevet valgt. Fra under 50 pct. for de 16-29-årige stiger andelen af frivillige, der siger, de er kommet i gang på denne måde, til næsten 70 pct. for de over 66-årige. Den mest nærliggende tolkning er, at alderen har betydning for, hvor tæt og forpligtende ens sociale netværk er. Jo ældre man bliver, jo flere berøringsflader har man haft, og jo større er sandsynligheden derfor for, at man har venner, bekendte, kolleger, familie e.l., der kan trække én i gang. Men der kan også være tale om en generationseffekt. Den ældre generation er – kunne man forestille sig – i højere grad en del af en traditionel forpligtende frivilligkultur med foreningen som centralt omdrejningspunkt, hvor man tager en tørn, når der er brug for det. Man kan derfor også forestille sig, at den ældre generation i højere grad er tilbøjelig til at lade sig vælge eller tage imod en opfordring om at stille sig til rådighed for en frivillig organisation.

De unge melder sig af interesse

I lyset af dette er det interessant, at den omvendte sammenhæng gør sig gældende for den anden store kategori: "Udsprang af egen interesse eller pårørendes situation". Blandt de 16-49-årige er det tæt på 60 pct., der svarer, at dette var anledningen til, at de kom i gang, mens andelen falder

Tabel 6.2

Fire væsentligste anledninger til at komme i gang som frivillig, fordelt efter alder, køn og arbejdsmarkedstilknytning. 2004. Procent.

	Blev opfordret / valgt	Interesse/pårørendes situation	Udsprang af medlemskab	Måtte reagere	Antal
16-29 år	47	59	14	15	197
30-49 år	57	59	17	18	507
50-66 år	62	50	18	17	277
+ 66 år	69	37	17	17	109
Mænd	60	54	20	17	574
Kvinder	55	55	14	17	516
Studerende / lærling	45	62	14	17	105
Arbejder	53	55	24	18	156
Funktionær	59	57	17	18	482
Selvstændig	64	61	15	15	107
Pensionist / efterløkker	65	43	14	14	167
Uden for arbejdsmarkedet	59	41	13	26	39
Andet	47	47	13	10	30
Alle Frivillige	58	54	17	17	1.090

Nedenstående χ^2 -uafhængighedstests er beregnet på en frekvenstabel, hvor den vertikale tabelspalte er hhv. alder, køn og arbejdsmarkedstilknytning, og den horisontale er fx de to kategorier 'Blev opfordret/valgt' og 'Blev ikke opfordret/valgt'. Af hensyn til læsevenligheden præsenteres i ovenstående kun andelen, der har svaret, at de er kommet i gang i kraft af en af de fire nævnte anledninger.

Alder

Blev opfordret/valgt:	$\chi^2 = 16,293$	df = 3	p = 0,001
Interesse/pårørendes situation:	$\chi^2 = 21,271$	df = 3	p < 0,001
Udsprang af medlemskab:	$\chi^2 = 1,362$	df = 3	p = 0,715
Måtte reagere:	$\chi^2 = 0,559$	df = 3	p = 0,906

Køn

Blev opfordret/valgt:	$\chi^2 = 2,087$	df = 1	p = 0,149
Interesse/pårørendes situation:	$\chi^2 = 0,024$	df = 1	p = 0,876
Udsprang af medlemskab:	$\chi^2 = 7,674$	df = 1	p = 0,006
Måtte reagere:	$\chi^2 = 0,094$	df = 1	p = 0,759

Beskæftigelse

Blev opfordret/valgt:	$\chi^2 = 14,118$	df = 6	p = 0,028
Interesse/pårørendes situation:	$\chi^2 = 17,397$	df = 6	p = 0,008
Udsprang af medlemskab:	$\chi^2 = 7,938$	df = 6	p = 0,234
Måtte reagere:	$\chi^2 = 5,192$	df = 6	p = 0,519

til ca. 50 pct. for de 50-66-årige og ender på omkring 37 pct. for de over 66-årige. Vi tolker denne forskel på aldersgrupperne som en støtte til påstanden ovenfor, nemlig at denne anledning primært skal ses som et

udtryk for interesse for en sag eller en aktivitet.⁶ Når man overvejer, hvorfor det forholder sig således, at de yngre aldersgrupper er overrepræsenterede i forhold til at være kommet i gang i kraft af interessen for en sag eller aktivitet, skal man tænke på, at aldersgruppen 16-49-årige dækker over såvel de unge, der endnu ikke har dannet familie, børnefamilierne, hvor både forældre og børn er aktive, og endelig den gruppe, hvor børnene er flyttet hjemmefra, men som endnu selv har kræfter til at være aktive i fritidslivet.⁷ Disse grupper må alene i kraft af den livssituation, de befinder sig i, forventes i højere grad at være drevet af en interesse for en bestemt aktivitet eller sag (ikke mindst børnene må her forventes at spille en stor rolle). Anledningen "Udsprang af egen interesse" kan således tænkes at dække over såvel mere indadrettede aktivitetsbestemte interesser (for at realisere egne interesser) som mere udadrettede interesser, for eksempel i forhold til børnenes skole, idræt, spejder e.l.

Køn gør ikke den store forskel

Andre undersøgelser har fundet variationer mellem mænds og kvinders frivillige engagement. For eksempel har tidligere motivstudier fundet en vis tendens til, at kvinder i højere grad end mænd lægger vægt på værdibegrundelser (Wollebæk et al., 2000: 136). Den eneste anledning, hvor kønnene i denne undersøgelse med sikkerhed adskiller sig, er imidlertid "Udsprang af medlemskab", hvor der er en tendens til, at frivillige mænd i højere grad end kvinder er kommet i gang i kraft af dette. Dette skyldes sandsynligvis, som vi har set i kapitel 2, at mænd er lidt mere aktive i fritidsforeningerne end kvinder, om end denne forskel igennem de seneste år er udlignet betydeligt (Torpe, 2001). Men ellers er det mest markante resultat, at der ikke er betydningsfulde forskelle mellem de anledninger, som mænd og kvinder angiver.

Høj jobstatus øger sandsynligheden for at blive opfordret

Endelig har arbejdsmarkedstilknytning en vis betydning for de anledninger, som de frivillige har angivet. Jo højere status på arbejdsmarkedet, jo højere er sandsynligheden for, at man er blevet opfordret eller valgt til det frivillige arbejde: Fra ca. 53 pct. for arbejderes vedkommende, over ca. 59

6. Vi udelukker stadig ikke, at nogle er kommet i gang, fordi 'pårørendes situation' krævede det. Men vi tror, det er et mindretal.

7. Som tidligere nævnt er det især på områderne fritid og kultur samt uddannelse, at denne anledning står stærkt.

pct. for funktionærer til ca. 64 pct. for selvstændige. Studerende er i mindre grad end de øvrige grupper blevet opfordret eller valgt, men det er sandsynligt, at dette primært skyldes alderen. Omvendt er pensionister/efterlønnere i lidt højere grad end gennemsnittet blevet opfordret eller valgt, men ligesom hos de studerende er det sandsynligt, at denne forskel skyldes alderen (men her med omvendt fortegn).

Når det gælder interessen for en sag eller aktivitet, er det mest iøjnefaldende, at pensionister/efterlønnere og gruppen uden for arbejdsmarkedet i mindre grad end de øvrige grupper har svaret, at deres frivillige engagement udsprang af interesse eller en pårørendes situation. Studerende og selvstændige er en smule mere orienterede mod en sag eller bestemt interesse end arbejdere og funktionærer.

Vi finder ingen forskelle mellem de undersøgte grupper, når det gælder anledningen "Måtte reagere".

For få ikke-vestlige

På grund af meget få svarpersoner har det ikke været muligt at se på rekrutteringen af personer fra ikke-vestlige lande.

OPSAMLING

I dette kapitel har vi undersøgt de konkrete anledninger og begrundelser, der kan være til, at folk engagerer sig i det frivillige arbejde. Et meget vigtigt resultat er, at langt de fleste frivillige er kommet i gang i kraft af enten en opfordring hertil eller på grund af interessen for en sag eller aktivitet eller en pårørendes situation. Øvrige anledninger som fx, at det frivillige engagement udsprang af medlemskab, job, uddannelse, nyvunden tid, annoncering, et ønske om at indgå i et fællesskab, eller fordi man følte, at man måtte reagere, gjaldt for langt færre frivillige. Omgivelsernes opfordringer kan sammen med de frivilliges interesse for en sag samt evt. ønsket om at hjælpe eller gøre aktiviteter lettere således forklare en forholdsvis stor del af rekrutteringen til frivilligt arbejde.

Der er dog interessante forskelle mellem de ældre og de yngre alderskategorier i materialet. Jo ældre den frivillige er, jo større er sandsynligheden for, at vedkommende er blevet trukket ind i det frivillige arbejde via andres opfordringer eller er blevet valgt (og jo mindre er sandsynligheden for, at man har angivet interesse som anledningen til at komme i gang). Og omvendt: Jo yngre frivillige, der er tale om, jo større er

sandsynligheden for, at de er kommet ind i det frivillige arbejde i kraft af interessen for en sag eller aktivitet (og jo mindre er sandsynligheden for, at de er blevet opfordret). At de ældre i større grad modtager opfordringer til at blive frivillig, kan ganske enkelt skyldes, at de i kraft af deres længere livsløb har større netværk og flere berøringsflader (og – afhængigt af uddannelsesniveau – sandsynligvis også flere kompetencer og højere status). Dette må man forvente også vil komme til at gælde for den nuværende gruppe af unge i takt med, at de erhverver sig uddannelse, stifter familie og påbegynder erhvervskarriere. I takt med at mængden og sammensætningen af de unges økonomiske, sociale og kulturelle kapital ændrer sig, må man med andre ord forvente, at deres netværksrelationer og gensidige forpligtelser også ændrer sig.

Man må også have med i billedet, at de yngre sandsynligvis i højere grad befinder sig i en livssituation, hvor det er oplagt at dyrke interessen for en bestemt aktivitet eller sag – enten for at realisere egne interesser eller for at støtte op om familierelaterede aktiviteter som fx børnenes fritidsaktiviteter. En væsentlig overvejelse er også, at de yngre kan være mere tilbøjelige til at svare, at de er kommet i gang i kraft af en sag eller aktivitet, de er optaget af, fordi de modtager færre opfordringer – hvis de ikke bliver opfordret, hvordan skulle de så ellers komme i gang?

OVERVEJELSER OM AT STOPPE

INDLEDNING

For at få en fornemmelse af de frivilliges stabilitet undersøger vi i dette kapitel, hvorvidt de aktive frivillige af og til overvejer at stoppe som frivillige. Dem, der svarer bekræftende herpå, kunne vi kalde gruppen af 'trætte' frivillige, idet de af forskellige årsager overvejer at trække sig ud af det frivillige arbejde. I analysen undersøger vi blandt andet, om der er sammenhæng mellem tidsforbruget eller typen af de opgaver, de frivillige løser, og deres overvejelser om at stoppe. Vi ser også på, om der er særlige områder af det frivillige arbejde, hvor tendensen til at overveje at stoppe er mere udbredt. Endelig ser vi på, om de frivilliges overvejelser om at stoppe har sammenhæng med de krav, de oplever, der stilles til dem.

Gruppen af 'trætte' frivillige kan umiddelbart syne relativt stor, idet ca. 26 pct. af de aktive frivillige har svaret, at de enten overvejer eller har besluttet at stoppe med deres indsats. Det er dog kun ca. 5 pct., der allerede har besluttet sig for at stoppe, mens de øvrige ca. 21 pct. kun overvejer det. Hvorvidt den andel af de aktive frivillige, der har svaret, at de overvejer at stoppe, rent faktisk vil stoppe, kan vi ikke vide, idet spørgsmålet er formuleret relativt uforpligtende: "Overvejer du af og til at stoppe?"

Unge overvejer ikke oftere end andre at stoppe

Vi har først undersøgt, jf. nedenstående tabel 7.1, om der skulle være forskelle mellem kønnene og aldersgrupperne med hensyn til tilbøjeligheden til at overveje at stoppe. Der viser sig her ingen forskel på, i hvilken grad mænd og kvinder overvejer at forlade det frivillige arbejde. Der er heller ingen signifikante forskelle mellem aldersgrupperne.

Tabel 7.1

De frivillige fordelt efter, om de har besluttet eller overvejer at stoppe som frivillig, særskilt efter alder og køn. 2004. Procent.

	16-29 år	30-49 år	50-66 år	+66 år	Mænd	Kvin- der	Alle frivil- lige
Ja, har besluttet at stoppe	6	5	6	6	5	6	6
Ja, overvejer at stoppe	19	23	19	19	22	20	21
Nej	76	72	75	76	74	74	74
Antal	197	506	276	108	572	515	1.087
Alder: $\chi^2 = 3,570$	df = 6	p = 0,735					
Køn: $\chi^2 = 1,236$	df = 1	p = 0,539					

Det er bemærkelsesværdigt, at de yngre ikke er mere tilbøjelige til at være på vej ud af det frivillige arbejde end de øvrige aldersgrupper. Målt alene på denne dimension er der således ikke støtte til påstanden om, at de unge frivilliges indsats er mere 'zapper-præget' (Christensen & Isen, 2001), 'svingdørsagtig' (Dekker & Halman, 2003: 8) eller foregår 'à la carte' (Wollebæk & Selle, 2003: 162). I så fald kunne man have forventet at finde signifikante forskelle mellem aldersgrupperne.

Man kunne forestille sig, at en af de væsentligste grunde til at overveje at forlade det frivillige arbejde er den grad af belastning, der er forbundet med arbejdet. Dette kan undersøges på to måder: enten gennem typen af frivilligt arbejde eller gennem den tid, man bruger på frivilligt arbejde.

Sekretariats- og administrativt arbejde giver overvejelser om at stoppe

Tabel 7.2. giver en oversigt fordelt efter typen af frivilligt arbejde.

Tabellen viser, at andelen, der overvejer at stoppe, er større end gennemsnittet blandt personer, der udfører "Udvalgs- og bestyrelsesarbejde" samt "Sekretariats- og administrativt arbejde". Frivillige med disse opgaver ser med andre ord ud til at være mere tilbøjelige til at overveje at

Tabel 7.2

De frivillige fordelt på, om de har besluttet at stoppe, overvejer at stoppe eller ikke vil stoppe med at arbejde frivilligt. Særskilt efter typen af frivilligt arbejde. 2004. Procent.

	Ja, har besluttet at stoppe	Ja, overvejer at stoppe	Vil ikke stoppe	Antal
Udvalgs-/bestyrelsesarbejde	6	* 26	68	566
Sekretariats- og administrativt arbejde	7	* 29	64	391
Andet praktisk arbejde	5	* 18	77	530
Oplysnings- og informationsvirksomhed	6	* 26	69	355
Politisk arbejde eller kampagneaktivitet	3	21	76	129
Uddannelse, undervisning, holdlederskab, instruktør	5	* 26	69	314
Rådgivning, retshjælp	3	* 31	66	120
Kontaktperson	5	24	71	356
Skaffe midler	5	22	74	264
Andet	5	19	76	131
Alle frivillige	6	21	74	1.025

Anm.: * indikerer, at andelen, der overvejer at stoppe i den pågældende gruppe, er signifikant forskellig fra andelen, der overvejer at stoppe blandt alle øvrige frivillige, jf. nedenstående χ^2 -tests.

Udvalgs-/bestyrelsesarbejde	$\chi^2 = 21,967$	df = 2	p < 0,000
Sekretariats- og administrativt arbejde	$\chi^2 = 30,840$	df = 2	p < 0,000
Andet praktisk arbejde	$\chi^2 = 6,978$	df = 2	p = 0,031
Oplysnings- og informationsvirksomhed	$\chi^2 = 8,035$	df = 2	p = 0,018
Politisk arbejde eller kampagneaktivitet	$\chi^2 = 1,650$	df = 2	p = 0,438
Uddannelse, undervisning m.m.	$\chi^2 = 8,004$	df = 2	p = 0,018
Rådgivning, retshjælp	$\chi^2 = 9,016$	df = 2	p = 0,011
Kontaktperson	$\chi^2 = 4,750$	df = 2	p = 0,093
Skaffe midler	$\chi^2 = 0,734$	df = 2	p = 0,693
Andet	$\chi^2 = 0,558$	df = 2	p = 0,757

stoppe som frivillige. Dette kunne tyde på, at administrativt belastende jobfunktioner i højere grad leder til overvejelser om at stoppe end andre jobfunktioner. Dette kunne støtte Torpe & Kjeldgaards (2003) undersøgelse af foreningerne i Aalborg, der gav en indikation i retning af, at rekrutteringsproblemerne især gjaldt de tunge og arbejdskrævende ledelsesopgaver.

Også frivillige, der arbejder med "Oplysnings- og informationsvirksomhed", "Uddannelse og undervisning" (holdlederskab mv.) samt "Rådgivning og retshjælp", ser ud til at være mere tilbøjelige til at overveje at stoppe som frivillige. Disse opgaver er alle karakteriseret ved relativt intensiv kontakt med de grupper, som den pågældende frivillige organi-

sation arbejder for. Dette resultat kunne lede til overvejelser over, hvorvidt sådanne kontaktintensive funktioner også i højere grad virker som en belastning for de frivillige.

Man skal dog huske på, hvordan tabellen er konstrueret. De forskellige arbejdsopgaver summer ikke til det totale frivillige arbejde, da den samme frivillige kan have angivet flere forskellige aktiviteter. Dette gør, at den samme person kan optræde flere steder i tabellen. Dette kan medføre, at den samme person, der overvejer at stoppe, tæller med i flere grupper, hvorved man dels får flere store grupper, dels får grupper, der har en overvægt af folk, der overvejer at stoppe. Dette er undersøgt i en korrelationsmatrix, der viser, at der er store overlap mellem de grupper, der ligger over gennemsnittet. En anden mulig tolkning er således, at det er antallet af opgaver, der er afgørende for overvejelserne om at stoppe.

Det samme gør sig omvendt ikke gældende for de grupper, hvor man sjældnere overvejer at stoppe. Her får man således mindre grupper, ligesom at de samme personer (der ikke overvejer at stoppe) ikke bliver talt med flere gange. Dette kan være en af grundene til, at man finder få grupper, der ligger under gennemsnittet, og at kun gruppen "Andet praktisk arbejde" er signifikant forskellig fra gennemsnittet.

Tidsforbruget er afgørende

Det er også muligt, at det ikke er typen af arbejde, der er afgørende for overvejelserne om at stoppe, men tidsforbruget. Hvis antallet af arbejdsopgaver spiller en rolle, kunne dette være en rimelig hypotese. Tabel 7.3 nedenfor viser sammenhængen mellem tidsforbruget og overvejelserne om at stoppe.

Tabel 7.3

De frivillige fordelt på, om de har besluttet at stoppe, overvejer at stoppe eller ikke vil stoppe med at arbejde frivilligt. Særskilt efter antal frivillige timer seneste år. 2004. Procent.

Antal timer seneste år	Ja, har besluttet at stoppe	Ja, overvejer at stoppe	Vil ikke stoppe	N
Under 25 timer	6	15	79	393
26-75 timer	6	21	73	266
Over 75 timer	5	25	70	428
Alle frivillige	6	21	74	1.081

$$\chi^2 = 12,742 \quad df = 4 \quad p = 0,013$$

Det fremgår, at jo flere timer, der er arbejdet frivilligt det seneste år, jo større er sandsynligheden for, at man har overvejet at stoppe som frivillig. Og omvendt: jo færre timer, jo mere sandsynligt er det, at man ikke ønsker at stoppe. Den frivillige arbejdsbelastning målt som det antal timer, den frivillige angiver at have arbejdet det seneste år, spiller med andre ord også en vis rolle for overvejelserne om at stoppe. Det er ikke muligt ud fra denne analyse at vurdere, om det er typen af frivilligt arbejde eller arbejdsbelastningen – eller en kombination af disse – der er afgørende for overvejelserne om at stoppe.

'Trætheden' er jævnt fordelt på områderne

Man kunne imidlertid også forestille sig, at tilbøjeligheden til at ville stoppe med det frivillige arbejde var betinget af det område, som man er aktiv på. Argumentet ville være, at der på de forskellige frivilligområder eksisterede forskellige rammevilkår, der gjorde, at frivillige på nogle områder var mere tilbøjelige til at overveje at stoppe end frivillige på andre områder. Som det fremgår af nedenstående tabel 7.4 viser dette sig imidlertid i første omgang ikke at være tilfældet.

Tabel 7.4

De frivillige fordelt efter, om de har besluttet at stoppe, overvejer at stoppe eller ikke vil stoppe med at arbejde frivilligt. Særskilt efter område. 2004. Procent.

Overvejer / område ¹	Kultur	So- cialt	Poli- tisk	Bolig, lokal	Udd.	Andet	Alle frivillige
Har besluttet at stoppe	6	4	6	5	5	6	6
Overvejer at stoppe	23	21	26	19	21	20	21
Vil ikke stoppe	72	74	67	76	74	74	74
N	569	183	156	192	109	157	1.087

1. Se tabel 2.2 for hvilke områder af frivilligt arbejde, der er inkluderet i disse betegnelser. χ^2 uafhængighedstests for om hvorvidt fordelingen på fx kulturområdet er forskellig fra fordelingen blandt alle de øvrige frivillige.

Kultur og fritid	$\chi^2 = 2,965$	df = 2	p = 0,227
Social og sundhed	$\chi^2 = 0,574$	df = 2	p = 0,751
Politik og fagligt arbejde	$\chi^2 = 4,039$	df = 2	p = 0,133
Bolig og lokalsamfund	$\chi^2 = 0,336$	df = 2	p = 0,833
Uddannelse og undervisning	$\chi^2 = 0,205$	df = 2	p = 0,903
Andet	$\chi^2 = 0,321$	df = 2	p = 0,852

Ifølge signifikanstestene er ingen af frivilligområderne signifikant forskellig fra de øvrige. Umiddelbart kunne det se ud til, at der er en lille overrepræsentation af frivillige, der overvejer at stoppe, på området for politik og fagligt arbejde. Omkring 26 pct. på dette område overvejer således at

stoppe mod ca. 21 pct. af de øvrige frivillige. Betragtes hele fordelingen på det politiske område, ser man dog ingen signifikant forskel fra alle de øvrige frivillige.

Dog særligt udbredt 'træthed' inden for fagligt arbejde

Vi har tidligere gjort opmærksom på, at kategorierne politik og fagligt arbejde er en sammenlagt kategori, der dækker over tre forskellige former for politisk aktivitet, nemlig partipolitik, fagligt arbejde samt internationale aktiviteter. Vi prøver derfor i nedenstående tabel 7.5 at skille disse områder ad for at se, om der skulle være forskelle mellem dem, der kan give os nærmere information. Bemærk, at svarkategorierne "Overvejer at stoppe" og "Har besluttet at stoppe" er lagt sammen for at gøre den statistiske analyse mere sikker.

Tabel 7.5

De frivillige fordelt på, om de overvejer eller har besluttet at stoppe (sammenlagt) eller ikke vil stoppe. Særskilt efter områderne fagligt arbejde, politik og partifor- eninger samt internationale aktiviteter. 2004. Procent.

Overvejer / specifikt område	Fagligt arbejde	Politisk arbejde	Internationale aktiviteter	Alle frivillige
Overvejer eller har besluttet at stoppe	40	31	24	26
Vil ikke stoppe	60	69	76	74
N	82	35	50	1.087

χ^2 uafhængighedstests for om hvorvidt fordelingen på fx fagligt arbejde er forskellig fra fordelingen blandt alle de øvrige frivillige.

Fagligt arbejde $\chi^2 = 9,018$ df = 1 p = 0,003

Politisk arbejde $\chi^2 = 0,507$ df = 1 p = 0,476

Internationale aktiviteter $\chi^2 = 0,133$ df = 1 p = 0,715

Vi ser nu, at området for fagligt arbejde tydeligt skiller sig ud. 40 pct. af de frivillige på dette område overvejer at stoppe sammenlignet med 26 pct. i gennemsnit. Vores data kunne her se ud til at pege på vanskeligheder med at motivere og fastholde det fagpolitiske engagement.

STØTTE OG KRAV TIL DET FRIVILLIGE ARBEJDE

Mulighed for kurser og økonomisk støtte mindsker ikke 'trætheden'

Noget af det, der kunne give de frivillige forskellige rammebetingelser på de forskellige områder, er mulighederne for at få støtte, kursus, rådgivning, dækning af udgifter mv. Vi har derfor spurgt de frivillige, om de har mulighed for sådanne støttende tiltag i forbindelse med deres frivillige arbejde. Man kunne her forvente, at frivillige, der havde sådanne muligheder, ville være mindre tilbøjelige til at overveje at forlade det frivillige arbejde.

Overordnet set svarer lidt over halvdelen af de frivillige bekræftende på, at de har muligheder for at få kurser og introduktion til det frivillige arbejde, de udfører, mens ca. halvdelen svarer bekræftende på, at de har mulighed for at få støtte og rådgivning samt dækket udgifter. Ser vi på, hvordan disse muligheder er fordelt på de forskellige frivilligområder, fremkommer der et overraskende resultat, som det fremgår af tabellerne 7.6 og 7.7 nedenfor.

Tabel 7.6

De frivillige fordelt på deres mulighed for kurser eller introduktion til det frivillige arbejde, særskilt efter område. 2004. Procent.

Mulighed for kurser / område ¹	Fritid	Socialt	Politisk	Bolig, lokal	Udd.	Andet	Alle frivillige
Ja	60	52	68	48	55	52	54
Nej	40	48	32	52	45	48	46
Antal	554	176	152	190	104	155	1.059

1. Se tabel 2.2 for hvilke områder af frivilligt arbejde, der er inkluderet i disse betegnelser. χ^2 uafhængighedstests for om hvorvidt fordelingen på fx fritidsområdet er forskellig fra fordelingen blandt alle de øvrige frivillige.

Fritid	$\chi^2 = 20,680$	df = 1	p < 0,001
Social	$\chi^2 = 0,316$	df = 1	p = 0,574
Politik	$\chi^2 = 14,244$	df = 1	p < 0,001
Bolig	$\chi^2 = 2,532$	df = 1	p = 0,112
Uddannelse	$\chi^2 = 0,064$	df = 1	p = 0,801
Andet	$\chi^2 = 0,299$	df = 1	p = 0,585

Det viser sig nemlig, at området for politik og fagligt arbejde igen skiller sig markant ud fra de øvrige områder. Men sammenhængen er den modsatte af det forventede. Både med hensyn til mulighederne for kurser og introduktion samt mulighed for støtte er frivillige på politikområdet noget

Tabel 7.7

De frivilliges mulighed for støtte og rådgivning, evt. supervision, dækket evt. udgifter i forbindelse med det frivillige arbejde, særskilt efter område. 2004. Procent.

Mulighed for støtte m.m./ område ¹	Fritid	Socialt	Politisk	Bolig, lokal	Udd.	Andet	Alle frivillige
Ja	52	49	64	45	55	47	49
Nej	48	51	36	55	45	53	51
Antal	554	177	151	191	108	156	1.062

1. Se tabel 2.2 for hvilke områder af frivilligt arbejde, der er inkluderet i disse betegnelser. χ^2 uafhængighedstests for, hvorvidt fordelingen på fx fritidsområdet er forskellig fra fordelingen blandt alle de øvrige frivillige.

Fritid	$\chi^2 = 4,208$	df = 1	p = 0,040
Social	$\chi^2 = 0,000$	df = 1	p = 1,000
Politik	$\chi^2 = 16,029$	df = 1	p < 0,001
Bolig	$\chi^2 = 1,587$	df = 1	p = 0,208
Uddannelse	$\chi^2 = 1,443$	df = 1	p = 0,230
Andet	$\chi^2 = 0,216$	df = 1	p = 0,642

bedre stillede end øvrige frivillige. Omkring 65 pct. af de frivillige på området for politik og fagligt arbejde svarer ja til, at de har muligheder for kurser samt støtte og rådgivning. Til trods herfor var det altså især disse, der overvejede at stoppe som frivillige. Mulighederne for kurser, introduktion og andre former for støtte er nok i større omfang en integreret del af faglige og politiske organisationer end øvrige frivillige organisationer, og man kan overveje, om motivationen for at fortsætte ville have været endnu dårligere uden støttemuligheder.

Især inden for politik og fagligt arbejde opleves øgede krav

Et andet forhold, der kunne give frivillige forskellige rammebetingelser på de enkelte delområder, kunne være de krav, der stilles til de frivillige om uddannelse, faglighed og viden. Det er en del af den almindelige opfattelse af udviklingen inden for den frivillige sektor, at der i dag stilles flere implicitte eller eksplicitte krav til de frivillige om deltagelse i kurser, ligesom der i dag kan være flere jobfunktioner, som fx informationsvirksomhed og regnskabsføring, der stiller krav om specialiserede kompetencer. Vi har derfor spurgt de frivillige, om de mener, der er kommet flere eller færre krav til de frivillige om uddannelse, faglighed og viden.

Der er i alt knap en tredjedel af alle frivillige, som mener, at der er kommet flere krav. Igen er det de frivillige på området for politik og fagligt arbejde, der markant skiller sig ud. Omkring 48 pct. af de frivillige på dette område mener, at der i dag stilles flere krav om uddannelse, faglighed og

viden. I forlængelse heraf kunne man forestille sig, at det især er oplevelsen af forøgede krav til faglighed og viden, der i så relativt stort tal får frivillige på området for politik og fagligt arbejde til at overveje at stoppe.

På de øvrige områder er andelen, der mener, at der er kommet flere krav, noget mindre, og ingen af områderne adskiller sig signifikant fra gennemsnittet.

Et flertal af frivillige oplever ikke øgede krav

Det mest bemærkelsesværdige resultat, der kan aflæses af tabel 7.8, er imidlertid nok, at så markant et flertal af de frivillige vurderer, at kravene til dem er uændrede. Omkring 65 pct. vurderer således, at der ikke er kommet flere krav til de frivillige om uddannelse, faglighed og viden. Vi ville her have forventet – ikke mindst i lyset af diskussionerne om professionalisering af den frivillige sektor – at en noget større andel ville give udtryk for, at de oplevede stigende krav. For det store flertal af frivillige giver denne undersøgelse imidlertid ikke umiddelbart støtte til en påstand om, at de frivillige føler sig pressede af krav om faglighed og professionalisering af indsatsen. Hvis dette er en tendens, så må den med andre ord findes i andre dele af den frivillige sektor end der, hvor de fleste frivillige befinder sig – fx i de centrale led af organisationen.

Tabel 7.8

De frivilliges vurdering af, om der er kommet flere eller færre krav til de frivillige om uddannelse, faglighed og viden, særskilt efter område. 2004. Procent.

Flere eller færre krav / område ¹	Fritid	Socialt	Politisk	Bolig, lokal	Uddannelse	Andet	Alle frivillige
Færre krav	3	4	3	5	1	3	2
Uændret	63	67	49	66	61	67	66
Flere krav	34	29	48	29	38	30	32
Antal	502	163	140	175	95	139	955

¹ Se tabel 2.2 for, hvilke områder af frivilligt arbejde, der er inkluderet i disse betegnelser.

Fritid	$\chi^2 = -0,106$	se = 0,066	p = 0,110
Social	$\chi^2 = 0,101$	se = 0,089	p = 0,252
Politik	$\chi^2 = -3,42$	se = 0,082	p < 0,001
Bolig	$\chi^2 = 0,109$	se = 0,087	p = 0,204
Uddannelse	$\chi^2 = -0,157$	se = 0,105	p = 0,115
Andet	$\chi^2 = 0,050$	se = 0,095	p = 0,592

Sammen med data fra organisationsundersøgelsen i det danske Johns Hopkins-projekt (Ibsen & Habermann, 2005), der viser, at indslaget af lønnet arbejdskraft i den lokalt baserede del af frivilligsektoren er relativt lille, og

at langt den største del af den frivillige sektor faktisk drives af frivillige, giver dette et indtryk af en frivillig sektor, der i store træk næppe kan karakteriseres som professionaliseret, og som næppe heller føler sig presset af krav om professionalisering.

Øgede krav opleves som en fordel

Der er dog en vis andel af de frivillige, der siger, at de oplever, at der i dag stilles større krav om uddannelse, faglighed og viden. Det drejer sig som sagt om ca. en tredjedel. For denne gruppe af frivillige har vi set på, om de mener, at dette oplevede krav om øget faglighed og viden vurderes som en fordel eller en ulempe. Igen må vi sige, at resultaterne overrasker. Noget over halvdelen – omkring 57 pct. – vurderer nemlig, at de øgede krav er en fordel. Når vi ser på de enkelte frivilligområder, finder vi ingen signifikante forskelle.

At et markant flertal af de frivillige, der mener, der er kommet flere krav, vurderer dette som en fordel, kan muligvis tolkes i lyset af nyinstitutionel organisationsteori. Ifølge denne teoritradition skal organisationer for at overleve kunne legitimere deres indsats, det vil sige, de skal kunne leve op til de (skiftende) vilkår, normer og krav til opgavevaretagelse, der findes på samfundets forskellige delområder. Dette gælder også frivillige organisationer (Smith & Grønbjerg, forthcoming). Man kan derfor forestille sig, at det er ønsket om at leve op til de institutionelle omgivers forventninger om en kompetent indsats, der gør, at de frivillige tilsyneladende ikke udtrykker modstand over for oplevede øgede krav og forventninger om uddannelse, viden og faglighed, men tværtimod synes at dette kan være en fordel, fordi man således er med til at sikre, at “man gør de rigtige ting, [og] gør dem på den rigtige måde” (Christensen, 1995: 121).

GRUNDE TIL AT STOPPE

Nok så vigtige for en vurdering af vilkår og rammebetingelser for den frivillige indsats er de begrundelser, som de respondenter, der har angivet at ville stoppe eller overvejer at stoppe, har givet for deres overvejelser. Tabel 7.9 herunder viser, hvilke årsager de pågældende respondenter har angivet til, at de overvejer eller har besluttet at stoppe. Da der er mulighed for at angive flere årsager, summerer de enkelte begrundelser ikke til 100 pct.

Tabel 7.9

De 'trætte' frivilliges begrundelser for at ville stoppe eller overveje at stoppe som frivillig. 2004. Procent.

Begrundelse	Andel af 'trætte'
Har ikke tid	67
Andet	21
Interesserer mig ikke længere	7
Har haft dårlige oplevelser som frivillig	6
Sygdom eller handicap	5
Savner anerkendelse	4
Øgede krav til frivillige	4
Ikke råd til at arbejde som frivillig	1
Regler for modtagelse af offentlige ydelser	>1
N = 285	

Det viser sig, at langt den største andel af de frivillige, der har besluttet eller overvejer at stoppe, angiver manglende tid som begrundelse. De øvrige begrundelser (ud over "Andet", som vi ikke kan vide så meget om) er kun repræsenteret ved relativt små andele af de 'trætte' frivillige. I den forbindelse er det særligt opløftende, at kun 6 pct. angiver dårlige oplevelser som frivillig som begrundelse for at stoppe – denne andel udgør samtidig under 2 pct. af det samlede antal frivillige. De øvrige begrundelser som manglende anerkendelse, øgede krav til frivillige, økonomiske omkostninger eller besværlige regler er repræsenteret ved så små andele af de frivillige, at man må konkludere, at disse forhold ikke udgør væsentlige problemer i den frivillige sektor. Dette er vigtigt, eftersom repræsentanter for den frivillige sektor ved flere lejligheder har fremført, at specielt regler for modtagelse af offentlige ydelser var en hindring for at gå ind i det frivillige arbejde. Dette har muligvis på et tidspunkt været et problem, men resultaterne her tyder på, at det ikke af de aktuelle frivillige tillægges nogen væsentlig betydning.

Især yngste aldersgrupper mangler tid

I et forsøg på at give en nærmere beskrivelse af, hvad der karakteriserer den del af de frivillige, der har angivet manglende tid som begrundelsen for at ville stoppe eller overveje at stoppe som frivillige, har vi i tabel 7.10 set på betydningen af køn, alder og arbejdsmarkedstilknytning. Det viser sig her, at det primært er alderen, der har betydning for svarmønstret. De to yngste alderskategorier, de 16-29-årige og de 30-49-årige, er markant mere tilbøjelige til at angive manglende tid som begrundelse for at ville stoppe eller overveje at stoppe. Der er ingen væsentlig variation mellem mænd og

kvinder, mens det blandt de forskellige arbejdsmarkedskategorier naturligt nok især er pensionister og efterlønnere, der skiller sig ud.¹

Tabel 7.10

De frivillige, som angiver manglende tid som begrundelse for at ville stoppe eller overveje at stoppe som frivillige, særskilt efter alder, køn og arbejdsmarkedstilknøytning. 2004. Procent.

	Manglende tid	N
16-29 år	77	48
30-49 år	75	143
50-66 år	58	67
+ 66 år	24	25
Mænd	68	149
Kvinder	66	134
Studerende / lærling	75	32
Arbejder	74	38
Funktionær	73	135
Selvstændig	72	29
Pensionist / efterløkker	30	37
Uden for arbejdsmarkedet	80	5
Andet	33	6
Alle frivillige	67	283

Anm.: I χ^2 -uafhængighedstestene er de respondenter, der har angivet manglende tid som begrundelse for at overveje at stoppe, sammenlignet med alle øvrige frivillige. Denne fordeling testes for afhængighed af de tre fordelinger (alder, køn og arbejdsmarkedstilknøytning). Arbejdsmarkedstilknøytning er ikke testet pga. for ringe antal observationer.

Alder: $\chi^2 = 29,314$ df = 3 p < 0,001

Køn: $\chi^2 = 0,142$ df = 1 p = 0,706

At de yngre alderskategorier er mere tilbøjelige til af tidsmæssige grunde at overveje deres frivillige engagement er muligvis ikke så overraskende, idet en større andel af denne respondentgruppe må forventes at være tidspresset på grund af arbejds- og familieforpligtelser. Resultatet kan lede til spekulationer over, hvorvidt stigende arbejdspress kan medvirke til faldende frivilligt engagement (Wilson & Musick, 1999: 261). I næste kapitel vender vi tilbage til manglende tid som begrundelse for ikke at udføre frivilligt arbejde.

1. At kategorien "uden for arbejdsmarkedet" viser et ikke helt forventeligt resultat, skyldes sandsynligvis det lave antal respondenter (5).

OPSAMLING

Vi har i dette kapitel undersøgt, hvor tilbøjelige de frivillige var til at stoppe eller overveje at stoppe deres frivillige engagement. En meget lille andel af de frivillige – ca. 5 pct. – havde på tidspunktet for undersøgelsen besluttet sig for at stoppe. Denne lille andel kunne tyde på en relativt stor stabilitet i det frivillige engagement. En noget større andel – omkring 20 pct. – svarer bekræftende på, at de af og til overvejer at stoppe. Spørgsmålet er formuleret ret uforpligtende, så man kan ikke vide, hvor alvorligt deres svar skal tages. I relation til tidligere diskussioner om eventuelle generationsforskelle i det frivillige arbejde er det måske specielt vigtigt, at de yngre aldersgrupper ikke ser ud til at være mere tilbøjelige end de ældre til at overveje at forlade det frivillige arbejde. Det kunne man måske have forventet, hvis der var tale om en mere grundlæggende ændring i frivilligkultur. En decideret afprøvning af dette spørgsmål ville dog kræve, at vi havde adgang til at sammenligne ændringer over tid, hvilket vores data ikke giver mulighed for.

Når vi sammenholder overvejelserne om at stoppe med typen af frivilligt arbejde, så tyder en hel del på, at især de mere administrativt belastende jobfunktioner oftere leder til overvejelser om at stoppe. Mængden af tid, man bruger som frivillig, ser også ud til at have en vis betydning for overvejelserne om at stoppe. Jo flere timer, man arbejder som frivillig, jo større er sandsynligheden for, at man overvejer at stoppe. Derimod finder vi ingen indikation i retning af, at de frivillige skulle blive presset ud af det frivillige arbejde i kraft af besværlige regler, dårlige oplevelser, økonomiske omkostninger e.l.

Generelt er de frivillige noget mildere end forventet i deres bedømmelse af, hvorvidt der i dag stilles flere krav til dem om uddannelse, faglighed og viden. Over 60 pct. vurderer således, at kravene er uændrede, hvilket ikke umiddelbart støtter de ellers ret udbredte forestillinger i den offentlige debat om skærpede krav til og professionalisering af den frivillige indsats. Det viser sig endda, at den tredjedel af de frivillige, der oplever, at der er kommet øgede krav om faglighed og viden, i overvejende grad mener, at dette er en fordel.

HINDRINGER

INDLEDNING

Fra de tidligere analyser ved vi, at godt en tredjedel af den voksne danske befolkning bidrager med organiseret frivilligt arbejde. I lyset af den stadigt aktuelle politiske interesse for at øge mængden af frivilligt arbejde kunne man stille sig spørgsmålet, om denne andel af befolkningen kan øges. I dette kapitel skal vi derfor interessere os for de to tredjedele af befolkningen, der på undersøgelsestidspunktet ikke var aktive frivillige. Hvem er disse ikke-frivillige, og hvad er deres begrundelser for ikke at arbejde frivilligt?

Umiddelbart viser der sig et stort potentiale for en øget frivillig indsats, idet knap halvdelen af de ikke-frivillige svarer bekræftende på spørgsmålet om, hvorvidt de kunne tænke sig at deltage i ulønnet, frivilligt arbejde, hvis nogen bad om det.

Forhenværende frivillige

Yderligere kan man få et indtryk af potentialet ved at se på, hvor stor en andel af de ikke-aktive frivillige, der tidligere har været frivillige. Blandt de personer, der ikke udfører frivilligt arbejde, er der ca. 44 pct., der tidligere har været aktive. Nedenstående tabel 8.1 viser andelen af tidligere frivillige fordelt på aldersgrupper. Personer, der stadig er aktive, er således ikke medtaget i tabellen.

Tabel 8.1

Tidligere frivillige samt personer, der aldrig har været frivillige, fordelt efter alder. 2004. Procent.

Aktiv / alder	16-29 år	30-49 år	50-66 år	+66 år	Ikke aktu- elt frivillige
Tidligere aktivt frivillige	38	48	48	39	44
Personer, der aldrig har været frivillige	62	52	52	61	56
Antal	406	684	495	332	1.917
$\chi^2 = 16,925$, $df = 3$, $p = 0,001$					

Det er især de midaldrende fra omkring 30-66 år, der er forhenværende aktive. Det er påfaldende, at den ældste gruppe ikke er repræsenteret med den højeste andel af tidligere aktive, da personerne i denne gruppe nødvendigvis har haft et længere livsløb, hvor de har haft mulighed for at udføre en frivillig indsats. I stedet ligner fordelingen af forhenværende frivillige fordelt på aldersgrupper i højere grad fordelingen af nuværende frivillige. Resultatet kan muligvis skyldes en form for korttidshukommelse blandt respondenterne, hvorved de i højere grad medregner en indsats foretaget for nylig, frem for en indsats foretaget for måske 30 år tilbage. Idet vi ved, at uddannelse er afgørende for frivilligt engagement, og idet vi ved, at mange ældre har et lavere uddannelsesniveau end yngre generationer, er det også muligt, at forklaringen for denne gruppe ældre skal findes her.

Det må siges at være en ganske stor andel, der tidligere har været i kontakt med den frivillige sektor, ligesom det må siges at være en relativt stor andel, der ikke umiddelbart er afvisende over for at blive frivillige, hvis nogen bad dem om det. Det kunne derfor være interessant at vide noget om, hvad der afholder dem fra for nuværende at være frivillige. Det kunne sige noget mere om det reelle potentiale for at rekruttere flere til den frivillige sektor.

Hvad hindrer folk i at arbejde frivilligt?

Dette kan man få et indtryk af ved at se på de svar, som de to tredjedele af befolkningen, der ikke laver frivilligt arbejde, har givet på spørgsmålet: "Hvad afholder dig fra at udføre frivilligt, ulønnet arbejde?" Ofte undersøger man kun motiverne eller anledningerne hos den del af befolkningen, der allerede er en integreret del af den frivillige sektor. Men det kan være lige så relevant at se på den del af befolkningen, der aldrig har deltaget i

frivilligt arbejde eller ikke længere gør det. Hvad betinger dette? Er det mangel på tid, mangel på interesse, mangel på opfordringer, eller skyldes det ydre krav og regler, der forhindrer påbegyndelsen af en frivilligkarriere? I det følgende undersøger vi hele gruppen af ikke-frivillige og koncentrerer os om de begrundelser, der angiveligt afholder dem fra at arbejde frivilligt. Selv om respondenterne har haft mulighed for at angive flere grunde til at afholde sig fra frivilligt arbejde, har de fleste respondenter kun oplyst en enkelt. Det gennemsnitlige antal årsager for hver person er således kun 1,14.

Mangel på tid, interesse eller opfordringer?

Som det fremgår af tabel 8.2 nedenfor, er svarmønsteret meget entydigt. Mangel på tid og/eller prioritering af tid er det, de fleste (ca. 65 pct.) af de ikke-frivillige angiver som begrundelse for, at de ikke laver frivilligt arbejde. Omkring to tredjedele af den del af befolkningen, der ikke udfører frivilligt arbejde, føler sig altså begrænset af tid eller vil hellere bruge tiden på noget andet. Man må formode, at denne meget store andel af befolkningen vil være vanskelig at rekruttere til det frivillige arbejde – også selv om en stor del af dem har svaret bekræftende på, at de ville være villige til at engagere sig, hvis nogen bad dem om det, idet der er tale om en meget uforpligtende tilkendegivelse.

Sammenholdt med det tidligere resultat, at tiden også var den væsentligste begrundelse for at stoppe eller overveje at stoppe som frivillig, antyder det, at det moderne samfunds stramme tidsstrukturering lægger begrænsninger på mulighederne for at udfolde sig i det civile samfund (se fx Tonboe & Jacobsen, 2004; Wilson & Musick, 1999). Angivelse af tid som begrundelse for ikke at blive frivillig (eller for at træde ud, for den sags skyld) er dog en 'nem' forklaring, samtidig med at den for øjeblikket i omfattende grad også er 'kulturelt acceptabel'. Dette kan trække svarmønsteret skævt. Omvendt må det også tages med i betragtning, at respondenterne har kunnet afgive flere svar. Det er der imidlertid kun meget få, der har benyttet sig af. Dette peger i retning af, at tidsbegrundelsen af respondenterne opleves som reel. Under alle omstændigheder skal det med, at det, vi måler, er respondentens subjektive oplevelse af ikke at have tid – ikke, hvorvidt respondenterne objektivt set har tid eller ej.

Den begrundelse, der kommer ind som nummer to, er, at frivilligt arbejde ikke har nogen interesse (17 pct.). Denne andel er dog beskeden sammenlignet med den andel, der angiver tid som en begrundelse. Derefter følger begrundelsen "Ikke blevet spurgt", som omkring 11 pct. an-

Tabel 8.2

De ikke-frivillige fordelt på, hvad der afholder dem fra at udføre frivilligt, ulønnet arbejde. 2004. Procent.

Hvad afholder?	
Har ikke tid eller vil hellere bruge tiden til noget andet	66
Ingen interesse	17
Ikke blevet spurgt	11
Sygdom eller handicap	9
Andet	8
Ydre rammevilkår	2
Dårlige erfaringer med frivilligt arbejde	1
Antal = 1733	

giver, mens sygdom og handicap ser ud til at være en forhindring for ca. 9 pct. af de ikke-frivillige.

Det må siges at være et meget opløftende resultat for den frivillige sektor selv, at næsten ingen (ca. 2 pct.) angiver “Ydre rammevilkår” som en forhindring for at lave frivilligt arbejde.¹ Heller ikke “Dårlige erfaringer med frivilligt arbejde” ser ud til at være en reel forhindring. Kun omkring 1 pct. har svaret, at dette afholdt dem fra frivilligt arbejde. Dette stemmer overens med vores tidligere resultater, der ligeledes viste, at disse begrundelser ikke var væsentlige for den del af de aktive frivillige, der havde besluttet eller overvejede at stoppe. Det er altså hverken rammevilkårene eller dårlige erfaringer med frivilligt arbejde, der presser folk ud eller forhindrer folk i at komme ind i det frivillige arbejde. Det er angiveligt manglen på tid, der opleves som det store problem.

Der kan dog være grund til at se lidt nærmere på de begrundelser, der oftest angives af de ikke-frivillige. Det viser sig nemlig ved en nærmere analyse, at der er store variationer mellem forskellige kategorier af befolkningen. For eksempel er tiden ikke en lige vigtig begrundelse for alle.

1. Kategorien “Ydre rammevilkår” er dannet ud fra følgende tre svarmuligheder: “Strengt krav”, “Regler for modtagelse af offentlige ydelser” eller “Omkostninger i forbindelse med udførelsen af frivilligt arbejde”.

BØRN OG FULDTIDSJOB GIVER MANGEL PÅ TID

I tabel 8.3 har vi set på forskellige kategorier af de ikke-frivillige i forhold til, hvor vigtig tidsbegrundelsen har været for dem. Der er ikke væsentlige forskelle mellem mænd og kvinder. Derimod er det tydeligt, at der er markante forskelle mellem alderskategorierne. Det er i udtalt grad den alderskategori, nemlig de 30-49-årige, der må formodes at være færdiguddannede og i gang med en karriere på arbejdsmarkedet, og som har stiftet familie, der svarer, at tiden ikke rækker til frivilligt arbejde, eller at tiden hellere skal bruges på noget andet. Hele 75 pct. af denne alderskategori svarer, at det er tid, der afholder dem fra at udføre frivilligt arbejde. Omvendt er andelen af de over 66-årige, der angiver tid som en begrundelse, noget mindre, nemlig ca. 42 pct.

At familie og børn sammen med arbejde er væsentlige faktorer ses også af tabellen. Hele 80 pct. af dem med hjemmeboende børn angiver manglende tid som en begrundelse. Det er sandsynligt, at småbørnsfamiliernes vilkår gør det vanskeligere at finde tid til frivilligt arbejde. Som diskuteret i kapitel 2 kan man omvendt forestille sig, at lidt ældre børn kan være en faktor, der kan trække familien ind i skole- og fritidsaktiviteter (Wilson & Musick, 1999: 269). Også arbejdstid spiller en rolle for, hvorvidt respondenterne angiver manglende tid som begrundelse – omkring 80 pct. af dem, der arbejder 35 timer eller mere om ugen, angiver manglende tid som begrundelse for ikke at gå ind i det frivillige arbejde.

Det fremgår også af tabellen, at angivelsen af tid som begrundelse for ikke at arbejde frivilligt er stigende med uddannelsesniveaue. Folk med mellemlange eller lange videregående uddannelser svarer i højere grad end folk med korte eller ingen uddannelse, at mangel på tid eller prioritering af tid afholder dem fra at udføre frivilligt arbejde. Dette kan givetvis forklares med, at folk med videregående uddannelser også er dem med de længere arbejdstider og de højere indkomster. Slutteligt ser man, at der ingen forskelle er med hensyn til fødeland.

MANGLENDE INTERESSE

Også med hensyn til at angive manglende interesse som begrundelse for ikke at arbejde frivilligt er der forskelle mellem kategorierne, som kan være væsentlige. Som det fremgår af tabel 8.4, er en af de mest markante for

Tabel 8.3

Andelen, som ikke har tid til frivilligt arbejde eller hellere vil bruge tiden på noget andet, særskilt efter alder, køn, arbejdsmarkedstilknytning, uddannelse, månedlig indkomst, børn og ugentlig arbejdstid. 2004. Procent.

Variabel	Har ikke tid	Antal
16-29 år	66	402
30-49 år	75	682
50-66 år	65	492
+ 66 år	42	325
Mænd	62	865
Kvinder	67	1.036
Studerende / lærling	62	203
Arbejder	69	312
Funktionær	82	644
Selvstændig	79	115
Pensionist / efterløkker	40	467
Uden for arbejdsmarkedet	46	65
Andet	61	86
Ingen uddannelse / specialarbejder	58	589
Faglig uddannelse	67	570
Kort videregående	68	158
Mellemlang videregående	76	267
Lang videregående	73	149
0-10.000 kr./md. indkomst	52	450
10.001-20.000	67	522
20.001-30.000	76	459
30.001	83	191
Har hjemmeboende børn	80	1.370
Har ingen hjemmeboende børn	59	531
Arbejder ikke	49	846
Arbejder op til 34 timer ugentligt	73	228
Arbejder 35-40 timer ugentligt	79	612
Arbejder over 40 timer ugentligt	82	215
Vestligt fødeland	65	1.833
Ikke-vestligt fødeland	61	68
Alle ikke-frivillige	65	1.901

χ^2 -uafhængighedstests hvor de respondenter, der har angivet manglende tid som begrundelse for ikke at arbejde frivilligt, sammenlignes med alle øvrige ikke-frivillige. Denne fordeling testes for afhængighed af baggrundsvariable.

Alder	$\chi^2 = 108,15$	df = 3	p < 0,001
Køn	$\chi^2 = 4,715$	df = 1	p = 0,030
Job	$\chi^2 = 238,18$	df = 6	p < 0,001
Uddannelse	$\chi^2 = 32,798$	df = 4	p < 0,001
Indkomst	$\chi^2 = 84,993$	df = 3	p < 0,001
Børn	$\chi^2 = 75,853$	df = 1	p < 0,001
Arbejdstid	$\chi^2 = 184,87$	df = 3	p < 0,001
Fødeland	$\chi^2 = 0.309$	df = 1	p = 579

skelle, at mænd i noget større udstrækning end kvinder har svaret, at frivilligt arbejde ikke interesserer dem. Dette gælder for ca. 22 pct. af mændene, men kun for 13 pct. af kvinderne.

Tabel 8.4

Andelen, som ikke har interesse for frivilligt arbejde, særskilt efter alder, køn, arbejdsmarkedstilknytning, uddannelse, månedlig indkomst og børn. 2004. Procent.

Variabel	Har ikke interesse	Antal
16-29 år	19	402
30-49 år	15	682
50-66 år	18	492
66 år	21	325
Mænd	22	865
Kvinder	13	1.036
Studerende / lærling	15	203
Arbejder	22	312
Funktionær	11	644
Selvstændig	19	115
Pensionist / efterløkker	21	467
Uden for arbejdsmarkedet	31	65
Andet	15	86
Ingen udd. / specialarbejder	21	589
Faglig uddannelse	19	570
Kort videregående	15	158
Mellemlang videregående	11	267
Lang videregående	9	149
0-10.000 kr./md. indkomst	16	450
10.001-20.000	18	522
20.001-30.000	16	459
30.001	13	191
Har hjemmeboende børn	12	531
Har ingen hjemmeboende børn	19	1.370
Vestligt fødeland	18	1.833
Ikke-vestligt fødeland	9	68
Alle ikke-frivillige	17	1.901

χ^2 -uafhængighedstests hvor de respondenter, der har angivet manglende interesse som begrundelse for ikke at arbejde frivilligt, sammenlignes med alle øvrige ikke-frivillige. Denne fordeling testes for afhængighed af baggrundsvariable.

Alder	$\chi^2 = 6,378$	df = 3	p = 0,095
Køn	$\chi^2 = 27,787$	df = 1	p < 0,001
Job	$\chi^2 = 36,673$	df = 6	p < 0,001
Uddannelse	$\chi^2 = 21,978$	df = 4	p < 0,001
Indkomst	$\chi^2 = 2,894$	df = 3	p = 0,408
Børn	$\chi^2 = 14,212$	df = 1	p < 0,001
Fødeland	$\chi^2 = 3,579$	df = 1	p = 0,058

Tabellen tyder ikke på væsentlige forskelle mellem aldersgrupperne. De yngre aldersgrupper begrunder ikke i højere grad end øvrige aldersgrupper

deres manglende frivillige arbejde med, at det ikke interesserer dem. Det kan være en indikation på, at de yngre generationer ikke er mindre interesseret i det frivillige arbejde i det hele taget. Derimod er uddannelse afgørende for, hvorvidt respondenterne har brugt begrundelsen, at frivilligt arbejde ikke interesserer dem. Mens kun omkring 10 pct. af dem med lange eller mellemlange uddannelser angiver manglende interesse som begrundelse for ikke at arbejde frivilligt, så vokser denne andel til ca. 15 pct. for dem med korte videregående uddannelser og til omkring 20 pct. for dem med ingen eller anden faglig uddannelse. At respondenter med kort eller ingen uddannelse i højere grad benytter manglende interesse som begrundelse for ikke at arbejde frivilligt indikerer igen, at der er en stærk sammenhæng mellem uddannelse og frivilligt arbejde (se kapitel 2 for en mere uddybet diskussion af dette).

Mens der ikke er belæg for at sige, at manglende interesse i højere grad forekommer i grupperne med de laveste indkomster, så viser det sig, at respondenternes jobfunktion har indflydelse på, om manglende interesse for frivilligt arbejde er brugt som begrundelse. Hele 30 pct. af de respondenter, der er uden for arbejdsmarkedet, nævner manglende interesse som en årsag. Derimod er det under 15 pct. af funktionærer og personer under uddannelse, der bruger manglende interesse som begrundelse for ikke at være frivilligt aktive. For de øvrige jobgrupper ligger andelen af respondenter med manglende interesse for frivilligt arbejde på omkring 20 pct. Tilsyneladende har det også betydning for, hvorvidt manglende interesse er brugt som begrundelse, om respondenterne har hjemmeboende børn. I gruppen med hjemmeboende børn svarer kun ca. 12 pct., at de ikke har interesse for frivilligt arbejde. For resten af befolkningen er andelen oppe på godt 19 pct.

Nederst i tabellen ser man, at personer født i et vestligt land oftere angiver manglende interesse som en grund til ikke at lave frivilligt arbejde, sammenlignet med personer, der ikke er født i et vestligt land.

MANGLENDE OPFORDRING

Når det gælder den del af de ikke-frivillige, der ikke er blevet spurgt eller opfordret til at arbejde frivilligt, så finder vi, som det fremgår af tabel 8.5, ingen forskelle mellem mænd og kvinder. Det er altså tilsyneladende ikke sådan, at det ene køn er mere tilbøjelig end det andet til at svare, at de aldrig er blevet opfordret til at arbejde frivilligt. Derimod er den helt

markante tendens, at det er de unge, altså aldersgruppen 16-29 år, der i relativt stort omfang svarer, at de ikke er blevet spurgt: næsten 22 pct. mod kun omkring 10 pct. inden for alle øvrige alderskategorier. Når man sammenholder det med, som det blev nævnt ovenfor, at de unge ikke ser ud til at være mere tilbøjelige til at angive manglende interesse som begrundelse for ikke at arbejde frivilligt, så er der altså et betydeligt potentiale her. En af grundene til, at de unge, som diskuteret i kapitel 6, relativt ofte angiver interessen for en aktivitet eller sag som anledning til at påbegynde en frivilligkarriere, kan således være, at de på grund af de færre opfordringer kun kommer i gang, hvis de selv udviser interesse for en sag.

Når vi ser på betydningen af uddannelse for svarmønstret, finder vi, at gruppen uden uddannelse har en relativt høj andel (ca. 15 pct.), der svarer, at det, der afholder dem fra at arbejde frivilligt, er, at de ikke er blevet spurgt. Lavest ligger her gruppen med de lange videregående uddannelser, hvor kun omkring 3 pct. svarer, at de ikke er blevet spurgt.

Tendensen er også meget tydelig, når man ser på indkomsterne. Der er en markant forskel mellem de allerlaveste indkomster under 10.000 kr. pr. måned, hvor godt 20 pct. benytter begrundelsen, at de aldrig er blevet spurgt, mens denne andel falder til omkring 10 pct. for indkomsterne mellem 10.000 og 30.000 og ender på knap 6 pct. for indkomstgruppen over 30.001. Det er bemærkelsesværdigt, at de laveste indkomster oftere benytter begrundelsen, at de ikke er blevet spurgt, på trods af at de ikke er mere tilbøjelige til at angive manglende interesse som begrundelse for ikke at arbejde frivilligt (jf. forrige tabel 8.4). Jobstatus ser også ud til at have stor betydning for, hvorvidt respondenterne angiver manglende opfordring som begrundelse for ikke at arbejde frivilligt. Som det kan forventes, er det de respondenter, der tilhører jobgrupper, hvor det frivillige engagement er lavt, der oftest svarer, at de aldrig er blevet spurgt. Generelt er det altså højstatusgrupperne i samfundet, der i mindst omfang benytter manglende opfordring som begrundelse for ikke at arbejde frivilligt. Dette kan både skyldes, at de generelt besidder flere efterspurgte kompetencer, men også at de i højere grad er integreret i organisationer og sociale netværk, hvor opfordringer til at arbejde frivilligt oftest forekommer (Wilson, 2000).

Slutteligt ses det, at personer født i et ikke-vestligt land har en signifikant højere andel, der svarer, at de ikke laver frivilligt arbejde, fordi de ikke er blevet spurgt. Dette underbygger de tidligere omtalte netværksforklaringer på den lave grad af frivillighed hos de ikke-vestlige personer (jf. kapitel 2): Altså at ikke-vestlige personer er integreret i færre netværk

Tabel 8.5

Andelen, som aldrig er blevet spurgt om at arbejde frivilligt, særskilt efter alder, køn, arbejdsmarkedstilknytning, uddannelse, månedlig indkomst og børn og fødeland. 2004. Procent.

Variabel	Er ikke blevet spurgt	Antal
16-29 år	22	402
30-49 år	11	682
50-66 år	9	492
66 år	10	325
Mænd	13	865
Kvinder	12	1.036
Studerende / lærling	27	203
Arbejder	16	312
Funktionær	7	644
Selvstændig	11	115
Pensionist / efterløkker	9	467
Uden for arbejdsmarkedet	34	65
Andet	13	86
Ingen uddannelse / specialarbejder	15	589
Faglig uddannelse	10	570
Kort videregående	11	158
Mellemlang videregående	9	267
Lang videregående	3	149
0-10.000 kr./md. indkomst	21	450
10.001-20.000	10	522
20.001-30.000	12	459
30.001	6	191
Har hjemmeboende børn	12	531
Har ingen hjemmeboende børn	13	1.370
Vestligt fødeland	12	1.833
Ikke-vestligt fødeland	26	68
Alle ikke-frivillige	12	1.901

χ^2 -uafhængighedstests hvor de respondenter, der har angivet, at de aldrig er blevet spurgt, sammenlignes med alle øvrige ikke-frivillige. Denne fordeling testes for afhængighed af baggrundsvariable.

Alder	$\chi^2 = 43,503$	df = 3	p < 0,001
Køn	$\chi^2 = 1,448$	df = 1	p = 0,229
Job	$\chi^2 = 94,338$	df = 6	p < 0,001
Uddannelse	$\chi^2 = 20,313$	df = 4	p < 0,001
Indkomst	$\chi^2 = 36,362$	df = 3	p < 0,001
Børn	$\chi^2 = 0,370$	df = 1	p = 0,543
Fødeland	$\chi^2 = 12,623$	df = 1	p < 0,001

og arenaer, hvorfor de sjældnere opfordres til at gå ind i frivilligheden. Ligeledes kan det understøtte humankapital-forklaringer, idet de ikke-vestlige, måske qua en lavere uddannelse, har færre af de ressourcer, der gør dem attraktive for den frivillige verden.

SYGDOM OG HANDICAP ISÆR EN HINDRING FOR KVINDER OG ÆLDRE

Sygdom og handicap er en hindring, som især kvinderne henviser til – omkring 11 pct. mod mændenes kun ca. 6 pct. Tabel 8.6 viser imidlertid, at den helt afgørende faktor er alderen, som naturligt nok medfører flere skavanker, der kan forhindre en i at udføre frivilligt arbejde. Ca. 24 pct. af de over 66-årige angiver dette som en begrundelse for ikke at arbejde frivilligt. Omvendt er der meget få blandt de yngre, hvor sygdom eller handicap er en hindring (2 og 4 pct. for henholdsvis de 16-29-årige og de 30-49-årige). De 50-66-årige udgør en mellemgruppe, hvor godt 10 pct. angiver, at sygdom eller handicap er det, der afholder dem fra at arbejde frivilligt.

Tabel 8.6

Andelen, hvor sygdom eller handicap forhindrer frivilligt engagement, særskilt efter alder og køn. 2004. Procent.

Variabel	Sygdom eller handicap	Antal
16-29 år	2	402
30-49 år	4	682
50-66 år	11	492
66 år	54	325
Mænd	6	865
Kvinder	11	1.036
Alle ikke-frivillige	9	1.901

χ^2 -uafhængighedstests hvor de respondenter, der har angivet sygdom eller handicap som begrundelse for ikke at arbejde frivilligt, sammenlignes med alle øvrige ikke-frivillige. Denne fordeling testes for afhængighed af baggrundsvariable.

Alder	$\chi^2 = 136,34$	df = 3	p < 0,001
Køn	$\chi^2 = 12,34$	df = 1	p < 0,001

Respondenter med sygdom og handicap skiller sig også ud, hvad angår uddannelse og indkomst, idet der er en tendens til, at respondenter med de korteste uddannelser og især dem med de laveste lønninger oftere henviser til dette som en begrundelse for ikke at arbejde frivilligt.

OPSAMLING

I dette kapitel har vi interesseret os særskilt for de to tredjedele af befolkningen, der på undersøgelsestidspunktet stod uden for den frivillige sektor.

Hvad karakteriserer denne del af befolkningen, og hvad er deres begrundelser for ikke at arbejde frivilligt?

Den væsentligste begrundelse for ikke at arbejde frivilligt er angiveligt manglen på tid eller nødvendigheden af at prioritere tiden. Dette gælder især for den gruppe i samfundet, der har de fleste ressourcer i form af indkomst, uddannelse og arbejde. Manglen på tid er i særlig grad en hindring for aldersgruppen 30-49 år, hvor det danske arbejdsmarkedsstruktur med relativt store andele af både mænd og kvinder i fuldtidsbeskæftigelse må formodes at betyde, at mange har konkurrerende forpligtelser i relation til såvel arbejde som familie. Øvrige begrundelser, som fx at man ikke var interesseret, at man ikke var blevet spurgt eller var forhindret af sygdom eller handicap, gjaldt for relativt små andele af de ikke-frivillige.

Selv om manglende interesse og opfordringer generelt ikke kan siges at være udbredte begrundelser for ikke at arbejde frivilligt, så viste analyserne i dette kapitel dog også en betydelig socio-økonomisk skævhed, for så vidt angår manglende tid, manglende interesse, manglende opfordringer og/eller sygdom og handicap som begrundelse for ikke at arbejde frivilligt. Mens de yngre ikke oftere angiver manglende interesse som begrundelse for ikke at arbejde frivilligt, så angiver de i højere grad end de ældre, at manglende opfordring er det, der afholder dem fra at arbejde frivilligt. De mest privilegerede grupper i vores samfund – dem med de længste uddannelser, de højeste indkomster og den stærkeste tilknytning til arbejdsmarkedet – henviser kun i beskedent omfang til manglende interesse eller manglende opfordring som begrundelse for ikke at arbejde frivilligt. Denne gruppe er også i relativt lille grad forhindret af sygdom eller handicap – som nævnt ovenfor er det angiveligt manglende tid, der her opleves som det store problem.

Omvendt er det i højere grad dem med de korteste eller ingen uddannelse, lav indkomst samt svag arbejdsmarkedstilknytning, eller personer fra ikke-vestlige lande, som svarer, at de ikke har nogen interesse, at de ikke er blevet spurgt, eller at sygdom eller handicap afholder dem fra at arbejde frivilligt. For denne gruppe med de færreste ressourcer og med den svageste tilknytning til arbejdsmarkedet ser der altså ud til både at forekomme motivationsmæssige og fysiske forhindringer. Men det ser også ud til, at denne gruppe i mindre grad er i kontakt med de arenaer i samfundet, hvor opfordringen til at arbejde frivilligt hyppigst forekommer.

UFORMELLE HJÆLPEAKTIVITETER

Definitionen på det frivillige arbejde er her, at det foregår i en organiseret sammenhæng – som hovedregel i foreningsregi. Men dermed er hele spektret af civilsamfundsindsatser jo ikke dækket. Den almindelige hjælp til den bredere familie, venner og naboer er også en form for frivillig indsats i det civile samfund, som vi har spurgt til. Det antages ofte i den almindelige debat, at den slags hjælp er aftagende og sjældent forekommende, uden at det dog fremgår, hvad man egentlig sammenligner med. Ofte er det blot “før i tiden”. Hvis “før i tiden” er før velfærdsstatens gennemslag fra sidst i 50’erne, er der muligvis noget om det, men dokumenteres kan det ikke rigtigt. Mange undersøgelser på specielt ældreområdet viser, at hjælp mellem generationerne langt fra er usædvanlig. Det, at hjælpen muligvis forekommer sjældnere end før i tiden, fortolkes både positivt og negativt. Den positive fortolkning ligger i, at forsørgelsesbyrden over for de unge og de gamle i vidt omfang er lagt over på det offentlige. Den negative fortolkning antager, at dette er med til at undergrave de personlige netværk. De spørgsmål, der blev stillet til belysning heraf, lød således:

Hjælper du regelmæssigt nogen, som du ikke bor sammen med (fx med indkøb, pasning, havearbejde, vask, bank, posthus, kontakt til myndigheder o.l.)? – hvor mange timer inden for den sidste måned?

Hjælper du regelmæssigt nogen, som du ikke bor sammen med, med penge eller anden form for økonomisk støtte?

Over halvdelen af befolkningen hjælper regelmæssigt personer, som de ikke bor sammen med. Det være sig forældre eller svigerforældre, børn og børnebørn, venner, naboer og slægtninge eller andre. Det er derimod kun 16 pct., som giver økonomisk støtte, og dette er primært til børn og børnebørn. Det skal understreges, at det drejer sig om regelmæssig støtte, ikke om at hjælpe, når der bliver bedt om det, eller der opstår et akut behov. Der sigtes således på den form for hjælp, som regelmæssigt beslaglægger en del af ens tid – måske ligefrem et fast tidspunkt – og en del af ens økonomiske dispositioner. Selv om folk ikke hjælper regelmæssigt – hvilket jo kræver, at der er nogen, som har behov for regelmæssig hjælp – kan de godt hjælpe meget i specifikke situationer. Det ved vi ikke noget om.

I 1993 blev de samme spørgsmål (Anker & Koch-Nielsen, 1995) stillet, og dengang var det ca. en tredjedel, der udførte uformelle hjælpeaktiviteter. Så også her er der tale om en stigning i, hvad vi kan kalde en indsats i civilsamfundet. Det er svært at sige, hvad denne stigning kan skyldes. Den er i hvert fald i modstrid med den populære opfattelse af, hvordan samfundet udvikler sig. Men vi så jo også en stigning i det, som vi i denne undersøgelse har defineret som det frivillige arbejde (jf. kap. 2). I Norge har man indskrænket sig til at spørge om nabohjælp, og kun 7 pct. af befolkningen svarer bekræftende herpå (Wollebæk et al., 2000).

Det er den praktiske hjælp (52 pct. af befolkningen), som fylder – ikke den økonomiske (16 pct.). Den praktiske hjælp gives især til venner og naboer og til forældregenerationen, men også lidt til børn og børnebørn, som også er dem, til hvem flest giver økonomisk støtte. I alt giver 58 pct. af befolkningen en af disse former for hjælp. Man ser også den generelle stigning fra 1993-undersøgelsen, idet færre i 2004 svarer, at de ikke hjælper praktisk (48 pct. i 2004 over for 66 pct. i 1993). Den store andel, der svarer “andre” i 1993, skyldes formentligt, at en del heraf er hjælp til naboer, venner og børnebørn, som i 1993 ikke var selvstændige svarmuligheder, men rubriceredes under “andre”.

I det følgende vil vi analysere disse to former for uformel hjælpeaktivitet for sig. Som vi har gjort med frivilligt arbejde, vil vi undersøge, hvilke socioøkonomiske grupper der hjælper meget, ligesom vi her også vil fokusere på, om der er nogen forskelle mellem de to former for uformel hjælp. Praktisk og økonomisk hjælp er jo to forskellige indsatser, der kræ-

Tabel 9.1

Befolkningen fordelt på, om man regelmæssigt hjælper folk uden for husstanden med at løse praktiske opgaver eller med økonomisk hjælp. 2004. Procent.

Hjælper du regelmæssigt?	Med økonomisk hjælp	Med at løse opgaver	Praktisk hjælp fra Frivillighedsundersøgelse 1993 ¹
Nej	84	48	66
Ja, forældre eller svigerforældre	2	25	16
Ja, børn / svigerbørn / børnebørn	9	11	1 ("sygt barn") ¹
Ja, slægtninge / naboer / venner	5	31	11 ("andre slægtninge") ¹
Ja, andre	1	3	16
Antal	3.134	3.134	1.843

1. I 1993 blev der spurgt: "Yder De en regelmæssig hjælp til nogen uden for husstanden (fx i forbindelse med indkøb, rengøring, vask, bank, posthus, kontakt til myndigheder o.l.)?". Svares der "ja" herpå spørges der "Til hvem", med svarinddelingerne 1) forældre/svigerforældre, 2) handicappet/sygt barn, 3) andre slægtninge, 4) andre. Man kunne sætte flere kryds.

ver forskellige ressourcer. Man kunne forestille sig, at fx uddannelse spiller ind på forskellige måder, således at længerevarende uddannelse fremmer den økonomiske hjælp, men måske ikke den praktiske, hvor det er andre egenskaber, der efterspørges, som fx at kunne udføre noget håndværkerarbejde.

Ser vi først på køn, er der ingen forskel på mænd og kvinder på hverken den praktiske eller den økonomiske hjælp. Hvad angår alder, så er det helt tydeligt, at det er den mest ressourcestærke aldersgruppe mellem 50-65 år, der hjælper mest økonomisk – 25 pct. hjælper her. De unge hjælper mindst, og blandt de 30-49-årige giver kun 14 pct. økonomisk hjælp. Dette kan forklares ud fra en ressource-/kapitalsynsvinkel, men også ud fra en mulighedsstruktursynsvinkel: De unge aldersgrupper har ikke familiemedlemmer, som har behov for hjælp. Anderledes forholder det sig med det praktiske arbejde, hvor der ingen signifikant forskel er mellem de 16-29-årige og de 50-65-årige. Blandt hele gruppen fra 16-65 år hjælper ca. 50 pct. Derimod falder de ældre naturligvis ud med en lidt lavere andel på 40 pct., der dog stadig er ret høj. En forklaring kan bl.a. være, at de "unge" hjælper de "ældre" med praktisk hjælp, mens de ældre hjælper de unge med økonomisk hjælp, hvilket også støttes af, at den praktiske hjælp særligt gives til forældre og venner, mens den økonomiske gives til børn og børnebørn.

Ser vi på *uddannelsens* betydning, viser der sig også interessante

Tabel 9.2

Andelen af befolkningen der yder økonomisk og praktisk hjælp. Særskilt på køn, alder og uddannelse. Procent.

Variabel	Økonomisk hjælp	Praktisk hjælp	Antal
Køn			
Mand	16	51	1.502
Kvinde	17	52	1.632
I alt	16	52	3.134
Alder	*	*	
16-29	11	49	622
30-49	14	56	1.240
50-65	25	53	805
66+	16	40	467
I alt	16	52	3.134
Uddannelse	*	*	
Ingen	13	46	837
Faglig	16	55	948
Kort videregående	11	54	272
Mellem videregående	25	55	500
Lang videregående	23	47	292
I alt	17	52	2.849

Anm.: * betyder, at der overordnet er en signifikant afhængighed mellem baggrundsvariablen og økonomisk hhv. praktisk hjælp ved et χ^2 -test ved $\alpha=5$ pct.

forskelle. Praktisk hjælp gives i lige høj grad af dem med en faglig eller en kort og mellemlang videregående uddannede – 55 pct. hjælper praktisk. Derimod falder både de uden uddannelse og de med en lang videregående uddannelse ned under dette niveau – til 46-47 pct. Dette er ganske interessant, idet de med en lang videregående uddannelse jo har en af de største andele frivillige. Men hvad angår den praktiske uformelle hjælp, så har de altså en lavere andel end både dem med en faglig og dem med en kort og mellemlang videregående uddannelse. Betragter vi den økonomiske hjælp, bliver billedet fra det frivillige arbejde derimod genskabt. Personer med lange eller mellemlange videregående uddannelser har den største andel hjælpere – ca. 24 pct., hvorimod der blandt de faglige er 16 pct., som yder økonomisk bistand. Blandt dem med kort videregående og ingen uddannelse er det ca. 12 pct.

Om man er i *arbejde*, har ligeledes den samme betydning som for frivilligt arbejde, idet personer i arbejde hjælper mere både praktisk og økonomisk end personer, der er uden for arbejdsmarkedet. Dette er forståeligt, idet både praktisk og økonomisk hjælp kræver ressourcer, som man får og oplæres i på arbejdsmarkedet, fx penge eller viden. Man kunne dog også forestille sig noget hjælp, der ikke kræver dette (som tilfældet også

er med det praktiske frivillige arbejde, se kapitel 4). Vi ser da også, at forskellene mellem dem på og uden for arbejdsmarkedet ikke er meget store. 18 pct. i arbejde hjælper økonomisk over for 14 pct. uden for arbejdsmarkedet. 55 pct. af gruppen i arbejde hjælper praktisk over for 46 pct. blandt personer uden arbejde.

Positionen på arbejdsmarkedet spiller også ind. Med hensyn til den praktiske hjælp har de selvstændige interessant nok den laveste andel, og de faglærte arbejdere har en svagt signifikant større andel praktiske hjælpere end gruppen af funktionærer. Forskellene er dog små. Ser vi på den økonomiske hjælp, er billedet omvendt. De selvstændige har den største andel givere – 27 pct. hjælper økonomisk, mens det drejer sig om 19 pct. blandt funktionærerne og 14 pct. blandt de faglærte arbejdere.

Ugentlig *arbejdstid* betyder ikke noget for den praktiske hjælp. For den økonomiske hjælp ser man dog, at gruppen, der arbejder over 50 timer ugentligt, har den største andel af hjælpere.

I modsætning til, hvad der gjaldt for det frivillige arbejde, så giver den samme andel af personer født i Danmark og personer *født i ikke-vestlige lande* praktisk hjælp – omkring 50 pct. Dette understreger betydningen af de omgivende strukturer for, at aktivitet opstår. Vi så netop, hvordan personer fra ikke-vestlige lande lavede mindre frivilligt arbejde, hvilket kan skyldes, at de færdes på færre af de arenaer, hvor man kommer i berøring med frivilligheden. De etniske minoriteter har ligesom danskere dog et netværk, hvorfor de har samme andel af uformelle praktiske hjælpere. Personer fra andre vestlige lande end Danmark falder ud med en lavere andel, ca. 39 pct. Det kan muligvis skyldes, at de ikke har det netværk her i landet, som er en forudsætning for, at man har nogen at hjælpe.

Hvor den praktiske hjælp er ligeså udbredt blandt personer født i Danmark og i ikke-vestlige lande, så er det blandt de ikke-vestlige, at der er den største andel, der hjælper økonomisk – 28 pct. over for kun 16 pct. blandt danskerne. Dette kan skyldes traditionen og forpligtelsen til at forsørge forældre, evt. i hjemlandet. Måske også, at 3. verdenslande indvandrere lever økonomisk trængt, hvorfor den løbende økonomiske hjælp i netværket her er mere nødvendig.

Det er således, som vi forventede, at de forskellige grupper har forskellige ressourcer at trække på af praktisk og økonomisk art, men også at strukturerne igen spiller den rolle, at der skal være nogen at hjælpe.

Inddrager vi værdivariablene, ser vi en sammenhæng mellem *kirkegang* og både økonomisk og praktisk hjælp, ligesom vi gjorde for det

frivillige arbejde. Dette kan skyldes, at det er de flittige kirkegængere, der også føler sig mest forpligtigede til at hjælpe. Mere overraskende er det, at der også er en sammenhæng mellem den uformelle hjælp i ens netværk og *politisk interesse*. 54 pct. af de meget politisk interesserede hjælper praktisk over for 45 pct. blandt dem, der slet ikke interesserer sig for politik. For den økonomiske hjælp er de tilsvarende tal 24 pct. over for 15 pct.

De forskellige mål for tillid har ikke den store betydning, undtagen for så vidt angår den lille gruppe af personer, der slet ikke har *tillid til frivillige foreninger*. Her hjælper halvt så mange praktisk som i de øvrige grupper. Specielt overraskende er det, at der ikke er nogen sammenhæng mellem tillid til andre mennesker og den uformelle hjælp. Man kunne jo forestille sig, at jo mere tillid man havde til sine medmennesker, jo mere udadventt og hjælpende var man. I hvert fald er der som vist i kapitel 2 en positiv sammenhæng med frivilligt arbejde. Det kan dog være, at interviewpersonerne ved besvarelsen af spørgsmålet, om andre mennesker er til at stole på, kun har tænkt på personer, der ikke er medlem af deres netværk.

Her til sidst kan det nævnes, at fordelingen af både tidsforbrug på praktisk hjælp og størrelsen af den økonomiske hjælp begge er "højreskæve". Det vil sige, at de fleste hjælper lidt, mens kun få hjælper meget.

Tabel 9.3

Mål for timeforbrug og økonomisk bistand i form af uformel hjælp inden for den sidste måned. 2004.

	25 pct. kvartil	50 pct. kvartil (median)	75 pct. kvartil	100 pct. kvartil (største obs.)	Gennemsnit
Praktisk hjælp	3 timer	8 timer	15 timer	300 timer	15 timer
Økonomisk hjælp	150 kr.	500 kr.	1.500 kr.	5.000 kr.	1.071 kr.

50 pct. af dem, der hjælper praktisk, bruger altså under 8 timer på dette om måneden. På grund af de forholdsvis få personer, som hjælper meget længere, er gennemsnittet trukket op på 15 timer.

Sammenlignes den uformelle hjælp med pengegaver til frivillige organisationer (se kapitel 5), så er den økonomiske hjælp faktisk ret meget større end pengegaverne. I gennemsnit giver de 68 pct. af befolkningen, der donerer pengegaver, 1.100 kr. om året, hvor den uformelle hjælp tilsvarende kommer op på knap 13.000 kr. på et år (1.071 kr./måned*12

måneder), såfremt hjælpen gives jævnt hen over året. Til gengæld er andelen, der giver økonomisk hjælp (17 pct.), meget mindre end andelen, der giver pengegaver (68 pct.).

Der er formodentlig også tale om to vidt forskellige fænomener. Pengegaver er i høj grad at betragte som et overskudsfænomen, hvor man giver til godgørende formål, når man bliver spurgt. Heroverfor kan økonomisk hjælp måske betragtes som den hjælp, man giver sit netværk, for at de skal kunne klare sig – hvad enten det er til dagen og vejen, eller i forbindelse med køb af et nyt fjernsyn. Det opleves måske i højere grad som en nødvendighed.

EN REGRESSIONSANALYSE AF DEN PRAKTISKE OG ØKONOMISKE HJÆLP

I det nedenstående laves først en logistisk regression af sandsynligheden for at hjælpe praktisk, dernæst for at hjælpe økonomisk. Resultaterne fra disse regressioner præsenteres i summarisk form og kommenteres i opsamlingen, hvor vi vil forsøge at uddrage nogle interessante tendenser.

Ud over de ovenstående socioøkonomiske og værdimæssige variable medtages i disse regressioner også, om man hjælper økonomisk, om man giver pengegaver, og om man arbejder frivilligt. Disse variable kan dog ikke adskilles klart tidsmæssigt fra den afhængige variabel – om man hjælper praktisk/økonomisk. Når vi fx finder, at sandsynligheden for at hjælpe praktisk er større, når man også hjælper økonomisk, er det ikke nødvendigvis en indikation på, at man først hjælper økonomisk og dernæst hjælper praktisk (se tilsvarende diskussion under regression af frivilligt arbejde). Formålet med at inkludere økonomisk hjælp, pengegaver og frivilligt arbejde som forklarende variable er at undersøge, om civilsamsfundsaktiviteter optræder “i flok”, eller om der er tale om adskilte aktiviteter. I stedet for blot at undersøge korrelationen mellem disse medtages de i regressionen for at undersøge de betingede sammenhænge¹.

1. For yderligere diskussion af regression henvises til kapitel 2: En regression af det frivillige arbejde.

Tabel 9.4

Logistisk regression af sandsynligheden for at hjælpe praktisk.

Variabel	Parameterestimat	P (estimat=0)	Oddsratio
Konstant	-1.23	0.0003	-
Alder	0.0515	0.0004	1.05
Alder i anden	-0.00066	<0.0001	1.00
Videregående uddannelse	-0.225	0.015	0.798
Ingen uddannelse	-0.198	0.050	0.820
Faglig uddannelse	Reference	-	-
Over 5 år i samme kommune	0.252	0.030	1.29
Under 5 år i samme kommune	Reference	-	-
Kirke flere gange om måneden	0.287	0.050	1.33
Kirke sjældnere end 1 gang om måneden	0.278	0.019	1.32
Kirke aldrig / næsten aldrig / kun til højtider	Reference	-	-
Hjælper økonomisk	0.474	<0.0001	1.61
Hjælper ikke økonomisk	Reference	-	-
Giver pengegaver	0.413	<0.0001	1.51
Giver ikke pengegaver	Reference	-	-
Udfører frivilligt socialt arbejde	0.376	0.024	1.46
Udfører ikke frivilligt socialt arbejde	Reference	-	-

Note: Regressionen er lavet med de 2.825 personer, der har gyldige svar på alle de inkluderede variable.

I summarisk form viser regressionen:

- Andelen, der udfører praktisk hjælp, stiger med alder indtil omkring 40 år, hvorefter den praktiske hjælp aftager.
- Flere blandt de fagligt uddannede hjælper praktisk end blandt dem uden uddannelse og blandt dem med en videregående uddannelse.
- Har man boet over 5 år i samme kommune, er sandsynligheden for at hjælpe praktisk større, end hvis man har boet der under 5 år.
- Flere blandt kirkegængerne hjælper praktisk.
- Hjælper man økonomisk, har man også en højere sandsynlighed for at hjælpe praktisk.
- Giver man pengegaver, er sandsynligheden større for at hjælpe praktisk.
- Andelen, der udfører praktisk hjælp, er højere blandt personer, der udfører frivilligt socialt arbejde.

Tabel 9.5

Logistisk regression af andelen, der giver økonomisk hjælp.

Variabel	Parameterestimat	P (estimat=0)	Oddsratio
Konstant	-2.73	>0.0001	-
Alder	0.0589	0.0062	1.06
Alder i anden	-0.00049	0.031	1.00
Egen månedlig bruttoindkomst	0.0183	0.0015	1.02
Egen månedlig bruttoindkomst i anden	-0.00006	0.012	1.00
Med arbejde – over 40 timer ugentligt	0.444	0.035	1.60
Med arbejde – under 40 timer ugentligt	0.121	0.44	1.13
Uden arbejde	Reference	-	-
Børn	-0.750	<0.0001	0.472
Ikke børn	Reference	-	-
Meget politisk interesseret	0.380	0.0037	1.46
Ret / næsten ikke / ikke interesseret i politik	Reference	-	-
Kirke flere gange om måneden	0.475	0.0095	1.61
Kirke sjældnere end 1 gang om måneden	0.428	0.0051	1.53
Kirke aldrig / næsten aldrig / kun til højtid	Reference	-	-
Tillid til staten	-0.406	0.0005	0.667
Ikke tillid til staten	Reference	-	-
Vestlig statsborger	-0.899	0.046	0.407
Ikke vestlig statsborger	Reference	-	-
Hjælper regelmæssigt praktisk	0.498	<0.0001	1.65
Hjælper ikke regelmæssigt praktisk	Reference	-	-

Note: Regressionen er lavet med de 2.688 personer, der har gyldige svar på alle de inkluderede variable.

Kort fortalt viser regressionen:

- Sandsynligheden for at hjælpe økonomisk stiger med alderen op til 60 år, hvorefter den falder med alder.
- Jo større månedlig bruttoindkomst, jo større sandsynlighed for at yde økonomisk hjælp. Effekten af en højere bruttoindkomst er størst ved lave indkomster.
- Er man i arbejde og arbejder over 40 timer ugentligt, så har man en større sandsynlighed for at hjælpe økonomisk, end hvis man ikke er i arbejde eller arbejder under 40 timer.
- Har man børn (under 18 år) er sandsynligheden for at hjælpe mindre, end hvis man ikke har.
- Er man meget interesseret i politik, har man en højere sandsynlighed for at hjælpe økonomisk.
- Kirkegang fremmer sandsynligheden.
- Personer med tillid til staten hjælper mindre økonomisk.

- Personer med et ikke-vestligt statsborgerskab hjælper mere end dem med et vestligt.
- Hjælper man praktisk, så er der også en større sandsynlighed for at hjælpe økonomisk.

OPSAMLING

Det er interessant, at uddannelse på området for praktisk hjælp har en signifikant betydning, men virker anderledes, end vi så under det frivillige arbejde, idet de fagligt uddannede her er mere aktive end dem med en videregående uddannelse. Dette kan forstås som en understregning af den generelle betydning af ressourcer/kapital for at være aktiv i civilsamfundet. Man skal kunne noget eller have indsigt i forskellige gøremål og problematikker, før der er nogen mulighed for at være aktiv. Hvor dette bl.a. kan forklare overvægten af personer med videregående uddannelse i fx bestyrelsesarbejde (se kapitel 4) i det frivillige arbejde, kan det her belyse, hvorfor det er de fagligt uddannede, der hjælper praktisk.

At hjælpe økonomisk og at give pengegaver har en separat og højsignifikant indvirkning på sandsynligheden for at hjælpe praktisk. Dette kan dels skyldes, at man gennem disse aktiviteter og netværk kommer i kontakt med folk, man kan hjælpe, dels at der hos disse grupper måske er en større forpligtelse til at hjælpe. De samme forklaringer kan bruges til at forstå, hvorfor kirkegang også har en positiv betydning for den praktiske hjælp. Igen må man huske på, at kausaliteten lige så godt kan være omvendt. Måske hjælper man et familiemedlem eller en bekendt praktisk og begynder derefter at hjælpe økonomisk. Hvad der kommer først, kan vi ikke vide. Det centrale, man kan uddrage angående disse forklarende variable, der ligger på tidsmæssigt samme niveau, er, at praktisk hjælp tilsyneladende har en tendens til at optræde sammen med økonomisk hjælp, at give pengegaver og jævnlig kirkegang.

De forskellige former for frivillig aktivitet er forsøgt indsat som forklarende variable for den praktiske hjælp. Det eneste der viser sig at have en signifikant betydning er deltagelse i frivilligt socialt arbejde: Udfører man frivilligt arbejde på det sociale område, så har man en højere sandsynlighed for at hjælpe praktisk, end hvis man ikke er frivillig på området. Det kunne tyde på, at vi her har fat på nogle generelt hjælpssomme mennesker, der giver en hånd, hvor der er brug for det.

Økonomisk hjælp forudsætter indkomst og tradition for at hjælpe

Sammenhængene på det økonomiske område er interessante og adskiller sig på visse punkter fra det billede, vi så med hensyn til det frivillige arbejde og den praktiske hjælp. Eksempelvis ser vi, at uddannelse ikke spiller ind, hvad bruttoindkomst til gengæld gør. Det er der ikke umiddelbart noget overraskende i. En anden interessant forskel i forhold til det frivillige arbejde og den praktiske hjælp er, at personer med et ikke-vestligt statsborgerskab hjælper mere økonomisk end vestlige statsborgere. Således adskiller den økonomiske hjælp sig fra det frivillige arbejde, hvor ikke-vestlige statsborgere lavede mindre frivilligt arbejde, og fra den praktiske hjælp, hvor statsborgerskab ikke havde nogen betydning. Forklaringen herpå kunne være, som vi allerede har skitseret, at manglende integration på forskellige arenaer medfører færre muligheder for at blive indlemmet i frivilligheden. De ikke-vestlige statsborgere har dog et netværk og hjælper således lige så meget praktisk. Heroverfor kan tradition, familie i et hjemland og trængt økonomi muligvis forklare den større hyppighed af økonomisk hjælp blandt ikke-vestlige statsborgere. Man kan endvidere bemærke, at denne forskel i den økonomiske hjælp til familie, naboer og venner mellem vestlige og ikke-vestlige statsborgere er ret stor. Sandsynligheden (målt ved oddsratio) for, at vestlige personer hjælper økonomisk, er halvt så stor som sandsynligheden for, at ikke-vestlige personer yder regelmæssig økonomisk bistand til deres netværk.

Som det tredje kan det nævnes, at personer med tillid til staten har en mindre sandsynlighed for at hjælpe end personer, der ikke har tillid. Personer uden tillid hjælper altså mere økonomisk, hvilket er modsat af, hvad vi fandt for det frivillige arbejde, hvor personer med tillid var mere aktive. Men man kan ikke vide, hvad vej sammenhængen vender. Det forholder sig sandsynligvis ikke sådan, at man først ikke har tillid til staten og dernæst begynder at hjælpe sit netværk økonomisk. Snarere kunne man forestille sig, at hvis man bliver nødt til at hjælpe sit netværk økonomisk, får man måske en fornemmelse af, at staten ikke slår helt til.

Endelig kan man bide mærke i den positive sammenhæng mellem den økonomiske og den praktiske hjælp. Da man ikke umiddelbart kan afgøre, hvilken der kommer først, ligesom årsagssammenhængene teoretisk kan tænkes at gå begge veje, kan man blot slutte, at der er tale om to aktiviteter, som hyppigt optræder sammen. Man skal dog huske på, at det er den praktiske hjælp, der fylder (52 pct. af befolkningen), ikke den økonomiske (16 pct.).

SAMMENFATNING

BAGGRUND

Formålet med denne rapport har været at belyse danskernes frivillige indsats og herunder faktorer, der fremmer eller hæmmer deltagelsen. Med frivillig indsats menes deltagelse i frivilligt arbejde, pengegaver til frivillige organisationer, uformelle hjælpeaktiviteter samt foreningsmedlemskab. Alle disse aktiviteter kan ses som udtryk for styrken af det civile samfund eller for mængden af social kapital i et samfund. I rapporten benytter vi betegnelsen “det civile samfund” i overensstemmelse med oplægget fra Johns Hopkins-projektet. I mange definitioner omfatter det civile samfund alle organisationer og frivillige sammenslutninger uden for staten og markedet (Carothers, 1999/2000). Det, vi har undersøgt, er borgernes engagement i og bidrag til disse mere eller mindre formaliserede frivillige sammenslutninger. Som et idealtypisk begreb betegner det civile samfund “the space of uncoerced human association” (Walzer, 1991:293). Dette “rum” fyldes med frivillige organisationer, foreninger, sammenslutninger, netværk og relationer, som ikke er dikteret via lovgivning eller styret af økonomiske interesser. Det civile samfund hører således til en anden sfære end staten og markedet.

I den offentlige diskurs anses det civile samfund ofte for at være “godt”, for at rumme mere menneskelige værdier og relationer end stat og marked, og det frivillige arbejde er et eksempel herpå. Det er selvfølgelig

en romantisk fortolkning – der kan også være foreninger, hvis formål de færreste vil betragte som nyttige og gode. I forlængelse af denne opfattelse af det civile samfund kan der være en tendens til at anse staten for at være en bureaukratisk og upersonlig institution og markedet for at være undertrykkende for menneskelige sande relationer i sin profitorientering. Heller ikke dette behøver at være rigtigt i de konkrete situationer: En lønnet professionel kan være lige så menneskelig som en ulønnet frivillig.

I denne rapport betragtes de forskellige former for frivillig indsats som noget positivt, noget, som det er ønskværdigt at fremme. Det er imidlertid ikke ensbetydende med, at vi tror, at det civile samfund kan løse alle samfundets problemer. Selv om engagementet i det civile samfund anses for at være en afgørende byggesten i velfærdssamfundet, kan man ikke forvente for meget af de frivillige sammenslutninger.

Undersøgelsen, som rapporten bygger på, er en del af det såkaldte Johns Hopkins Non-Profit Sector-Project. Datagrundlaget består af telefoninterview med 75 pct. af et tilfældigt udtræk på 4.200 personer i alderen 16-85 år. Interviewningen foregik i sommeren og efteråret 2004.

RESULTATER

Deltagelsen i frivilligt arbejde er sandsynligvis steget inden for de seneste 10 år, og sammenholdt med andre lande placerer Danmark sig hverken særligt højt eller særligt lavt (kapitel 1).

Omkring en tredjedel af danskerne arbejder frivilligt – især inden for idræt

Frivilligt arbejde udføres af 38 pct. af befolkningen, og 35 pct. har arbejdet frivilligt inden for det sidste år. Inden for den sidste måned har 26 pct. arbejdet frivilligt. Det er de 35 pct., som primært behandles i rapporten (kapitel 2). Frivillige aktiviteter finder sted inden for mange felter, men idræt er helt klart det mest dominerende med 11 pct. af befolkningen som aktive. Herefter følger aktiviteter på bolig- og lokalsamfundsområdet (6 pct.) og social- og sundhedsområdet (6 pct.) samt fritid i øvrigt (5 pct.). På de andre områder, som fx internationale aktiviteter eller kultur, kommer vi ned på endnu mindre andele.

Mange gør lidt – få gør meget

Vi har også spurgt om, hvor megen tid der anvendes på frivilligt arbejde inden for den sidste måned. Her har vi holdt os til de 26 pct., som har arbejdet frivilligt inden for den sidste måned for at få et så pålideligt materiale som muligt. Det gennemsnitlige tidsforbrug ligger på 17 timer, men dette gennemsnit dækker over ganske store forskelle. Således arbejder halvdelen af de frivillige under 10 timer om måneden, mens nogle få lægger virkeligt mange timer i arbejdet. På kultur-, idræts- og fritidsområdet, på social- og sundhedsområdet samt på det politiske og faglige område bruges der fra 10-15 timer, mens der bruges lidt mindre tid på uddannelse, bolig- og lokalsamfundet, nemlig ca. 5-7 timer om måneden.

Det er som sagt et af hovedformålene med rapporten at finde frem til faktorer, som hæmmer og fremmer deltagelsen i de forskellige former for frivilligt arbejde. Forklaringen kan søges på det individuelle niveau (adfærd og holdninger) eller i de ressourcer eller kapitalformer, som den enkelte må formodes at besidde, når man ser på personens socioøkonomiske baggrund. Endelig kan forklaringen også søges på et strukturelt niveau ved, at man ser på de strukturer eller arenaer, som personerne agerer i.

Kirkegang og politisk interesse

Holdninger viser sig at spille en vigtig rolle, idet personer, som er meget interesserede i politik, eller som ofte går i kirke, har en større sandsynlighed end andre for at arbejde frivilligt. Vi anser politisk interesse og kirkegang for at være indikatorer på civilt engagement, idet de begge indebærer en (moralisk) forpligtelse til enten at deltage i samfundets fælles anliggender eller udvise en næstekærlig adfærd. Sammenhængen med kirkegang gør sig stærkest gældende på social- og sundhedsområdet og på området Andet (miljø, religion og kirke), og sammenhængen med politisk interesse findes logisk nok især på det politiske område.

Vi ved selvfølgelig ikke, hvilken vej sammenhængen går. Det at være meget politisk eller religiøst engageret kan lede ind i strukturer, hvor der er større chance for at komme i kontakt med frivilligt arbejde. Men det kan også tænkes, at deltagelse i frivilligt arbejde åbner øjnene for betydningen af politisk aktivitet eller religionens og kirkens betydning. Der kan også konstateres en vis tendens til, at frivillige, som er hyppige kirkegængere, samt frivillige, som er meget politisk interesserede, bruger mere tid end andre på det frivillige arbejde.

Køn

Mænd er lidt oftere frivillige end kvinder, men ikke på alle områderne. Det er især på fritidsområdet, på bolig- og lokalsamfunds- samt på det politiske område, at mænd er mere aktive. På social- og sundhedsområdet er det kvinderne, som er mest aktive. Frivillige mænd bruger også lidt mere tid end frivillige kvinder. Det skal dog understreges, at det ikke er sådan, at noget område domineres af det ene køn.

Alder

De 30-49-årige er de mest aktive. Herefter følger de 50-65-årige, mens de yngste (16-29-årige) næsten er på niveau hermed. De yngste er mere aktive på fritidsområdet end på andre områder. Mindst aktive er de over 65-årige, idet kun hver fjerde af disse har lavet frivilligt arbejde inden for det sidste år. Til gengæld gør de sig relativt stærkt gældende på social- og sundhedsområdet. Interessant nok er tidsforbruget ikke højest blandt de midterste aldersgrupper. Tværtimod er der en (ikke signifikant) tendens til, at de yngste frivillige bruger mest tid.

Ressourcer

Analyserne viser helt klart, at ressourcer eller den kapital, som de frivillige besidder, spiller en væsentlig rolle for deltagelsen i frivilligt arbejde generelt. Det gælder således, at frivilligt arbejde fremmes af uddannelse og deltagelse på arbejdsmarkedet, og især hvis man arbejder mere end 40 timer/uge. Tid virker på den ene side som en knap ressource, således at manglen på tid bruges som begrundelse for ikke at deltage i frivilligt arbejde. På den anden side fremmer en lang arbejdstid øjensynligt chancen for at få de kontakter og deltage i de sammenhænge, hvor frivilligt arbejde forekommer. Dette peger i retning af, at arbejde medfører en form for social integration, der virker fremmende på frivilligt engagement. Mekanismen kan være den simple, at et lønnet job øger ens selvtillid, samtidig med at man lærer noget om, hvordan en organisation fungerer. At lang arbejdstid fremmer frivilligt engagement, peger i retning af, at det måske i højere grad er jobbet status end arbejdstidens længde, der er afgørende. Folk, der har længere arbejdstider, har også ofte jobtyper med højere status, hvilket øger sandsynligheden for at blive trukket ind i frivilligt arbejde. Frivilligt engagement kan altså på den ene side ses som en form for forlængelse af arbejdet. Der kan siges at være en "spillover"-effekt fra arbejdsmarkedet ind i den frivillige sektor. På den anden side er det ikke sådan, at personer uden for arbejdsmarkedet er ekskluderet fra det frivillige ar-

bejde. Således ser det sociale frivillige arbejde ud til at være mere rummeligt. Her er især efterlønsmodtagerne aktive. Det hører også med til billedet, at det er de frivillige, der er uden for arbejdsmarkedet, som bruger mest tid.

Mens uddannelse generelt fremmer frivilligt engagement, spiller det ikke nogen rolle på social- og sundhedsområdet. På fritidsområdet er det kun dem uden en erhvervsuddannelse, som skiller sig ud med en lav andel. Ser vi på tidsforbruget, er billedet lidt mere speget, idet det ikke er de frivillige uden uddannelse, men dem med en faglig uddannelse, som bruger mindst tid.

Vestlig baggrund

Personer med en ikke-vestlig baggrund udfører i relativt lille omfang frivilligt arbejde. Dette gælder også, når man tager de etniske minoriteters lavere uddannelsesniveau og svagere arbejdsmarkedstilknytning i betragtning. Det kan afspejle, at traditionen for frivilligt engagement i foreninger er mindre udbredt i nogle ikke-vestlige lande.

Provins og samme bopælskommune i mere end 5 år

Vi har nogle få indikatorer på betydningen af de strukturer, som den enkelte indgår i – nemlig geografisk og familiemæssigt tilhør. Personer, som bor i provinsen, er således noget mere aktive end personer fra hovedstaden, og hvad der er meget interessant: Personer, som har boet mere end 5 år i samme kommune, har en højere grad af deltagelse i frivilligt arbejde end andre, og de, som har frivillige i familien, er også oftere frivillige end andre. Det peger på, at de lokale strukturer, der må antages at understøtte netværk og gensidig tillid, er væsentlige for det frivillige engagement.

Driftsopgaver

Ligesom det frivillige arbejde foregår på mange forskellige felter, består det af mange forskellige aktiviteter og arbejdsopgaver. Man kan være træner, sidde i en bestyrelse, arbejde på det lokale museum, være besøgsven osv. Det, som kan kaldes driftsopgaverne, som er nødvendige for at holde organisationen i gang, fylder en hel del. Det drejer sig om arbejdet i organisationens demokratiske organer, som bestyrelser, råd og udvalg, og om alt det administrative og praktiske arbejde samt om at skaffe midlerne til arbejdet (kapitel 4). Disse aktiviteter fylder meget, især på uddannelsesområdet samt på bolig- og lokalsamfundsområdet.

Visse opgaver varetages af visse grupper

Opgaverne udføres af et bredt spektrum af de frivillige, dog gør nogle interessante forskelle sig gældende. Såvel de traditionelle kønsroller som status- eller ressourcEForskelle afspejles nemlig i de frivillige aktiviteter, ligesom vi så det afspejle sig i, hvem der overhovedet deltog i det frivillige arbejde. Det er især mht. bestyrelsesarbejdet, at forskellene slår igennem. Her tæller det for sandsynligheden for at deltage at være mand, at have en længere uddannelse og en god indkomst. Man kan også omvendt sige, at der er nogle former for aktiviteter, som i højere grad giver personer uden uddannelse mulighed for at deltage end andre. Det gælder især det praktiske arbejde.

Eget/barns foreningsmedlemskab

Den helt overvejende del af de frivillige lægger deres arbejde i forbindelse med, at de er medlemmer af en forening eller en organisation (kapitel 3). Det drejer sig om 79 pct. af de frivillige. Men der bliver herudover ydet en frivillig indsats for institutioner og organisationer, uden at der er tale om medlemskab. I alt 30 pct. af de frivillige gør dette. Det er i vid udstrækning de samme grupper af befolkningen, der er frivillige i begge sammenhænge, men det er karakteristisk, at en stor del af det frivillige arbejde blandt ikke-medlemmer ydes af børneforældre i forbindelse med de offentlige eller selvejende institutioner, som børnene går i, samt i forbindelse med fritidsaktiviteter i idrætsforeninger o.l., hvor det er børnene, der er medlemmer.

Så vidt man kan se af sammenligninger med tidligere undersøgelser, er der ikke tale om, at det frivillige arbejde i stigende udstrækning ydes uden for foreningernes regi. Der har været en vækst i andelen af befolkningen, der er frivilligt arbejdende ikke-medlemmer; men der har også været en vækst i den indsats, der ydes inden for foreningernes rammer. Den samlede vækst i frivilligheden omfatter således en vækst på begge områder, og den helt overvejende del ydes fortsat i foreningsregi.

Frivilligt arbejde for det offentlige

Frivilligt arbejde for det offentlige forekommer især på uddannelsesområdet, men også på social- og sundhedsområdet. Og det udgøres ikke kun af arbejdet i de mange brugerbestyrelser, selv om dette arbejde fylder relativt meget i "det offentlige frivillige arbejde". Der arbejdes også frivilligt inden for det offentlige med de samme aktiviteter som i de frivillige foreninger, som fx sekretariats- og praktisk arbejde.

Uformel hjælp

Uformelle hjælpeaktiviteter (kapitel 9) er også en aktivitet i det civile samfund. Den foregår ikke gennem organisationer som det frivillige arbejde og drejer sig i modsætning til dette om en direkte hjælpeindsats i det personlige netværk. Det drejer sig om regelmæssig hjælp af såvel praktisk som økonomisk art til personer, som man ikke bor sammen med. Over halvdelen af befolkningen yder regelmæssig hjælp af praktisk karakter, og 17 pct. yder økonomisk støtte. Det drejer sig om hjælp til forældre/svigerforældre, til børn og børnebørn samt til andre slægtninge, venner og naboer.

Sammenhængene, for så vidt angår den praktiske hjælp, er kun til en vis grad de samme, som vi fandt for det frivillige arbejdes vedkommende. Her er ingen forskel på mænd og kvinder, ligesom uddannelsens betydning også er anderledes end for det frivillige arbejde. Her er det de fagligt uddannede, som især hjælper, sandsynligvis fordi de har nogle af de (håndværker-)kvalifikationer, som kan bruges her.

Men vi finder en sammenhæng med de øvrige aktiviteter i det civile samfund. Hvis man udfører frivilligt *socialt* arbejde, hvis man giver pengegaver til organisationer, og hvis man også hjælper økonomisk, ja, så er der en større sandsynlighed for, at man også hjælper praktisk. Vi ved selvfølgelig ikke, hvilken vej sammenhængene vender.

Andelen, som giver økonomiske hjælp, stiger med alderen op til 50 år, hvor den for det frivillige arbejde steg op til 40 år. Den stiger også med indkomst og med tilknytning til arbejdsmarkedet. Interesse for politik og flittig kirkegang fremmer også sandsynligheden for at hjælpe økonomisk. Det skal fremhæves, at personer med et *ikke-vestligt statsborgerskab* yder økonomisk hjælp i større omfang end andre i modsætning til det frivillige arbejde, hvor de var relativt lidt engagerede.

Pengegaver

Pengegaver (kapitel 4) er noget andet end den økonomiske hjælp, vi lige har omtalt. Pengegaver gives til en forening, organisation eller fond. 68 pct. af befolkningen har givet pengegaver inden for det seneste år. Medlemskontingenter er ikke omfattet af gavebegrebet. De områder, som især nyder godt af pengegaverne, er sundhed og internationale aktiviteter, hvilket er naturligt, da det er her, de store landsindsamlinger foregår – fx Røde Kors og Kræftens Bekæmpelse. Der gives ikke de store beløb. Få giver rigtig meget, men halvdelen giver under 300 kroner/år. De største beløb gives på kultur- og fritidsområdet og på området Andet, som rummer miljø, religion m.v. På kulturområdet kan det dreje sig om donationer til

indkøb af kunstværker, og på området Andet er det sandsynligvis det religiøse område, der tæller.

Flere kvinder end mænd giver. Det er især de ressourcerstærke, som giver. Her er også en selvstændig positiv sammenhæng med politisk interesse og hyppig kirkegang, hvilket indikerer, at det at give til organisationer ikke er et udslag af ren tilfældighed, men af et engagement i en sag. Der er også en selvstændig sammenhæng med de uformelle hjælpeaktiviteter. Er man aktiv her, er der også relativt stor sandsynlighed for, at man giver pengegaver.

Derimod er der ikke generel sammenhæng med deltagelse i frivilligt arbejde, hvad man kunne have forventet, da størstedelen af det jo udføres inden for rammerne af frivillige organisationer. Det er kun med det sociale arbejde, at der er en positiv sammenhæng, dvs. at de, som udfører frivilligt arbejde på social- og sundhedsområdet, i højere grad end andre giver pengegaver. Det er ikke så let at forklare. Men ligesom sammenhængen med politisk interesse og kirkegang kunne sammenhængen til det sociale arbejde tyde på, at der ligger en konkret interesse bag pengegaverne. Det er i overensstemmelse hermed, at der er flest, som giver netop til sundhedsområdet og til de internationale aktiviteter.

Helt overordnet kan man konstatere en velvilje over for det at give penge til foreningerne. De færreste føler sig personligt forpligtet, men mange giver altså alligevel. Der er ikke nogen udbredt mistillid til forvaltningen af de indsamlede midler, men den findes – især i de ældre aldersgrupper.

Fremmende og hæmmende faktorer

Skal vi forsøge at samle op på, hvad der fremmer eller hæmmer deltagelsen i de forskellige former for frivillig indsats: frivilligt arbejde, uformelle hjælpeaktiviteter og pengegaver, kan vi sige, at:

- *Alder* har betydning i alle former for aktivitet, hvilket nok skal fortolkes som, at aktiviteternes omfang og karakter afhænger meget af, hvor man er i livsforløbet. Forskellige aldre rummer forskellige sociale roller og positioner, hvorfor bevægelsen gennem livsløbet skaber variationer i såvel muligheder som begrænsninger for frivilligt engagement.
- *Uddannelse* har betydning alle steder, *indkomst* nogle steder. Således reproduceres statusforskellene i det bredere samfund på sin vis i civilsamfundet. Dette må ses som en konsekvens af, at statusgivende kapitalformer (især uddannelse, arbejde og penge) giver indsigt og

ressourcer, så man selv ønsker at være aktiv, og så andre efterspørger én. For de fleste aktiviteter, også i civilsamfundet, skal man have nogle relevante kompetencer og kvalifikationer for at være aktiv.

- *Kirkegang* har en betydning alle steder, bortset fra fritids-, bolig- og lokalsamfundsområdet. Det vil sige, at kirkeligt aktive relativt oftere end andre yder en frivillig indsats i en eller anden form. Det samme gælder i vidt omfang *politisk interesse*. Kirkegang og politisk interesse kan muligvis forstås som en slags indikator for involvering og aktivitet i (civil)samfundet.
- Der er en tendens til, at hvis man er *aktiv ét sted i civilsamfundet*, så er man det også andre steder. Dette støtter den teori, "The General Activity Model", som David Horton Smith (1994:255) har udviklet. Den argumenterer i korte træk for, at jo mere man deltager i én form for kulturelt accepteret aktivitet, jo højere er sandsynligheden for, at man også deltager i andre lignende aktivitetsformer. Forklaringen kan være, at der er overlappende netværk mellem de forskellige aktivitetsformer.
- *Tillid* til de frivillige organisationer er meget centralt både for udførelsen af frivilligt arbejde og for at give pengegaver. Dels har tillid til organisationerne en højsignifikant betydning for både det frivillige arbejde og for pengegaver, dels peger de forskellige holdningsspørgsmål på, at man kun giver penge, hvis man ved, hvad de går til, og helst, at de ikke går til administration.

Rekruttering på opfordring eller interesse

I kapitlerne 6, 7 og 8 har vi undersøgt de *konkrete anledninger og begrundelser* til, at folk engagerer sig i det frivillige arbejde, og omvendt hvad der kan tænkes at afholde dem fra at gå ind i et sådant arbejde. Endvidere har vi undersøgt de rammebetingelser, som de frivillige vurderer, der er for udførelsen af det frivillige arbejde.

Hvad angår de aktuelle og konkrete anledninger til det frivillige engagement, er det et meget vigtigt resultat, at langt de fleste frivillige er kommet i gang *enten i kraft af en opfordring hertil eller på grund af interesse eller en pårørendes situation*. Noget over halvdelen af de frivillige angiver disse anledninger som det, der satte dem i gang. Øvrige anledninger, som fx at det frivillige engagement udsprang af medlemskab, job, uddannelse, nyvundet tid, annoncering, et ønske om at indgå i et fællesskab, eller fordi man følte, man måtte reagere på noget, gjaldt for langt færre frivillige. Omgivelsernes opfordringer og sociale forventninger kan sammen med de

frivilliges interesse for en sag samt evt. ønsket om at hjælpe og understøtte aktiviteter sandsynligvis forklare en forholdsvis stor del af rekrutteringen til frivilligt arbejde.

Unge følger interessen – de ældre får opfordringerne

Der er interessante forskelle mellem de ældre og de yngre alderskategorier i materialet. Jo ældre den frivillige er, jo større er sandsynligheden for, at vedkommende er blevet trukket ind i det frivillige arbejde via andres opfordringer eller er blevet valgt (og jo mindre er sandsynligheden for, at man har angivet interesse som anledningen til at komme i gang). Og omvendt: Jo yngre frivillige der er tale om, jo større er sandsynligheden for, at de er kommet ind i det frivillige arbejde i kraft af interesse for en sag eller aktivitet (og jo mindre er sandsynligheden for, at de er blevet opfordret).

Vores materiale giver ikke mulighed for at vurdere, om disse forskelle vil ændre sig i takt med, at de yngre bliver ældre, eller om der er tale om varige, generationsbetingede forskelle. At de ældre i større grad modtager opfordringer til at blive frivillige kan ganske enkelt skyldes, at de i kraft af deres længere livsløb har større netværk og flere berøringsflader (og sandsynligvis også flere kompetencer og højere status). Dette må man forvente også vil komme til at gælde for den nuværende gruppe af unge i takt med, at de får en uddannelse, stifter familie og påbegynder en erhvervskarriere. I takt med, at mængden og sammensætningen af de unges økonomiske, sociale og kulturelle kapital ændrer sig, må man med andre ord forvente, at deres netværksrelationer og gensidige forpligtelser også ændrer sig. Man må også have med i billedet, at de yngre sandsynligvis i højere grad befinder sig i en livssituation, hvor det er oplagt at dyrke interessen for en bestemt aktivitet eller sag – enten for at realisere egne interesser eller for at støtte op om familierelaterede aktiviteter, som fx børnenes fritidsaktiviteter. Et væsentligt fund er også, at de yngre modtager færre opfordringer. Det kan betyde, at de er mere tilbøjelige til at svare, at de er kommet i gang i kraft af interesse for en sag.

Hvorfor stoppe?

Vi har også undersøgt, hvor *tilbøjelige de frivillige er til at stoppe* eller overveje at stoppe deres frivillige engagement. En meget lille andel af de frivillige – omkring 5 pct. – havde på tidspunktet for undersøgelsen besluttet sig for at stoppe. Det må siges at være en ret lille andel, hvilket kan tyde på en relativt stor stabilitet i det frivillige engagement (se tilsvarende resultater i Koch-Nielsen & Clausen, 2002). En noget større andel – om-

kring 20 pct. – svarer bekræftende på, at de af og til overvejer at stoppe. Spørgsmålet er formuleret ret uforpligtende, så man kan ikke vide, hvor alvorligt deres svar skal tages. I relation til ovenstående diskussion af alder versus generation er det måske specielt vigtigt, at de yngre aldersgrupper ikke ser ud til at være mere tilbøjelige end de ældre til at overveje at forlade det frivillige arbejde. Det kunne man måske have forventet, hvis der var tale om et mere grundlæggende skift i frivilligkultur.

Meget erhvervsarbejde

Mængden af tid, man bruger som frivillig, ser ud til at have en vis betydning for overvejelserne om at stoppe. Jo flere timer man arbejder som frivillig, jo større er sandsynligheden for, at man overvejer at stoppe. Noget kunne også tyde på, at de mere administrativt belastende jobfunktioner oftere kan lede til overvejelser om at stoppe. Derimod finder vi ingen indikation på, at de frivillige skulle blive presset ud af det frivillige arbejde pga. af besværlige regler, dårlige oplevelser, økonomiske omkostninger e.l.

Fagpolitisk arbejde er krævende

Den væsentligste forskel mht. at overveje at stoppe med et frivilligt engagement finder vi, når vi sammenligner de enkelte delområder med hinanden. Især fagpolitisk aktive frivillige har en markant højere tilbøjelighed til at overveje at stoppe som frivillig. Noget tyder på, at dette især skyldes oplevelsen af stigende krav til de frivilliges uddannelse, faglighed og viden på dette område. Dette er et mønster, som ikke genfindes på de øvrige delområder.

Øgede krav er ikke et problem generelt

Generelt er de frivillige noget mildere end forventet i deres bedømmelse af, hvorvidt der i dag stilles flere krav til dem om uddannelse, faglighed og viden. Over 60 pct. vurderer således, at kravene er uændrede, hvilket umiddelbart ikke støtter de ellers ret udbredte forestillinger i debatten på det frivillige område om skærpede krav og professionalisering af den frivillige indsats. Det viser sig endda, at den tredjedel af de frivillige, der oplever, at der er kommet øgede krav om faglighed og viden, i overvejende grad mener, at dette er en fordel.

Mangel på tid blandt dem med ressourcer

Det gælder for både gruppen af frivillige og gruppen af ikke-frivillige, at den væsentligste begrundelse for enten at overveje at stoppe som frivillig

eller slet ikke at blive frivillig er mangel på tid eller nødvendigheden af at prioritere sin tid. Mangel på tid er den væsentligste hindring for frivilligt engagement for den gruppe i samfundet, der har de fleste ressourcer i form af indkomst, uddannelse og arbejde. Den er især en hindring for aldersgruppen 30-49 år, hvor det danske arbejdsmarkeds struktur med relativt store andele af både mænd og kvinder i fuldtidsbeskæftigelse må formodes at medføre, at mange har forpligtelser i relation til såvel arbejde som familie. En sådan dobbelt forpligtelse kan være vanskelig at forene med et frivilligt engagement.

Tid og arbejde

Tid og arbejde er med andre ord centrale "objektive" faktorer i diskussionen af frivilligt arbejde. Det kan her forekomme at være et paradoks, at tid og arbejde er faktorer, der både fremmer og hæmmer frivilligt engagement. Vi ved, at integration på arbejdsmarkedet og endda stigende arbejdstid korrelerer positivt med frivilligt engagement, det vil sige: Hvis man er aktiv på arbejdsmarkedet, så stiger sandsynligheden for, at man er aktiv frivillig. Sandsynligheden er endda stigende med arbejdstidens længde. Parallelt hermed kan vi se, at opfordringer til at blive frivillig afhænger af uddannelse og status på arbejdsmarkedet, mens den omvendte mekanisme gælder for de grupper, der står uden for arbejdsmarkedet. De er mindre tilbøjelige til at arbejde frivilligt, og de angiver oftere, at de ikke er blevet opfordret til det. Det gælder også personer med en ikke-vestlig baggrund.

LITTERATUR

- Anker, J. & I. Koch-Nielsen (1995): *Det frivillige arbejde*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Anker, J., I. Koch-Nielsen, A. Munk & M. Raun (2001): *De sociale puljer – en tværgående analyse af socialministeriets puljemidler*. København: Socialforskningsinstituttet 1:11.
- Benjaminsen, L., M. Sørensen & I. Christensen (2005): *Evaluering af puljen til socialt udsatte grupper*. København: Socialforskningsinstituttet. Arbejdspapir.
- Carothers, T. (1999/2000): Civil Society. *Foreign Policy*. Winter 1999/2000. Issue 117.
- Christensen, S. (1995): Ledelse af frivillige organisationer. I Christensen, Søren og Jan Molin (red.): *I: den gode sags tjeneste – Frivillige organisationer i Danmark*. Handelshøjskolens Forlag.
- Christensen, S. & T. Isen (2001): Organisationsform og identitetsdannelse – Frivillig ledelse ved årtusindeskiftet. I: Henriksen, Lars Skov og Bjarne Ibsen (red.): *Frivillighedens udfordringer – nordisk forskning om frivilligt arbejde og frivillige organisationer*. Gylling: Odense Universitetsforlag.
- Clary, E.G. et al. (1998): Understanding and Assessing the Motivations of Volunteers: A Functional Approach. *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol. 74, No. 6:1516-1530.

- Cloward, R. & L.E. Ohlin (1960): *Delinquency and Opportunity: A Theory of Delinquent Gangs*. The Free Press.
- Dekker, P. & L. Halman (2003): Volunteering and Values: An Introduction. In: Dekker, Paul and Loek Halman (Eds.): *The Values of Volunteering. Cross-Cultural Perspectives*. NY: Kluwer Academic.
- Etzioni, A. (1998): Positive aspekter af fælleskabet og og farer ved stam-medannelse. I: A. Greve (red.) *Sociologien om velfærd-gensyn med Emile Durkheim*. Roskilde. Roskilde Universitetsforlag. 231-256.
- Foley, M. & B. Edwards (1997): Escape from Politics? Social theory and the social Capital Debate. *American Behavioural Scientist* 40,5, 550-561.
- Fridberg, T. (1994): *Kultur- og fritidsaktiviteter 1993*. København: Social-forskningsinstituttet, 94:6.
- Fridberg, T. (2000): *Kultur- og fritidsvaner 1975-1998*. København: Socialforskningsinstituttet, 00:1.
- Gaskin, K. & J.D. Smith (1995): *A New Civic Europe – A Study of the Extent and Role of Volunteering*. London: The Volunteer Centre.
- Gundelach, P. (2002): Værdier på dagsordenen. I: Gundelach, Peter (red.): *Danskernes værdier 1981-1999*. Gylling: Hans Reitzels Forlag.
- Habermann, U. (2001): En nordisk frivillighed? Om motiver til frivillighed i fem nordiske lande. I: Henriksen, Lars Skov og Bjarne Ibsen (red.): *Frivillighedens udfordringer – nordisk forskning om frivilligt arbejde og frivillige organisationer*. Gylling: Odense Universitetsforlag.
- Hegland, T.J. (1994): *Fra de tusind blomster til en målrettet udvikling*. Aalborg: ALUFF.
- Hodgkinson, V.A. et al. (2002): Individual Giving and Volunteering. In: Salamon, Lester M. (ed.): *The State of Nonprofit America*. Washington DC: the Brookings Institution.
- Hustinx, L. (2005): Weakening Organizational Ties? Why Volunteers Relate Differently to the Organization. Paper presented at the ISTR/EMES conference, Paris.
- Hustinx, L. & F. Lammertyn (2003): Collective and Reflexive Styles of Volunteering: A Sociological Modernization Perspective. *Voluntas*. Vol. 14, No. 2:167-187.
- Ibsen, B. & U. Habermann (2005): *Definition af den frivillige sektor i Danmark. Frivillighedsundersøgelsen – en kortlægning af den frivillige sektor i Danmark*. www.frivillighedsus.dk

- Inglehart, R. (2003): Modernization and Volunteering. In: Dekker, P. & L. Halman (Eds.): *The Values of Volunteering. Cross-Cultural Perspectives*. NY: Kluwer Academic.
- Janoski, T. & J. Wilson (1995): Pathways to Voluntarism: Family socialization and status Transmissions Models. In: *Social Forces*, September, 74 (1) 271-292.
- Juul, S. (2002): *Modernitet, velfærd og solidaritet*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Knoke, D. (1981): Commitment and Detachment in Voluntary Associations. *American Sociological Review*. Vol. 46, April: 141-158.
- Koch-Nielsen, E. (2003): *Kommunal frivillighed*. Odense: Center for frivilligt socialt arbejde.
- Koch-Nielsen, I. & J.D. Clausen (2002): Værdierne i det frivillige arbejde. I: Gundelach (red.): *Danskernes værdier 1981-1999*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Koch-Nielsen, I. & J.D. Clausen (2001): *Deltagelse i frivilligt arbejde og værdier i komparativ belysning i Frivillighedens forskellige ansigter*. Seminar rapport fra Nordisk forskerkonference om "Den frivillige sektor i Norden". Center for frivilligt socialt arbejde. Odense.
- Koch-Nielsen, I. & J.D. Clausen (2004): Frivilligt arbejde i Gundelach (red.) *Danskernes særpræg*. S. 170-196. København: Hans Reitzels Forlag.
- Koch-Nielsen, I. & D. Rosdahl (2005): *Frivilligt arbejde, pengegaver og uformelle hjælpeaktiviteter i den danske befolkning*. Frivillighedsundersøgelsen. København: Socialforskningsinstituttet. www.frivilligust.dk og www.sfi.dk
- Layder, D. (1993): *New Strategies in Social Research*. Polity Press.
- Lorentzen, H. (2001): Frivillighet i forandring. Om forholdet mellom sivile fellesskap og moderniteten. I: Henriksen, L.S. & B. Ibsen (red.): *Frivillighedens udfordringer – nordisk forskning om frivilligt arbejde og frivillige organisationer*. Gylling: Odense Universitetsforlag.
- Lundström & Wijkström (1997): *The Nonprofit Sector in Sweden*. Manchester: Manchester University Press.
- Nisbet, R. & R. Perrin (1997): *The Social Bond*. NY: Alfred A. Knopf.
- Putnam, R.D. (1993): *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.

- Salamon, L.M. & H.K. Anheier (1993): *A Comparative Study of the Non-Profit Sector: Purpose, methodology, Definition and Classification*, In: Saxon-Harrold, S.K.E. & J. Kendall (eds): *Researching the Voluntary Sector*. Tonbridge: Charities Aid Foundation.
- Salamon, L.M. & H.K. Anheier (1997): *Defining the non-profit sector. A cross-national analysis*. Manchester: Manchester University Press.
- Salamon, L.M., S.W. Sokolowski & R. List (2003): *Global civil society*. An Overview. Baltimore: The Johns Hopkins University.
- Salamon, L.M., S.W. Sokolowski & associates red. (2004): *Global civil society. Dimensions of the Non-profit sector*. Volume II. Bloomfield, CT; Kumarian Press.
- Sivesind, K.H. (2005): Seniorers deltagelse i frivilligt arbejde. IFS Paper. 2005:001.
- Sivesind, K.H., H. Lorentzen, P. Selle & D. Wollebæk (2002): *The voluntary sector in Norway. Composition, Changes and Causes*. Oslo: Institut for samfunnsforskning.
- Smith, D.H. (1994): Determinants of Voluntary Association Participation and Volunteering: A Literature Review. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. Vol. 23:243-263, 1994.
- Smith, S.R. & K. Grønbjerg (forthcoming): Scope and Theory of Government-Nonprofit Relations. In: Powell, Walter W. and Richard S. Steinberg (Eds.): *The Nonprofit Sector: A Research Handbook*. New Haven: Yale University Press.
- Socialministeriet (1997): *Frivilligt socialt arbejde i fremtidens velfærdssamfund*. Udvalget om frivilligt socialt arbejde.
- Tonboe, J. & M.H. Jacobsen (2004): *Arbejdssamfundet*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Torpe, L. & T.K. Kjeldgaard (2003): *Foreningssamfundets sociale kapital*. Århus: Magtudredningen.
- Torpe, L. (2001): Folkets foreninger? De frivillige organisationers folkelige forankring i Skandinavien. I: Henriksen, L.S. & B. Ibsen (red.): *Frivillighedens udfordringer – nordisk forskning om frivilligt arbejde og frivillige organisationer*. Gylling: Odense Universitetsforlag.
- United Nations (2003): *Handbook on Non-Profit Institution in the System of National Accounts*.
- Walzer, Michael (1991): The Idea of Civil Society. *Dissent*. Spring 1991:293-304.

- Wijkström, F. (2001): Social kapital och civilt samhälle i Norden. I: L. Henriksen & B. Ibsen (red.) *Frivillighedens udfordringer*. Odense: Odense Universitetsforlag. 125-146.
- Wilson, J. & M.A. Musick (1997): Work and Volunteering: The Long Arm of the Job. *Social Forces*. Vol. 76, No. 1:251-271.
- Wilson, J. & M.A. Musick (1999): Attachment to Volunteering. *Sociological Forum*. Vol. 14, No. 2:243-271.
- Wilson, J. (2000): Volunteering. *Annual Review of Sociology*. 26:215-40.
- Wolfe, A. (1989): *Whose Keeper? Social Science and Moral Obligation*. Berkeley: California University Press.
- Wollebæk, D. et al. (2000): Frivillig innsats. Sosial integrasjon, demokrati og økonomi. Bergen: Fagbokforlaget.
- Wollebæk, D. & P. Selle (2003): Generations and Organizational Change. In: Dekker, Paul and Loek Halman (Eds.): *The Values of Volunteering*. Cross-Cultural Perspectives. NY: Kluwer Academic.

FRIVILLIGT ARBEJDE

DEN FRIVILLIGE INDSATS I DANMARK

Omkring en tredjedel af danskerne udfører frivilligt arbejde. Men hvad består arbejdet i, og hvem er det, der typisk engagerer sig? På grundlag af interview med ca. 3.000 danskere tegnes her et bredere billede af den frivillige indsats og af de personer, der yder den, end det traditionelle. Frivilligt arbejde er mere end at være besøgsven og samle ind til humanitære organisationer. En stor del ligger i børnenes institutioner og fritidsaktiviteter – og en stor del udføres af personer, der også har travlt i arbejdslivet. Forfatterne ser på, hvem der gør hvad og hvor meget inden for kultur- og fritidsområdet, det politiske område, social- og sundhedsområdet, bolig- og lokalsamfundsområdet. Desuden ser de på, hvad der får folk til at engagere sig – og hvad der får dem til at stoppe igen.

Undersøgelsen indgår i det internationale forskningsprojekt The Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project.

Socialforskningsinstituttet

05:20

160,00 kr. inkl. moms

ISSN: 1396-1810

ISBN: 87-7487-799-2